නිවනේ නිවීම

දෙවන වෙළුම

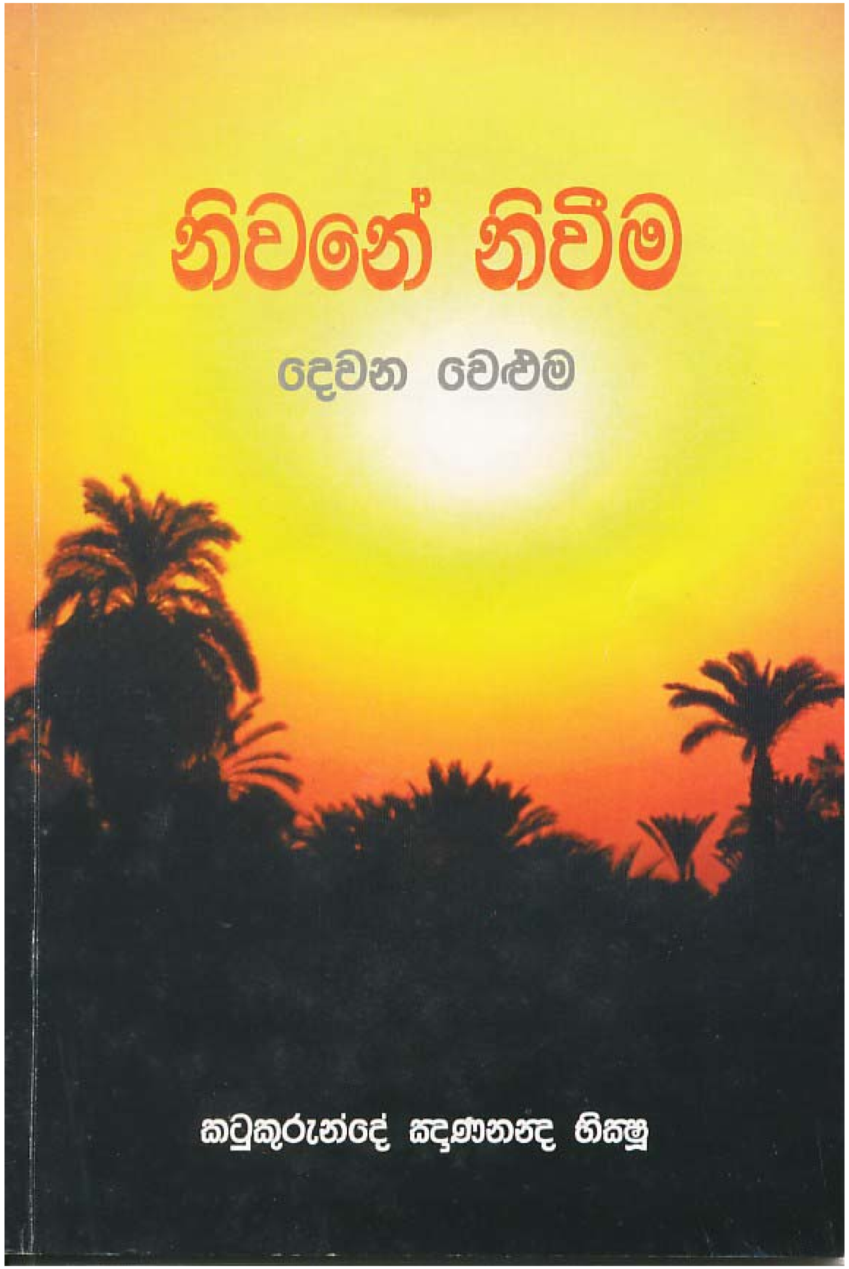

කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

නිවනේ නිවීම

(දෙවන වෙළුම - තෙවන මුද්‍රණය)

දෙවන වෙළුම

(4-6 දෙසුම්)

ISBN 955-8832-06-5

කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර,
දේවාලේගම.

ප්‍රකාශනය
ධර්මග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය
මහාභාරකාර දෙපාර්තමේන්තුව

ධම්මදානයකි
මුදලට විකිණීම සපුරා තහනම් වෙයි.

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 1998 මැයි

පොත ලබාගත හැකි ස්ථාන

1. පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව' කන්දේගෙදර, දේවාලේගම.

2 රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට්,
191, හැව්ලොක් පාර,
කොළඹ 5.

3. ඩී. ටී. වේරගල මහතා
422, වැලිපාර, තලවතුගොඩ.

4. අනුර රූපසිංහ මහතා
27, කොළඹ වීදිය, මහනුවර

5. මහා භාරකාර දෙපාර්තමේන්තුව
2, බුලර්ස් පටුමග,
කොළඹ 07.

මුද්‍රණය
කොලිටි ප්‍රින්ටර්ස්
17/2, පැඟිරිවත්ත පාර, ගංගොඩවිල,
නුගේගොඩ.
ටෙලි : 011-4302312

මෙම දේශනාමාලාව පැවැත්වීමට ආරාධනාකොට

අප ධෛර්‍යවත් කළ

මීතිරිගල නිස්සරණ වන සේනාසනාධිපතිව වැඩවිසූ

අපවත් වී වදාළ

අතිපූජනීය, මහෝපාධ්‍යාය

මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන

අප ගුරුදේවයන් වහන්සේගේ ශ්‍රී නාමයට

'නිවනේ නිවීම'

පූජෝපහාරයක්ම වේවා!

එතං සනතං

එතං පණීතං

යදිදං

සබබ සංඛාර සමථො

සබබූපධිපටිනිසසගෙගා

තණ්හකඛයො

විරාගො

නිරොධො

නිබබානං

"මෙය ශාන්තය

මෙය ප්‍රණීතය

එනම්

සියලු සංස්කාරයන්ගේ සංසිඳීම

සියලු උපධීන් අතහැර දැමීම

තණ්හාව ක්‍ෂය කිරීම

නොඇල්ම නම්වූ විරාගය

නැවැත්ම නම් වූ නිරෝධය

නිවීම නම් වූ නිබ්බානය''

පටුන

	පිටු
හැඳින්වීම	vi
ප්‍රකාශක නිවේදනය	x
අමාගඟ	xi
ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය	xiii
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	xiv
'නිවනේ නිවීම' - 4	1
'නිවනේ නිවීම' - 5	23
'නිවනේ නිවීම' - 6	45

හැඳින්වීම

බුද්ධ දේශනාවෙහි දැක්වෙන ප්‍රතිපත්ති මාර්ගයේ අවසාන පරමාර්ථය වන 'නිවන' පිළිබඳව ඈත අතීතයේ පටන්ම විවිධ මතිමතාන්තර ප්‍රකාශයට පත් වී ඇත. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය 'සම්මා දිට්ඨි' නම් වූ 'හරි දැක්ම' පෙරටු කරගත් ප්‍රතිපදාවකි. එබැවින් ඒ මාර්ගයෙහි ගමන් කරන්නෙකුට ගමනෙහි ඉලක්කය ගැන නිරවුල් අවබෝධයක් ඇතිවිය යුතුමය. බුද්ධ වචනයට අනුකූලව එවැනි අවබෝධයකට මඟ හෙළි කිරීම මෙම දේශනා මාලාවේ පරමාර්ථය විය.

මීතිරිගල නිස්සරණ වන සෙනසුනෙහි ප්‍රධාන කර්මස්ථානාචාර්යයන් වහන්සේ වශයෙන් වැඩ විසූ, අපවත් වී වදාළ අතිපූජනීය මහෝපාධ්‍යාය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් අප වෙත කරන ලද සමාරාධනය මේ දේශනා පෙළට ආසන්න නිමිත්ත විය. අපගේ ගුරුදේවයන් වහන්සේ වූ උන්වහන්සේ, මෙයට වසර කීපයකට පෙර නිස්සරණ වන යෝගාවචර සඟ පිරිසට ඉදිරිපත්වූ එක්තරා ධර්ම ගැටළුවකදී 'නිවන' පිළිබඳව දේශනා පෙළක් පැවැත්වීම ප්‍රයෝජනවත් විය හැකි බවත්, ඒ දේශනා පටිගත කරගැනීමට කටයුතු යෙදිය හැකි බවත් පවසමින් අප වෙත කරන ලද දයාන්විත ආරාධනය පිළිගැනීමට මුලදී පසුබට වීමු. යළිත් එම ආරාධනාව කළ අවස්ථාවේදී, එසේ පසුබට වීමට එක් හේතුවක් වශයෙන් අප සඳහන් කළේ 'නිවන' සම්බන්ධයෙන් දැනට ප්‍රචලිතව ඇති ඇතැම් මතිමතාන්තර කෙරෙහි අප දක්වන වෙනස් ආකල්පය නිසා ඇතිවිය හැකි ප්‍රතිචාරයය. එවිට උන්වහන්සේ වදාළේ: "ඒකට කමක් නෑ ...... මා ආරාධනා කළ බව දේශනාවේදීම කියන්න" යනුවෙනි.

ඒ සා උදාර පැවරීමකින් උත්සාහවත්ව ආරම්භ කැරුණු මෙම දේශනා මාලාව දෙවසරකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ (1988.08.12 - 1991.01.30) දෙපෝයකට වරක් බැගින් අප ගුරුදේවයන් වහන්සේගේ අතිපූජනීය පාදමූලයේදී නිස්සරණ වනයේ අප සබ්‍රහ්මචාරී ගරුතර යෝගාවචර සඟ පිරිස හමුවේ පවත්වන්නට යෙදුණි. ගිලන්වූ ඇතැම් අවස්ථාවලදී පවා මාහිමිපාණන් වහන්සේ යහන්ගතව දෙසුමට සවන් දුන්හ. උන්වහන්සේ බැහැර සෙනසුනෙක වැඩ විසූ එක් අවස්ථාවෙක, මාහිමිපාණන් වහන්සේ මුල'සුනෙහි නොමැතිව දේශනා පැවැත්වීම සම්බන්ධයෙන් පැනනැඟුනු ප්‍රශ්නයක් නිසා එක් දේශනා වාරයක් මඟ හැරුණි. ඒ බැව් සැළවූ විට. නොකඩවාම දේශනාමාලාව පැවැත්විය යුතු බවත්, තමන් වහන්සේට ඒ දෙසුම් පටිගත කළ

පසුව වුවද ඇසිය හැකි බවත්, උන්වහන්සේ වදාළහ. අප ගුරු දේවයන් වහන්සේගේ ඒ උදාර මුදිතා ගුණයට හා ධර්මකාමී ශාසන දයාවට නමස්කාර වේවා!

දෙසුම් 33 කින් පරිමිත මෙම දේශනා මාලාව පැවැත්වීමේදී අප අනුගමනය කළ විවරණ මාර්ගීය අනුව හේතුසාධක වශයෙන් පෙළ අටුවා ආදියෙන් කොතෙකුත් උද්ධෘත පාඨ ගෙනහැර දැක්වීමට සිදුවිය. ඒ අනුව එක්තරා බුද්ධිගෝචර රටාවක් මෙහි දැකිය හැකි නමුදු අප පරමාර්ථය වූයේ සද්ධර්මයේ සජීව ප්‍රායෝගික පක්ෂය ඉස්මතු කර දීමමය. ඇතැම් විට හුදු බුද්ධිවාදයක අතරමං වී සිටින උගතුන් කිසියම් ධර්මප්‍රබෝධයක් තුළින් ප්‍රතිපදාව වෙතට යොමුකරවා ගැනීමට මේ විවරණ මාර්ගීය උපකාරවත් විය හැකිය. කෙසේ හෝ වේවා, යමෙකුට ධර්මරසය විඳිමින්ම දෙසුමකට සවන්දිය හැකිවන අයුරින් විවිධ උපමා, උපමා කථා, නිදර්ශන ආදියෙන් දෙසුම් පෙළ පණපෙවීමට උත්සාහවත් වීමු. බුදු පියාණන් වහන්සේ වදාළ පරිදිම, "මෙහි ඇතැම් නුවණැති පුරුෂයෝ උපමාවෙකිනුදු දෙසුමෙක අරුත මැනැවින් වටහා ගනිත්".

අසන්නවුන්ගේ අවධානය නොවිසිරෙන අයුරින් මුතු ඇට පෙළක් නූලක අවුණන්නාක් මෙන් ධර්ම කාරණා සාධක සහිතව ගොනු කර දැක්වීම දේශනාවක් තුළ දී කළ හැකි පහසු කාර්යයක් නොවේ. එබැවින් එවැනි ගැටමුසු තැන්වලදී හේතුසාධක කීපයක් පමණක් දැක්වීමෙන් සෑහීමකට පත්වීමට සිදුවිය. එහිලා වඩාත් සවිස්තර විවරණ විග්‍රහ අප අතින් ලියැවී පළවූ ග්‍රන්ථ කීපයක ඇතුළත් වී ඇත.[1]

දෙසුම් පෙළ නිමකොට සත්වසරකට පසු "නිවනේ නිවීම" නමින් එළිදැක්වෙන මෙම ග්‍රන්ථයෙන් යම් ශාසනාර්ථයක් ඉටු වෙතොත් එයින් ජනිත කුශල සම්භාරය දෙසුම්පෙළට ඇරැයුම් කොට වදාළ අප ගුරුදේවයන් වහන්සේ වූ මීතිරිගල නිස්සරණ

---

1 * 1 Concept and Reality in Early Buddhist Thought - (1971)
* 2 Samyutta Nikaya - An Anthology Part II - (Wheel No. 183/185)
* 3 Ideal Solitude - Wheel No. 188
* 4 උත්තරීතර හුදෙකලාව - (දම්සක් අංක 172/173)
* 5 The Magic of the Mind - (1974)
* 6 Towards Calm and Insight-Printed for free distribution by J.Alwis
* Published by Buddhist Publication Society. P.O. Box 61, Kandy
බෞද්ධ ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන සමිතිය, තැ.පෙ. 61. මහනුවර

වන සේනාසනාධිපතිව වැඩවිසූ අතිපූජනීය මහෝපාධ්‍යාය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මාහිමිපාණන් වහන්සේ අනුමෝදන් වන සේක්වා! ඒ දුර්ලභ ගුරු ඇසුර ලබාගැනීමට මහපැදූ ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ සමුත්පාදක අතිපූජනීය පණ්ඩිත කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශ මාහිමිපාණන් වහන්සේටත් අතිපූජනීය නාඋයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේටත් මෙම ධර්මදානමය කුශලය හිමිවේවා!

පටිගත වූ දෙසුම් 33 පිටපත් කිරීමේ භාරදූර කාර්ය මහත් පරිශ්‍රමයකින් ඉටුකළ හපුරුදෙණියේ පියදස්සන හිමියන්ටද, සමීක්ෂණ ශුද්ධි ආදියෙන් පසුව එම අත්පිටපත මුද්‍රණය සඳහා සකස් කර දුන් පූජ්‍ය උඩර්රියගම ධම්මජීව, පූජ්‍ය මහයායේ ධම්ම සුනෙත්ත යන හිමිවරුන්ටද දෙසුම් පටිගත කිරීම් පිටපත් කිරීම් ආදී කටයුතුවලට සහායවූ හැමදෙනා වහන්සේලාටද මෙම ධර්මදානමය පින පරම ශාන්ත නිර්වාණාවබෝධය පිණිසම වේවා! එමෙන්ම, අවශ්‍ය අවස්ථාවලදී කැසට් පටි සපයාදීමෙන් හා ලිපි ද්‍රව්‍ය, ඡායා පිටපත් ලබාදීමෙන් අනුග්‍රහය දැක්වූ ඩඩ්ලි ප්‍රනාන්දු මහතා ප්‍රධාන ඩී. එච්. පී. මුණවීර සහ සමාගමේ කාර්යමණ්ඩලයටද අපගේ පුණ්‍යානුමෝදනාව හිමිවේ.

අමිලවූ ධර්මය මිල කිරීමකින් නොපිරිහෙළා ධර්මකාමීන් අතට පත්කිරීම අපගේ අභිලාෂය විය. එහෙත් විශාල ග්‍රන්ථයක් බවට පත්වන මෙම දෙසුම් පෙළ එක්වරම බොහෝදෙනෙකුන් අතට පත් කිරීමේ දුෂ්කරතාව වැටහුණෙන් දෙසුම් 3 බැගින් වෙළුම් 11ක් වශයෙන් එළි දැක්වීමට අදහස් කළෙමු. මේ අනුව යටත් පිරිසෙයින් දෙසුම් කිහිපයක් හෝ කියවීමට වැඩිදෙනෙකුට අවසථාව සැලසෙන අතරම ධර්මදානමය පුණ්‍ය කර්මයට බොහෝදෙනාගේ සහභාගිත්වයද ලැබෙනු ඇතැයි හඟිමු. එබැවින්, ග්‍රන්ථය තවමත් ශුද්ධිපත්‍ර අවස්ථාවේ පවතින නමුදු මෙසේ පළමු වෙළුම නිකුත් කිරීමට තීරණය කළෙමු. යථා කාලයේදී සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථය පුස්තකාල මුද්‍රණයක් වශයෙන් අංග සම්පූර්ණව මුද්‍රණය කෙරෙනු ඇත. කෙසේ වෙතත්, 'නිවනේ නිවීම' වෙළුම් එකොළොසම පිළිවෙළින් එකතු කරගන්නා පාඨකයින්ගේ පහසුව තකා අවසන් වෙළුම සමග උපමා ඉඟිවැලක් හා ගාථා ඉඟිවැලක් ද සහිත 'පදයතුරක්' (අනුක්‍රමණිකාවක්) නිකුත් කිරීමට බලාපොරොත්තු වෙමු. එම පදයතුර සකස් කිරීමේදී අපට සහාය වූ දේශීය ආදායම් දෙපාර්තමේන්තුවේ සහකාර කොමසාරිස් උපාලි ජයනෙත්ති මහතාට ඒ පින නිවන් දොර ඇරෙන යතුරක්ම වේවායි පතමු.

ග්‍රන්ථ මුද්‍රණයෙහිලා මුද්‍රණාලය හා අවශ්‍ය සම්බන්ධීකරණය පිළිබඳ සම්පූර්ණ වගකීම භාරගෙන විශේෂ කැපවීමකින් ග්‍රන්ථය එළිදැක්වීමට කටයුතු කරන මහාභාරකාර තැන්පත් යූ. මාපා මහතාට මෙම ධර්මදානමය කුශලය ස්වකීය ධර්ම ප්‍රාර්ථනා ඉෂ්ට කරගැනීම පිණිස හේතුවාසනා වේවා! එසේම, වෙළුම් එකොළොසකින් නිමාවන ග්‍රන්ථයෙහි බරපැන, 'බර පැනයක්' නොවනු පිණිස 'ධර්මග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය' නමින් විශේෂ අරමුදලක් පිහිටුවීමෙන් පුරෝගාමීවූ පින්වත් ජී.ටී. බණ්ඩාර මහතාට එම ආදර්ශවත් පරිත්‍යාගයෙන් ජනිත කුශලය පරම ශාන්තවූ 'නිවනේ නිවීම' පසක් කරගැනීමට උපනිශ්‍රය වේවායි ! යි පතමු. මුද්‍රණ භාරයේ තීරණාත්මක අවසාන අදියර සඳහා පූර්ණ සහයෝගය දෙන කරුණාරත්න සහ පුත්‍ර සමාගමේ කාර්ය මණ්ඩලයට ද අපගේ පුණ්‍යානුමෝදනාව හිමි විය යුතුව ඇත.

මෙයට
සසුන් ලැදි,
කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂු

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දෙගෙදර
දේවාලේගම

(25 41) 1997 ජූලි 1

ප්‍රකාශක නිවේදනය

අතිපූජ්‍ය ඤාණනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඉතා අගනා දෙසුම් පෙළක්, මෙසේ කොටස් වශයෙන් මුද්‍රණය කොට, බුදුදහම පිළිබඳ නිරවුල් දැනුමක් ලබා ගැනීම පිණිස උනන්දු වන අය අතට පත් කිරීමට හැකිවීම ගැන මහත් සේ සතුටු වෙමි.

පටිගත කරන ලද දේශනවලට සවන් දීමෙන් පසු, එම දේශන කෙසේ හෝ මුද්‍රණය කොට ධර්ම දානයක් ලෙස බෙදාදීමේ අවශ්‍යතාව අපහට දැනුනි. එවැනිම උද්යෝගයකින් එම කාර්යය ඉටු කර ලීමට ජී.ටී. බණ්ඩාර මහතා අපගෙන් කිසිදු පෙළඹීමක් නොමැතිව, සිය කැමැත්තෙන්ම සැදැහැසිතින් ඉදිරිපත් වීම ධර්ම ශක්තිය විදහා පෑමක් මෙන් විය.

එම මහඟු පුණ්‍යකර්මය උදෙසා ඒ මහතා විසින් මහා භාරකාර දෙපාර්තමේන්තුවේ ඒ සඳහාම වූ විශේෂ අරමුදලක් "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් පිහිටුවන ලදී.

මෙවැනි උතුම් ශාසනික කටයුත්තක් සඳහා අනුග්‍රහය දැක්වූ ජී.ටී. බණ්ඩාර මහතාටත් ග්‍රන්ථය ඉතා ඕනෑකමින් මුද්‍රණය කොට එළි දැක්වීම පිණිස කටයුතු කළ මුද්‍රණ ශිල්පී කරුණාරත්න සහ පුත්‍ර සමාගමේ රවි කරුණාරත්න මහතාටත්, ශාසන චිරස්ථිතිය සඳහා තම ධනයත්, ශ්‍රමයත් වැය කිරීමෙන් ලැබෙන ප්‍රීතිය අපමණය.

'නිවනේ නිවීම' නමින් ප්‍රකාශයට පත් කෙරෙන මෙම දේශනා මාලාවේ ඉතිරි දේශන කොටස් වශයෙන් මුද්‍රණය කිරීම පිණිස දායකවීමට කැමති භවතුන්හට, ඒ සඳහා "ශ්‍රී ලංකාවේ මහා භාරකාර තැන" නමින් චෙක්පත් හෝ මුදල් ඇණවුම්, (මුදල් ඇණවුම් නම් ටොරින්ටන් චතුරශ්‍රය උප තැපැල් කාර්යාලයෙන් මාරු කරගත හැකි පරිදි) ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාර අරමුදලට බැර කිරීම පිණිස පහත සඳහන් ලිපිනයට* එවිය හැකි බැව් කරුණාවෙන් දන්වා සිටිනු කැමැත්තෙමි.

යූ.මාපා
ශ්‍රී ලංකාවේ මහා භාරකාර තැන

මහා භාරකාර දෙපාර්තමේන්තුව
තැ.පෙ. 548
2, බුලර්ස් පටුමග
කොළඹ 07.

අමා ගඟ

මහවැලි ගඟ උතුරට හැරැවීමෙන් පසු එතෙක් නිසරු මුඩු බිම් ලෙස පැවති පෙදෙස්වල සිදුවූයේ ඉමහත් වෙනසෙකි. පිපාසයට පැන්බිඳක් නොලබා සිටි ගොවීහු පෙදෙස පුරා නිහඬව ගලා යන සිසිල් දිය දහරින් පිනා ගියහ. මැලවුනු ගොයම සරුව නිල්වන්ව කරලින් බර විය. මල් පලින් ගැවසීගත් තුරු-ලිය බලා සැනසෙන පෙදෙස් වැසියෝ තුටු කඳුළු වගුළහ.

දහම් අමා ගඟ "උතුරට" හැරැවීමේ වැඩ පිළිවෙළක් මෙයට තෙවසරකට පෙර ඇරඹුණි. දහම් පත-පොත තබා "එදා-වේල" සඳහා වත් විය පැහැදම් කිරීමට වත්-කමක් නැත්තෝ, නිහඬව නොමිලයේ ගලායන අමිල දහම් අමා දිය දහරින් සදහම් පිපාසය සන්සිඳුවා ගත්හ. අරිටු මීසදිටු හැර, සැදැහැයෙන් සරුව, ගුණ නුවණින් බරව පිළිවෙත් මඟට නැමී ගත්හ. ලොවී - ලොවුතුරු මල් පල නෙලා ගනිමින් හද පුරා පිරි බැතියෙන් නන් අයුරින් සොම්නස පළකළහ.

"ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් දියත් කළ මෙම ධර්මදාන වැඩපිළිවෙල සඳහා අපගෙන් වැයවුනේ පිරිසිදු ධර්මදාන සංකල්පය පමණි. අමාගඟ "උතුරට" හැරැවූවෝ සසුන් ගුණ හඳුනන පරිත්‍යාගශීලී සැදැහැවත්හුමය. "නිවනේ නිවීම" පොත් පෙළ එළි දැක්වීමෙන් නොනැවතී "පහන් කණුව ධර්මදේශනා" පොත් පෙළෙහි "බර පැන" දැරීමටත්, දෙස් - විදෙස්වල දහම් පිපාසිතයින් උදෙසා අප අතින් ලියැවෙන අනිකුත් පොත - පත ඒ අයුරින්ම එළි දැක්වීමටත් ඔවුහු උත්සුක වූහ. "දෙන දේ පිරිසිදුවම දීමේ" අදහසින් අමිල වූ දහම ඊට නිසි ශෝභන මුද්‍රණයකින්ම ධර්මකාමීන් අතට පත් කිරීමට පියවර ගත්හ. මුද්‍රිත පිටපත් සංඛ්‍යාව අවසන්වනු හා සමගම "නැවත මුද්‍රණ" පළකිරීමෙන් දහම් අමා ගඟ වියළී යා නොදීමට දැඩි අදිටනකින් ඇප කැපවූහ.

"පොත් අලෙවිය" පිළිබඳව මෙකල බහුලව දක්නට ලැබෙන වාණිජ සංකල්පයට පිටුපා, තහංචිවලින් තොරව, තමන් අතට නොමිලයේම පත් කැරෙන "දහම් පඬුර" තුළින් ධර්මදාන සංකල්පයෙහි අගය වටහා ගත් බොහෝ පාඨක පින්වත්හු තමන් ලද රස අහරක්, නෑ-හිතවතුන් සමග බෙදා-හදා ගන්නාක් මෙන් නොමසුරුව අන් දහම් ලැදියනටද දී ධර්ම

දානයට සහභාගී වූහ. ඉනුදු නොනැවතී, ශක්ති පමණින් "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණභාරයට" උරදීමටද ඉදිරිපත්වූහ, ඇතැමෙක් ලොකු කුඩා දහම් පොත් මුද්‍රණය කරවීමේ හා නැවත-නැවත මුද්‍රණය කරවීමේ බරපැන ඉසිලීමට පවා පසුබට නොවූහ.

සම්බුදු සසුන මේ ලක් පොළොවෙහි පවතින තාක් මේ දහම් අමාගඟ ලෝ සතුන් සිත් සනහමින් නොසිඳී ගලා යේවා යනු අපගේ පැතුමයි.

"සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති"

මෙයට,
සසුන් ලැදි
කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද භික්ෂු

පොත්ගුල්ගල ආරණ්‍ය සේනාසනය
'පහන් කණුව'
කන්දේගෙදර,
දේවාලේගම.
2000 ජුනි 05 (2544 පොසොන්)

ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය

ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් පළ කරනු ලබන "නිවනේ නිවීම" පොත් පෙළෙහි සයවැනි වෙළුම දක්වා මුද්‍රණය කිරීමේ සම්බන්ධීකරණය මැතක් වනතුරු කරන ලද්දේ ශ්‍රී ලංකාවේ මහාභාරකාර තනතුර දැරූ යූ. මාපා මහතා විසිනි. ඉතා ගැඹුරු ධර්ම කරුණු සහිත එම වටිනා දහම් පොත් පෙළ එළි දැක්වීමට හැකිවූයේ ඒ මහතාගේ අප්‍රතිහත ධෛර්යය නිසාමය.

මෙම පොත් පෙළෙහි හත්වැනි වෙළුම මුද්‍රණයට සකස් වෙමින් තිබෙන අවස්ථාවේදී මාපා මහතාට ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ තානාපති ලෙස මියන්මාර් (බුරුමය) දේශයට යෑමට සිදුවිය. ථෙරවාදී බුදු දහම නිර්මලව පවතින එවැනි දේශයකට පත් වී යෑම හුදෙක් ඒ මහතාගේ ශාසනික සේවයේ තවත් පියවරක් ලෙස දකිමු.

මාපා මහතා විසින් එසේ නික්ම යාමට පෙර, "නිවනේ නිවීම" සෙසු කාණ්ඩ මුද්‍රණය කිරීමේ කටයුතු කිසිදු බාධාවකින් තොරව කරගෙන යාම පිණිස, අති පූජ්‍ය කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ මෙම දේශනවල අගය දන්නා අප කීපදෙනෙක් මහාභාරකාර කාර්යාලය වෙත කැඳවා, ඒ පිළිබඳව වැඩ පිළිවෙලක් සකස් කරන ලදී. එම ක්‍රියා පිළිවෙල අනුව "නිවනේ නිවීම" දේශන මාලාව සහ ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය මගින් පළකරනු ලබන "පහන් කණුව ධර්ම දේශනා" ග්‍රන්ථ එපරිද්දෙන්ම ඉදිරියේදී පළකෙරෙනු ඇත.

මෙම උතුම් ශාසනික සේවය ඉටු කිරීමට මාහට එම භාරයේ ස්ථාපක වශයෙන් මෙතැන් සිට වගකීම පැවරී තිබේ. එම මහඟු කාර්යය ඉෂ්ට කරගැනීම පිණිස ඒ පිළිබඳව උනන්දුවක් දක්වන සියලුම බැතිමත් දායක දායිකාවන්ගේ අනුග්‍රහය අපි බලාපොරොත්තු වෙමු.

මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරයට එවනු ලබන ආධාර ශ්‍රී ලංකාවේ මහා භාරකාරතැන නමින් පහත සඳහන් ලිපිනයට එවිය හැක.

තවද ආධාර දෙන පින්වතුන්ගේ පහසුව තකා දැන් නුගේගොඩ සම්පත් බැංකු ශාඛාවෙහි "ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය" නමින් ගිණුම් අංක 000360001415 දරණ ජංගම ගිණුමක් විවෘත කර ඇති බව සලකන්න.

ජී.ටී. බණ්ඩාර,
ස්ථාපක, ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය
රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට්, 191, හැව්ලොක් පාර,
කොළඹ 5.

1999 ඔක්තෝබර් 25 වැනි දින.

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

මහා. - මහා වග්ග පාළි
දී.නි. - දීඝ නිකාය
ම.නි. - මජ්ඣිම නිකාය
සං.නි. - සංයුත්ත නිකාය
අං.නි. - අංගුත්තර නිකාය
ඛු.නි. - ඛුද්දක නිකාය
ධ.ප. - ධම්මපද
උදා. - උදාන
ඉති. - ඉතිවුත්තක
සු.නි. - සුත්තනිපාත
ථෙර. - ථෙරගාථා
ථෙරී. - ථෙරීගාථා
මහානි. - මහා නිද්දෙස
චූ.නි. - චූල නිද්දෙස
නෙත්ති - නෙත්තිප්පකරණ
සු.වි. - සුමඞ්ගලවිලාසිනී (දීඝ නිකාය අටුවාව)
ප.සූ. - පපඤ්චසූදනී (මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව)
සා.ප. - සාරත්ථප්පකාසිනී (සංයුත්ත නිකාය අටුවාව)
මනො. - මනොරථපූරණී (අංගුත්තර නිකාය අටුවාව)
ධ.අ. - ධම්මපදට්ඨ කථා
ප.ජෝ. - පරමත්ථජෝතිකා
ජා.අ. - ජාතකට්ඨකථා
ප.දී. - පරමත්ථදීපනී
වි.ම. - විසුද්ධිමග්ග
බු.ජ. - බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා
හේ.මු. - සයිමන් හේවාවිතාරණ මුද්‍රණය

4 වන
දේශනය

4 වන දේශනය

"නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස"

"එතං සන්තං එතං පණීතං යදිදං සබ්බසංඛාර සමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං"

"මෙය ශාන්තය, මෙය ප්‍රණීතය, එනම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සංසිඳීම, සියලු උපධීන් අතහැර දැමීම, තණ්හාව ක්ෂය කිරීම, නොඇල්ම නම් වූ විරාගය, නැවැත්ම නම් වූ නිරෝධය, නිවීම නම්වූ නිබ්බානය."

අතිපූජනීය මහෝපාධ්‍යාය මාහිම්පාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ ගරුතර යෝගාවචර මහාසංඝරත්නයෙන් අවසරයි. 'නිබ්බාන' යන මාතෘකාව යටතේ පැවැත්වෙන දේශනා මාලාවේ හතරවෙනි දේශනයයි මේ.

පසුගිය දේශනාව අග හරියේදී අපි තේරුම් කරන්න උත්සාහ කළේ, සත්ත්වයාගේ සංසාර ගමන 'ඉත්ථභාව අඤ්ඤථාභාව' කියන වචන දෙක තුළින්ම තේරුම් ගතහැකි බවයි. කලින් අවස්ථාවක අපි උද්ධෘත කරල දැක්වුව සුත්ත නිපාතයෙ එන ගාථාවක්:

'තණ්හාදුතියො පුරිසො - දීඝමද්ධාන සංසරං
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං - සංසාරං නාතිවත්තති'[1]

කියලා. 'තණ්හාව දෙවැන්නා කොටගත් පුරුෂයා දීර්ඝ කාලයක් සැරිසරන්නේ 'ඉත්ථභාව අඤ්ඤථාභාව' නම් වූ සංසාරය නොඉක්ම වන්නේය කියන ඒ අදහසයි. එයිනුත් අපට පෙනෙනව ඉත්ථභාව අඤ්ඤථාභාව' කියන්නේ මේ සංසරණයයි. සංසරණය කියන්නේ 'මෙතැනත්' 'එතැනත්' අතර, එහෙම නැත්නම්, 'මෙසේ බවත්' 'අන්සේ බවත් අතර, කරකැවීම, මාරුවීම, එහෙම නැත්නම් වට වළල්ලේ යාම. එකතැනම කරකැවීමක් වගෙයි මේක - 'මෙතැනත් ' 'එතැනත්' අතර කියන එක.

මේ ඉත්ථභාව අඤ්ඤථාභාව දෙකේ සම්බන්ධය තමයි අපි අර නොයෙකුත් සූත්‍ර දේශනාවලින් එහෙමත් දක්වන්න උත්සාහ කළේ. විශේෂයෙන්ම, විඤ්ඤාණය මේ කයින් ගිලිහිලා, කලින්ම ගත්තු අරමුණක - නාමරූප අරමුණක - හරි හැටියට පිහිටියට පස්සේ එතන ඒ නාමරූපය වැඩෙන්න පටන් ගන්න බව සඳහන් කළා. එයින් අපට පෙනෙනව විඤ්ඤාණයේ මවුකුසක රැඳීමටත් වැඩීමටත් ඒ හැම එකටම නාමරූපය අවශ්‍යවන බව. මෙතැනින් ගිලිහිලා මවුකුසකට යාම ශරීරයේ ගමන වගේ එක තැනකින් තව තැනකට යාමක් නොවන බව විශේෂයෙන් තේරුම් ගත යුතුව තිබෙනව. මේක ඇත්ත වශයෙන්ම දෘෂ්ටි කෝණයේ

වෙනසක් මිස යම්කිසි ආත්මයක සංක්‍රමණයක් නොවෙයි. ඒ කියන්නේ, විඤ්ඤාණය මේ කයින් ගිලිහිල මවුකුසක නැවතුනහම - මවුකුසක සම්පූර්ණයෙන්ම පිහිටියහම - එතැන මෙතැනක් වෙනව. ඒ විඤ්ඤාණයේ දෘෂ්ටි කෝණය අනුව එතැන මෙතැනක් වෙනව. ඊළඟට එතැනට, මෙතැන එතැනක් වෙනව. කලින් 'එතැන' වශයෙන් තිබුන එක 'මෙතැනක්' වෙනව. එතැනට, මෙතැන එතැනක් වෙනව. අන්න ඒ විධියෙ එක්තරා දෘෂ්ටි කෝණයේ වෙනසක් මෙතන තියෙන්නේ. ඒක නිසා සම්පූර්ණයෙන්ම එක තැනකින් ගිලිහිලා අනින් තැනකට ගියා කියන අදහස නොවෙයි. සාමාන්‍යයෙන් පුද්ගලයෙකුගේ ගමන වගේ නොවෙයි.

මේක එක්තරා විධියක වට වළල්ලේ යාමක්. මේක වඩාත් පැහැදිලි වෙන්නේ විඤ්ඤාණය පවා පටිච්ච සමුප්පන්න බව බුදුපියාණන් වහන්සෙ බොහෝ අවස්ථාවල දක්වල තියෙන නිසයි. 'තදෙවිදං විඤ්ඤාණං සන්ධාවති සංසරති අනඤ්ඤං'[2] කියල, ඒ මේ විඤ්ඤාණය තනිවම සංසාරයේ හැසිරෙනව කියන එක මිථ්‍යා දෘෂ්ටියක් වශයෙන් දක්වපු අවස්ථාවල් තියෙනව. එයිනුත් පෙනෙන්නෙ නාමරූපයේ මවුකුසේ රැඳීමටත් වැඩීමටත් විඤ්ඤාණය අවශ්‍ය බවයි. අනෙක් අතට, විඤ්ඤාණයේ පිහිටීමටත් යම්කිසි අරමුණක් අවශ්‍යයි. ඒක සමහර විට චේතනාවක් වන්න පුළුවනි. එහෙම නැත්නම් ප්‍රකල්පන වශයෙන් දක්වෙන කල්පනාවක්. එහෙමත් නැත්නම් යටත් පිරිසෙයින් අනුශය මාත්‍රයක්වත් අවශ්‍යයි. ඒ බව අපි පහුගිය දේශනාව අන්තිමට දක්වූ ඒ සූත්‍ර පාඨවලින් පැහැදිලි වෙනව. යටත් පිරිසෙයින් අනුශය මාත්‍රයක්වත් ඒ විඤ්ඤාණයේ පැවැත්මට අවශ්‍ය බව කලින් අවස්ථාවක උපුටා දක්වූ චේතනා සූත්‍රයෙන් පැහැදිලි කෙරෙනව. මේ අනුශය මාත්‍රයවත් ලබාගෙන විඤ්ඤාණය ඒ විදියට මවුකුසේ පිහිටියට පස්සේ නාමරූපය වැඩෙනව. අර සළායතන අතු පතර විහිදල අළුත්ම දුක් රුකක් - දුක් වෘක්ෂයක් - හට ගන්නව. මේ අදහසමයි ධම්ම පදයේ තණ්හාවග්ගයේ ප්‍රකට ගාථාවක තිබෙන්නේ:

'යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්හෙ
ඡින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රූහති
එවම්පි තණ්හානුසයෙ අනූහතෙ,
නිබ්බත්තති දුක්ඛමිදං පුනප්පුනං'

'යම්සේ මුල උපද්‍රවයක් නැතිව දැඩිව තිබෙනතාක්, සිඳින ලද්දේ වී නමුත් වෘක්ෂයක් නැවත වැඩෙයිද, ඒ විධියටම තණ්හා අනුසය මේ සන්තානයෙන් මුලිනුපුටා නොදමනතාක් මේ දුක්කඳ නැවත නැවත උපදියි,' කියන එක ඒ ගාථාවෙන් කියැවෙනව. එයිනුත් අපට පේනව අර තණ්හා අනුසය ඉතාමත්ම වැදගත් තැනක් ගන්න බව මේ සත්ත්වයාගේ සංසාර ගමන පිළිබඳව. අංගුත්තර නිකායේ සඳහන් වෙනව. 'කම්මං ඛෙත්තං විඤ්ඤාණං බීජං තණ්හා සිනෙහො[3] කියන බුද්ධ වචනයක් - එක්තරා දේශනා පාඨයක්. එයින් අපට පෙනෙනව මේ කර්මය කියන කෙතේ විඤ්ඤාණ බීජය පැලවෙන බව, තණ්හාව දිය සීරාව කරගෙන, තණ්හාව නමැති තෙතමනය පිහිට කරගෙන.

මෙන්න මේ අදහස අනුව, - මේ උපමාව අනුව - තමයි තේරුම් ගත යුත්තේ අර සේලා තෙරණිය මාරයා ඇසූ ප්‍රශ්නයකට දුන් පිළිතුර. සංයුත් සඟියෙ සගාථක වග්ගයේ සඳහන් වෙනව මාරයා සේලා රහත් මෙහෙණින් වහන්සේගෙන් ඇසූ ප්‍රශ්නයක්:

'කේනිදං පකතං බිම්බං - කොනු බිම්බස්ස කාරකො
කත්ථනු බිම්බං සමුප්පන්නං - කත්ථනු බිම්බං නිරුජ්ඣති[4]

'මේ බිම්බය' - බිම්බය කියල මෙතන කියන්නේ, මේ මූර්තිය වශයෙන් ගන්නෙ මේ ශරීරකූඩුවයි. ආත්ම භාවය කියන එකයි, එහෙම නැත්නම් නාමරූපය කියල සාමාන්‍යයෙන් ලෝකයා හඳුන්වන එකයි - 'මේ බිම්බය, මේ මූර්තිය, කවරකු විසින් කරන ලද්දක්ද? මේ බිම්බය තැනූ තැනැත්තා කවුද? මේ බිම්බය කොහිද හටගත්තෙ? කොතනද මේ බිම්බය නිරුද්ධ වන්නෙ? කියල. ඒකට සේලා තෙරණින් වහන්සේ දෙන පිළිතුර:

'නයිදං අත්තකතං බිම්බං - නයිදං පරකතං අඝං
හෙතුංපටිච්ච සම්භූතං - හෙතුභඞ්ගා නිරුජ්ඣති
යථා අඤ්ඤතරං බීජං - ඛෙත්තෙ වුත්තං විරූහති
පථවිරසංච ආගම්ම - සිනෙහඤ්ච තදූභයං
එවං ඛන්ධා ච ධාතුයො - ඡ ච ආයතනා ඉමෙ
හෙතුං පටිච්ච සම්භූතා - හෙතුභංගා නිරුජ්ඣරෙ'

කියල ගාථා තුනකින් පිළිතුරු දෙනව. පළමු ගාථාවෙන් අදහස් වෙන්නෙ: 'න ඉදං අත්තකතං බිම්බං' 'මේ මූර්තිය තමා විසින්ම කරන ලද්දක් නොවෙයි. 'නයිදං පරකතං අඝං' - මේ ව්‍යසනය, මේ දුක්ගොඩ, අනුන්, විසින් කරන ලද්දකුත් නොවෙයි.' 'හෙතුං පටිච්ච සම්භූතං' - හේතුවක් නිසා ඇතිවුන දෙය', 'හෙතු භංගා නිරුජ්ඣති' - හේතුව බිඳී යාමෙන් නිරුද්ධ වෙනව'.

ඊ ළඟට උපමාවක් දෙනව: 'යථා අඤ්ඤතරං බීජං ඛෙත්තෙ වුත්තං' - යම්සේ යම්කිසි බීජයක් කෙතෙහි වපුරන ලද්දේ 'පථවිරසඤ්ච ආගම්ම සිනෙහඤ්ච තදූභයං', පෘථිවි රසයත් තෙතමනයත් පිහිට කරගෙන, 'විරූහති' - වැඩෙයිද? එවං ඛන්ධාච ධාතුයො' - 'එසේම ස්කන්ධයෝද ධාතුහුද' ඡ ච ආයතනා ඉමෙ' - මේ ආයතන හයද - ඒවා සියල්ල, හෙතුං පටිච්ච සම්භූතා' හේතුවක් නිසා ඇතිවෙනව' 'හෙතු භංගා නිරුජ්ඣරෙ' හේතුව බිඳීයාමෙන් නිරුද්ධ වෙනව' කියල. මේ උපමාවත් සාමාන්‍ය උපමාවක් නොවන බව අපට කියන්න පුළුවනි. අර 'කම්මං ඛෙත්තං, විඤ්ඤාණං බීජං තණ්හා සිනෙහා' කියන ඒ බුද්ධ වචනය අනුව. එතකොට මෙතන කියැවෙන්නෙත් ඒකයි. මේ බිම්බය - ඒක නාමරූපය වශයෙන් සැළකුවොත් - මෙතන සේලා තෙරණිය ධර්මයේම පිහිටලයි පිළිතුරු දෙන්නෙ. එතකොට අර බාහිර වශයෙන් පෙනෙන මේ මූර්තියටම නොවෙයි නාමරූපය කියන්නෙ. ඊට වඩා චෛතසික වශයෙන් - සිත පිළිබඳ තත්ත්වයක් - මේ නාමරූපය, මේ බිම්බය, විඤ්ඤාණයේ වැටෙන මේ මූලික ඡායාව. මේක හටගැනීමට, එහෙම නැත්නම් මේක වැඩීමට උපකාර

වෙන්නෙ අර විඤ්ඤාණ බීජයයි. 'යථා අඤ්ඤතරං බීජං ඛෙත්තෙ වුත්තං විරුහති'. ඒ බීජය මේ කර්මක්ෂේත්‍රයේ පැලවෙන්නෙ. 'තණ්හා සිනෙහො', 'පඨවි රසං සිනෙහං' ආදි වශයෙන් දක්වන්නෙ ඒ තෙතමනයයි. ඒ විධියටම මේ විඤ්ඤාණ බීජය වැඩෙනව ස්කන්ධ ධාතු ආයතන වශයෙන්. විඤ්ඤාණය යම්කිසි අවස්ථාවක නිරුද්ධ උනානම්, ඒ විඤ්ඤාණ නිරෝධය කියන්නෙ නිවනටම නමක්. සමහර විට කෙනෙක් කල්පනා කරන්න පුළුවන් මේ විඤ්ඤාණ නිරෝධය සිදුවන්නෙ රහතන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණයේදීය කියල. ඒක වැරදි අදහසක්. බොහෝ විට වැදගත් සූත්‍ර දේශනාවල අර්ථය මැකී යාමට හේතුව, 'චරිමක විඤ්ඤාණ' කියල ඒක අවසාන විඤ්ඤාණය හැටියට දක්වීමයි. මෙතන විඤ්ඤාණ නිරෝධය කියන එකේ ගැඹුරු අර්ථය නොගැනීම නිසයි ඒ. මේ විඤ්ඤාණ නිරෝධය කියන්නෙ අභිසංඛත විඤ්ඤාණයාගේ නිරෝධයයි. රහතන් වහන්සේ ලබන විඤ්ඤාණ නිරෝධයේ ප්‍රත්‍යක්ෂයම තමයි නාමරූප නිරෝධයේ ප්‍රත්‍යක්ෂය. එතකොට මේ ගාථාවලත් එක්තරා වැදගත් ගැඹුරු අර්ථයක් තිබෙන බව අපට කියන්න පුළුවන්. මේකට තවත් සාධක සූත්‍රයක් වශයෙන් අපට උපුටා දක්වන්න පුළුවනි, සුත්ත නිපාතයෙ මුනි සූත්‍රයෙ සඳහන් වෙන මේ ගාථාව:

'සංඛාය වත්ථූනි පමාය බීජං
සිනෙහමස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ
ස වෙ මුනි ජාතික්ඛයන්තදස්සී
තක්කං පහාය න උපෙති සංඛං'[5]

'සංඛාය වත්ථූනි පමාය බීජං' - 'වාස්තු' කියල කියන්නෙ ඉඩම, විශේෂයෙන්ම මෙතන කියන්නේ බීජ පැලවෙන ඉඩම්ය කියල ගන්න පුළුවනි. 'සංඛාය වත්ථූනි' - ඒ බීජ පැලවෙන ඉඩම් නුවණින් සලකා, 'පමාය බීජං' - ඒ බීජයේ ස්වභාවය හරියාකාර තේරුම් අරගෙන, වටහාගෙන, සිනෙහමස්ස නානුප්පවෙච්ඡෙ' - ඊට ජලය වත් නොකරන්නේය. ජලය වත් කරන්නෙ නැහැ. තෙතමනය දෙන්නෙ නැහැ. 'ස වෙ මුනි ජාතික්ඛයන්තදස්සී' - 'ජාති' කියන්නෙ 'උපත'. උපතෙහි කෙළවර දකින්නාවූ ඒ මුනිවරයා, 'තක්කං පහාය න උපෙති සංඛං' - 'තක්කං පහාය' - තර්කය අතහැරියේ, ඒ කියන්න ලෝකයාගේ භාෂා ව්‍යවහාරයට අසු නොවන තත්ත්වයකට පැමිණියා. 'සංඛා' කියල කියන්නෙ ගණන් ගැනීම, ගිණීම. මෙතන කියන්නෙ සාමාන්‍ය ව්‍යවහාරයේ කියැවෙන 'ගණන් ගැනීම' නොවෙයි. භාෂා ව්‍යවහාරය අනුව කියන්න බැරි විදියෙ තත්ත්වයකට එන බවයි. ලෝකයාගේ භාෂා ව්‍යවහාර බැම්මෙන් මිදුන කියන එකයි - 'න උපෙති සංඛං'

මෙයිනුත් අපට පැහැදිලි වෙන්නෙ මවුකුසට විඤ්ඤාණය බැසීම පිළිබඳව, මහා නිදාන සූත්‍රයේ දක්වෙන යම් යම් කාරණා පිළිබඳව, යම්කිසි ගැඹුරු අදහසක් යටපත් වෙලා තිබුන බවයි. මෙතනින් අපට මතු උනා අර 'අනුශය' කියන වචනය විශේෂ වැදගත් කමක් ඇති දෙයක්

හැටියට. පුනර්භවය ඇතිකිරීමේ ශක්තිය තියෙන්නේ 'පොනොභවික' නමින් හඳුන්වන මේ තණ්හාවටයි. 'තණ්හා පොනොභවිකා' කියල නිතර සඳහන් වෙනව. තණ්හා අනුශය විශේෂයෙන්ම උපකාර වෙනව කෙනෙකුගේ උත්පත්තියට, සංසාර ගමනට. මේ තණ්හානුසයට පදනම වන අවිජ්ජා අනුසයකුත් තිබෙනව. ඒ කියන්නෙ, ලෝකයේ යෙදෙන මේ සංකල්ප පිළිබඳව, ඒවායේ යථා ස්වභාවය තේරුම් නොගැනීම නිසා ඒ සංකල්පවල ඇලී ගැලී සිටීමේ ස්වභාවය. ලෝකයා අතර තිබෙන අවිද්‍යාවෙන් ඇතිවන ඒ තත්ත්වය - ඒකත් එක්තරා අනුසයක්. ඒ තත්ත්වය දක්වීමට බොහෝවිට සූත්‍රවල යෙදෙනව 'නිස්සය' කියන වචනය. 'නිස්සිත' කියන වචනයත් ඒ එක්කම යෙදෙනව. 'නිස්සිත' කියන්නේ යමක් ඇසුරු කරගත්තු තැනැත්තා. 'නිස්සය' කියන්නෙ ඇසුරු කිරීම. 'නිස්සිත' කියන්නේ ඇසුරු කරගත් තැනැත්තා. මෙතන, ඇත්ත වශයෙන්ම සාමාන්‍ය ව්‍යවහාරයේ තියෙන නිස්සය කියන අදහස නොවෙයි. යම්කිසි ගැඹුරු අර්ථයක් තියෙනව, යමකට හේත්තු වෙලා සිටීම කියන අර්ථය. හේත්තුවෙල සිටීම, ඇසුරු කිරීම, කියන අදහසයි. ලෝක ව්‍යවහාරයේ තිබෙන සංකල්ප දැඩිව අරගෙන, දෘෂ්ටිග්‍රාහයෙන් අරගෙන, ඒවාට හේත්තුවෙලා ඉන්න ස්වභාවයක් ලෝක සත්ත්වයා තුළ තිබෙනව. ඒ මොකද, තමන් ව්‍යවහාර කරන වචනවල ඇත්තවශයෙන්ම සත්‍යතාවක් ඇත. කොයි වචනයක් යෙදුවත් එහි එක්තරා විධියක බීජයක් වගේ තණ්හා මාන දිට්ඨි වශයෙන් ඒකාන්ත සත්තාවක් ඇතැයි කියන අදහසක් ලෝකයා තුළ තිබෙනව. මෙන්න මේ 'නිස්සිත' කියන වචනය අපට දකින්න ලැබෙනව ඉතාමත්ම වැදගත් සූත්‍රවලත් - උදාන පාළියෙ වගේම තව කීප තැනකමත් - හරියට අර්හත්වයට කර්මස්ථානයක් වගේ. මජ්ඣිම නිකායේ ඡන්නොවාද ආදී සූත්‍රවල දක්වෙන එක්තරා වටිනා ඡේදයක් තියෙනව, ඒක බැලූ බැල්මට ප්‍රහේලිකාවක් වගෙයි.

'නිස්සිතස්ස චලිතං, අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි. චලිතෙ අසති පස්සද්ධි. පස්සද්ධියා සති නති න හොති. නතියා අසති ආගති ගති න හොති ආගතිගතියා අසති චුතූපපාතො න හොති. චුතූපපාතෙ අසති, නෙව ඉධ, න හුරං, න උභයමන්තරෙ, එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස.[6]

බැලූ බැල්මට බොහොම ලේසියි වගේ දුක කෙළවර කිරීම. මෙතන මේ පාඨයේ මෙච්චරයි කියැවෙන්නේ. 'නිස්සිතස්ස චලිතං' - නිස්සිතයාට, යමක් ඇසුරු කරගත් තැනැත්තාට, යමකට හේත්තු වූ තැනැත්තාට, චලිතං - චලනයක්, කම්පනයක් තිබෙන්නේය. නිශ්‍රිතයාට චලිතයක් ඇත. එතනින් පටන් ගත්තට මොකද, ඊළඟට අනිශ්‍රිතයා ගැනයි කියැවෙන්නෙ. ඒ කියන්නේ විමුක්ත පුද්ගලයා ගැන. 'අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි' මේ දෙකේ වෙනස එතකොට පැහැදිලි වෙනව. නිශ්‍රිතයාට චලිතයක් කම්පනයක් තියෙනව. අනිශ්‍රිතයාට - අර විධියට ඇසුරු කිරීම් හේත්තුවීම් නැති තැනැත්තාට - චලනයක්, චලිතයක්, කම්පනයක් නැත. 'චලිතෙ අසති පස්සද්ධි' ඒ විධියෙ චලනයක් කම්පනයක් නැති කල්හි, 'පස්සද්ධි' තැන්පත් බවක්, සන්සුන් බවක් ඇත. 'පස්සද්ධියා සති නති හොති' - ඒ තැන්පත්

බව ඇති කල්හි 'නති' - 'නති' කියන එකේ සාමාන්‍ය වාච්‍යාර්ථය නැඹුරුවීමයි, නැමීම කියන අදහසයි. ඒ අනුව, පස්සද්ධිය ඇති කල්හි නැඹුරු වීමක් නැත. 'නතියා අසති ආගති ගති න හොති' - නැඹුරු වීමක් නැති කල්හි ඒමක් සහ යාමක් නැත. 'ආගතිගතියා අසති චුතූපපාතො න හොති' - ඒමක් සහ යාමක් නැති කල්හි චුතියක් සහ උප්පත්තියක් නැත. 'චුතූපපාතෙ අසති නෙව ඉධ න හුරං න උභයමන්තරෙ, එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස' - චුති උප්පත්ති දෙකක් නැති කල්හි, 'නෙව ඉධ' - 'මෙහි'ත් නැත. 'න හුරං' - 'එහි'ත් නැත 'න උභයමන්තරෙ' - ඒ දෙක අතරත් නැත, 'එසෙවන්තො' දුක්ඛස්ස' - මෙයම දුකෙහි කෙළවරයි.

එතකොට මේ සූත්‍රපාඨය ගත්තහම, එකපාරටම තේරුම් ගන්නත් අමාරු විධියෙ මහ වචන පටලැවිල්ලක් වගෙයි පෙනෙන්නෙ. මෙතන නිශ්‍රිතයා ගැන පළමුවෙන් කියැවෙනව. එක වාක්‍යයකිනුයි ඒක කියැවෙන්නෙ. 'නිස්සිතස්ස චලිතං' කියල. නිශ්‍රිතයාට චලිතයක් ඇත. ඒ අනුව අපට සළකා ගන්න පුළුවනි, නිශ්‍රිතයාට චලිතයක් තියෙන නිසාම, ඒ චලිතය නිසාම, ඒ උද්ධච්ච ආදිය නිසාම, 'නති' - නැඹුරු වීමක් තියෙනව. මෙතන තියෙන ප්‍රධාන වචනය 'නති'. ඒ නැඹුරුවීම නිසාම 'ඒමක්' සහ 'යාමක්' තියෙනව. 'ඒමක්' සහ 'යාමක්' කියන ඒ සංකල්ප දෙක තියෙන කොට, 'චුති - උප්පත්ති' චුතවීමක්, උත්පත්තියක් කියල දෙකක් තියෙනව. ඒ දෙක තිබෙන විට, 'මෙතනක්' කියල තියෙනව, 'එතනක්' කියල තියෙනව. 'ඒ දෙක අතරකුත් ' තියෙනව. කොන් දෙකක් තියෙනවනම් මැදකුත් තියෙනව. එතකොට මෙතනින් පෙනෙනව අර 'නති' කියන එක මෙතන විශේෂ බව, අර විමුක්ත පුද්ගලය වගේ නොවෙයි නිශ්‍රිතයා. විමුක්ත නැති නිසා නිතරම ඉදිරියට නැඹුරුවීමක් තියෙනව. තණ්හාවෙ ස්වභාවයක් ඒක. ඉදිරියට නැඹුරු කරල දානව. සමහර අවස්ථාවල තණ්හාවම උපාදාන හැටියට දක්වනව, පුනර්භවය පිළිබඳව ප්‍රකාශ කරන සමහර සූත්‍රවල කුතුහලසාලා ආදී සූත්‍රවල.[7] එතකොට මේ නතිය, නැඹුරුවීම, නිසාම අර සංකල්ප දෙකට ඉඩ ලැබෙනව- 'ඒමක්' සහ 'යාමක්'. ඒකට අනුවම තමයි ඊළඟට චුතියක් උප්පත්තියක් කියල තියෙන්නෙ. ගමන පිළිබඳ අදහසම සාංසාරික වශයෙන් බැලුවහම 'චුතියක්' 'උප්පත්තියක්' වෙනව. යාම් ඊම් දෙක චුති - උප්පත්ති වගේ. එතකොට එතැන ස්ථාන දෙකක්. මෙතැන පෙන්නුම් කරන්නෙ නිශ්‍රිත බව. මෙතැනක් - එතැනක්, යාම් ඊම් ආදි වශයෙන් වචනවල එක්තරා දෙබිඩි ස්වරූපයක් තියෙනව. ඒ විධියෙ සංකල්පවල ස්වභාවය නිසාම, සත්ත්වයා ඒවා දැඩිව ගැනීම නිසාම, තණ්හාවට අනුරූපව සංසාරයේ අර ගමන සිදුවෙනව. අපි කලින් කිව්ව වගේ මාරුවීමක් වෙනව. විමුක්ත පුද්ගලයාගෙ සිත - මෙතන විශේෂයෙන් කියල තියෙන්නෙ විමුක්ත පුද්ගලයා ගැනයි - විමුක්ත පුද්ගලයා අර තත්ත්වවලින් සම්පූර්ණයෙන්ම නිදහස්. 'අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි'. අනිශ්‍රිතයාට චලිතයක් නැහැ. චලිතය නැති නිසා නැඹුරුවීමක් නැහැ. නැඹුරුවීමක් නැති නිසා ඒමක් සහ යාමක් නැහැ. ඒමක් සහ යාමක් නැති නිසා චුතියක් උප්පත්තියක් නැහැ. චුතියක් උප්පතියක් නැති නිසා මෙතැනකුත් නැහැ එතැනකුත් නැහැ. ඒ අතරකුත් නැහැ. දුක එතනම කෙළවරයි.

උදාන සූත්‍රයෙ විශේෂත්වයක් තියෙනව. මේ පාඨ කීපය පමණමයි ඒ සූත්‍රයට අඩංගු වෙල තියෙන්නෙ. නමුත් ආරම්භයේදීම කියවෙනව. 'තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා භික්ඛූ නිබ්බානපටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙති සමාදපෙති සමුත්තෙජෙති සම්පහංසෙති' කියල. එයින් පෙන්නුම් කරනව බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දේශනාව කළේ නිවන පිළිබඳවයි කියන එක. ඒ සමයෙහි වනාහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ භික්ෂූන් නිර්වාණප්‍රතිසංයුක්ත ධර්මකථාවෙන් කරුණු දක්වාලමින්, ඒත්තු ගන්වමින් උත්සාහවත් කරවමින්, සතුටු කරවමින් මෙන්න මේ විධියෙ පාඨයක් ප්‍රකාශ කළා කියන එකයි. එතකොට මේ නිවනෙහිදී නිශ්‍රිත තත්ත්වයෙන් සිත මුදාගත් බව පෙන්නුම් කරනව රහතන් වහන්සේ. මේ පාඨයෙන් අපට විශේෂයෙන්ම පෙන්නුම් කෙරෙන්නෙ ඒ කාරණයයි.

මේ 'නිස්සය' කියන වචනය ගැන වඩාත් ගැඹුරු අවබෝධයක් ලබාගන්න උපකාර වන සූත්‍රයක් තියෙනව සංයුත්ත නිකායෙ නිදාන වග්ගයෙ, නිදාන සංයුත්තයෙ, කච්චානගොත්ත සූත්‍රයේ.[8] කච්චානගොත්ත සූත්‍රය ඉතාමත්ම වටිනා සූත්‍රයක්. සම්‍යක් දෘෂ්ටිය පිළිබඳවත් ගැඹුරු අවබෝධයක් ලබාදෙන එකක්. බුදුපියාණන් වහන්සෙ ඒ සූත්‍රය අරඹන්නෙ මෙහෙමයි:

'ද්වයනිස්සිතො ඛ්වායං කච්චායන ලොකො යෙභුය්‍යෙන අත්ථිතඤ්චෙව නත්ථිතඤ්ච. ලොකසමුදයං ඛො කච්චායන යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො යා ලොකෙ නත්ථිතා සා න හොති. ලොක නිරොධං ඛො කච්චායන යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො යා ලොකෙ අත්ථිතා සා න හොති'. කියල ඒ සූත්‍රයෙ මුල් කොටසින් කියැවෙන්නෙ, මේ ලෝකය, එහෙම නැත්නම් ලෝකයා, වැඩි වශයෙන්ම, බහුල වශයෙන්ම, ද්වයනිශ්‍රිතයි. දෙකක් ඇසුරු කොට සිටින ස්වභාවයක් තියෙනව. මොනවද දෙක? අස්තිත්වය සහ නාස්තිත්වය 'ඇත' 'නැත' කියන දෙක. එක්කො තියෙන්න ඕන. එහෙම නැත්නම් නැත. අන්න ඒ විධියට අස්තිත්වය සහ නාස්තිත්වය කියන සංකල්ප දෙකක් ඇසුරු කරගෙන සිටිනව. නමුත් ඊළඟට කියැවෙන පාඨයෙන් ආර්ය ශ්‍රාවකයා පිළිබඳවයි කියැවෙන්නෙ - ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ සම්‍යක් දෘෂ්ටිය. දැන් මෙතන මේ සූත්‍රයට හේතුව, අර කච්චායනගොත්ත බ්‍රාහ්මණය බුදුපියාණන් වහන්සෙගෙන් විමසනව සම්‍යක් දෘෂ්ටිය කියල කියන්නෙ කුමක්ද කියල. 'සම්මාදිට්ඨි සම්මාදිට්ඨීති භන්තෙ වුච්චති කිත්තාවතා නු ඛො භන්තෙ සම්මාදිට්ඨි හොති'. සම්‍යක් දෘෂ්ටිය ඇත්තෙක් වන්නෙ කොහොමද කියන ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු වශයෙනුයි බුදුපියාණන් වහන්සේ මේ දේශනාව කරන්නෙ. එතකොට ආර්ය ශ්‍රාවකයගෙ දෘෂ්ටිය මේක හැටියට දක්වනව: 'ලොක සමුදයං ඛො කච්චායන යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො යා ලොකෙ නත්ථිතා සා න හොති' - ලොකයේ හටගැනීම තත්වූ පරිදි සම්‍යක් ප්‍රඥාවෙන් - මනා ප්‍රඥාවෙන් - දකින්නාවූ ඒ ආර්ය ශ්‍රාවකයාට, ඒ තැනැත්තාට, ලෝකයේ - යම් නාස්තිත්වය පිළිබඳ - නැත යන්න පිළිබඳ - යම් දෘෂ්ටියක් වෙයිද එය ඔහුට නොවන්නේය. ඊ ළඟට අනිත් පැත්තට කියනව: 'ලොක නිරොධං

බො කච්චායන යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො යා ලොකෙ අත්ථිතා සා න හොති, ඒ කියන්නේ ලෝක නිරෝධය තත්වූ පරිදි සම්‍යක් ප්‍රඥාවෙන් දකින්නහුට ලෝකයේ අස්තිත්වය - 'ලෝකය ඇත' කියන ඒකාන්ත දෘෂ්ටියත් නැතිවෙනව. එතකොට මෙතන මේ අන්ත දෙකෙන් සිත මිදීමයි කියැවෙන්නෙ. ලෝක සමුදය දැකීම නිසා - ලෝකයේ හටගැනීම දකින නිසා - ඒකාන්ත වශයෙන් ලෝකයේ කිසිවක් නැත කියන ඒ අදහස ගන්නෙ නැහැ. අනිත් පැත්තට, ලෝක නිරෝධය දකින නිසා ලෝකයේ සියල්ලම තිබෙනව කියන ඒ අස්තිත්ව දෘෂ්ටියට වැටෙන්නෙත් නැහැ. ඔන්න ඊළඟට කියනව:

"උපායුපාදානාභිනිවෙසවිනිබන්ධො ඛ්වායං කච්චාන ලොකො යෙභුය්‍යෙන, තඤ්ච උපායුපාදානං චෙතසො අධිට්ඨානං අභිනිවෙසානුසයං න උපෙති න උපාදියති නාධිට්ඨාති 'අත්තා මෙ' ති. දුක්ඛමෙව උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජති දුක්ඛං නිරුජ්ඣමානං නිරුජ්ඣති, න කඞ්ඛති න විචිකිච්ඡති අපරප්පච්චයා ඤාණමෙවස්ස එත්ථ හොති එත්තාවතා බො කච්චාන සම්මාදිට්ඨි හොති."

ඊ ළඟට සම්මාදිට්ඨිය ඇති කෙනෙක් වන්නෙ කොහොමද කියන එක වඩාත් විස්තර කරනව බුදුපියාණන් වහන්සෙ: "උපායුපාදාන අභිනිවෙස විනිබන්ධො ඛ්වායං කච්චාන ලොකො යෙභුය්‍යෙන" - 'කච්චායන වැඩිවශයෙන්ම මේ ලෝකයේ ස්වභාවය - 'උපාය' කියල කියන්නෙ 'ළංවීම', 'ළංවීම්' කියන අර්ථයයි. එක්තරා විධියක දාර්ශනික වගේ ගැඹුරු අර්ථයක් තියෙන වචන මාලාවක් ඊළඟට තිබෙන්නෙ: 'උපාය' කියන්නෙ ළංවීම, 'උපාදාන' කියන්නෙ අල්වා ගැනීම, 'අභිනිවෙස' කියන්නෙ ඊට වැද ගැනීම. එහෙම නැත්නම් රිංගා ගැනීම'. සංකල්ප පිළිබඳව, දෘෂ්ටි පිළිබඳව යෙදෙන වචන මේව. එතකොට, ලෝකයේ ස්වභාවය, ළංවීම්, අල්ලාගැනීම්, වැදගැනීම් කියන මෙන්න මේවට බැඳිලයි ලෝකයා වැඩිවශයෙන් සිටින්නෙ. "තඤ්චායං උපායුපාදානං චෙතසො අධිට්ඨානං අභිනිවෙසානුසයං න උපෙති නාධිට්ඨාති අත්තාමෙති - ඊළඟට ආර්යශ්‍රාවකයගේ සම්‍යක් දෘෂ්ටිය පිළිබඳවයි කියැවෙන්නෙ. මේ කියාපු සම්‍යක් දෘෂ්ටික පුද්ගලය අර එළඹීම් එහෙම නැත්නම් ළංවීම්, අල්වා ගැනීම්, සිතින් දැඩිව සිටීම්, වැදගැනීම් සහ 'අනුසය' කියන වචනයත් යෙදෙනව, ලැග ගැනීම් කියල කියන්න පුළුවන්, මේ පදමාලාවෙම තියෙනව යම්කිසි ගැඹුරු අර්ථ ගොඩක් 'ලැගගැනීම්' එහෙම නැත්නම් අනුසය තත්වයන්. මේ කියන එකක්වත්, 'න උපෙති' න උපාදියති, නාධිට්ඨාති අත්තාමෙති' - ඒ ආර්‍යශ්‍රාවකය, මේ මගේ ආත්මයයයි කියල ඒ කිසිවක්ම උපය උපාදානාදි වශයෙන් දැඩිව ගන්නෙ නෑ. ඒ වෙනුවට ඒ ආර්යශ්‍රාවකයාගේ දර්ශනය කුමක්ද? 'දුක්ඛමෙව උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජති, දුක්ඛං නිරුජ්ඣමානං නිරුජ්ඣති' 'උපදින්නේ දුක් ගොඩක්ම උපදියි, නැතිවන්නේ දුක්ගොඩක්ම නැතිවෙයි'. එතකොට මෙතන අස්තිත්වයක් නාස්තිත්වයක් පිළිබඳ ප්‍රශ්නයක් එන්නෙ නැහැ. දුක් ගොඩක් හැටියටම දකිනව. 'එත්තාවතා බො කච්චාන සම්මාදිට්ඨි හොති' - 'මෙපමණකින්ම, කච්චායන, ආර්‍යශ්‍රාවකයා සම්‍යක්

දෘෂ්ටිය ඇත්තෙක් වෙයි'. ඊළඟට තවදුරටත් බුදුපියාණන් වහන්සේ එහි අර්ථ සාරය හකුළුවල දක්වනව: 'සබ්බං අත්ථීති බො කච්චාන අයං එකො අන්තො, සබ්බං නත්ථීති අයං දුතියො අන්තො. එතෙ තෙ කච්චාන උභො අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣෙන තථාගතො ධම්මං දෙසෙති. අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං...... (ආදි වශයෙන්)..... එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති' කියල, ඒ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයයි ඉදිරිපත් කරන්නෙ. එතකොට මෙතන අපට පෙනෙනව පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයම මධ්‍යම මාර්ගයක් හැටියට දක්වන බව. ආර්‍ය ශ්‍රාවකයාගේ මධ්‍යම මාර්ගය මොකක්ද? "සබ්බං අත්ථීති බො කච්චාන අයං එකො අන්තො" - සියල්ල ඇත' යන මෙය, කච්චායන එක අන්තයක්. "සබ්බං නත්ථීති අයං දුතියො අන්තො" - සියල්ල නැත, කිසිවක් නැත, කියන එක අනිත් අන්තයයි. "එතෙ තෙ උභො අන්තෙ අනුපගම්ම" - මේ අන්ත දෙකටම වැටෙන්නෙ නැතිව, අන්ත දෙකටම ළංවන්නෙ නැතිව, තථාගතයන් වහන්සේ මධ්‍යම මාර්ගයෙන් ධර්මය දේශනා කරනව. ඒ මධ්‍යම මාර්ගය හැටියට දක්වන්නෙ 'අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා' ආදී වශයෙන් දැක්වෙන ද්වාදසාංග පටිච්ච සමුප්පාදයයි.

මෙයිනුත් පෙනෙනව අපට බුදුපියාණන් වහන්සේ ඉදිරිපත් කරන දර්ශනය අනුව, ලෝකයේ තිබෙන ද්වයනිශ්‍රිත බව පිළිබඳ ගැටුම සමහන් කරන විධියෙ එක්තරා ප්‍රතිපදාවක් මේ ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාද ධර්මය තුළ සැඟවිලා තිබෙන බව. ඒකම තමයි අර ආර්‍ය ශ්‍රාවකයා පිළිබඳ මූලිකම වෙනස හැටියට දක්වන්නෙ 'සමුදයො' 'නිරොධො' කියල. ඒ කියන්නෙ, ලෝකයේ හට ගැනීමත්, ලෝකයේ නිරුද්ධ වීමත්, ඒ ආර්‍ය ශ්‍රාවකය ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්ම දන්නව. දැන ගන්නව. ඒක නිසා තමයි අර සූත්‍ර පාඨයේ කියැවෙන්නෙ: අපරප්පච්චයා ඤාණමෙවස්ස එත්ථ හොති' කියල. ඒ කියන්නෙ 'පරප්‍රත්‍ය නොවූ' - වෙන කෙනෙක් කියනවට විශ්වාස කරනව නොවෙයි. ආර්‍ය ශ්‍රාවකය ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයෙන්ම තේරුම් ගන්නව. 'දුක්ඛමෙව උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජති ආදි වශයෙන් පරප්‍රත්‍යය රහිතව, වෙන කෙනෙක් කියනවට නොවෙයි ස්වකීය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන්ම ලෝකයේ ඇතිවීමත් නැතිවීමත් ආර්‍ය ශ්‍රාවකය දකිනව. ඒ දකින්නෙ තමාගේම සළායතනය තුළින්. තමාගේ සළායතනයේ ඇතිවීම නැතිවීම ආශ්‍රයෙන් තමයි ඒ සමුදය නිරොධ ධර්මතාව ආර්‍යශ්‍රාවකයා ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගන්නෙ. මේ අදහස පෙන්නුම් කරන එක්තරා වැදගත් ගාථා ධර්මයක් තියෙනව සංයුත් සඟියෙම:

'ඵුට්ඨො ලොකො සමුප්පන්නො
ඵුට්ඨො කුබ්බති සන්ථවං
ඵන්නමෙව උපාදාය
ඵුට්ඨො ලොකො විහඤ්ඤති'[9]

'ඵුට්ඨො ලොකො සමුප්පන්නො' - ලෝකය භයෙහිම උපන්නේය. 'ඵුට්ඨො කුබ්බති සන්ථවං' - ලෝකය භයෙහිම ඇසුරු කරන්නේය. සන්ථවය කරන්නේය. ඇසුරු කිරීම, ආශ්‍රය, පවත්වන්නේය, කියන එකයි. 'ඵන්නමෙව උපාදාය' - භයම දැඩිව අල්වාගෙන, 'ඵුට්ඨො ලොකො විහඤ්ඤති' - ලෝකයා

මේ හයෙහිම වෙහෙසට පත්වෙයි. මේ දිගටම හය හය ගැනයි කියැවෙන්නෙ. අටුවාචාරීන් වහන්සේලා මේව තෝරන්න උත්සාහ කරනව, හැබැයි අර සූත්‍රයෙන් අවසරයක් නැතුව වගෙයි. ඇස්, කන්, නාසාදි වශයෙන් දක්වන අජ්ඣත්තික ආයතන හය මුල්පදයෙන් කියැවෙනවය. ඒ කියන්නෙ, 'ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො' කියන්නෙ ඇස් කන් නාසාදී හයෙහි ලෝකය හටගන්නවය.'ඡසු කුබ්බති සන්ථවං' කියන දෙවෙනි පදයෙන් රූප ශබ්ද ගන්ධ ආදී බාහිර ආයතන දක්වෙනවය කියල ඒ විදියට තෝරනව. ඒ වගේම තුන්වෙනි පදයෙන් නැවතත් අජ්ඣත්තික ආයතන හයත්, ඊළඟ පදයෙන්, අවසාන පදයෙන්, බාහිර ආයතන හයත්. ඒ කියන හැටියට ආධ්‍යාත්මික ආයතන' හයෙහි ලෝකය හටගන්නව, බාහිර ආයතන හය එක්ක සන්ථවය පවත්වනව. ඊළඟට ආධ්‍යාත්මික ආයතන හය අල්ලා ගෙන බාහිර ආයතන හය පිළිබඳව වෙහෙසට පත්වෙනව. නමුත් එබඳු විවරණයකට අවසර නැහැ. මක්නිසාද? හයත් **සමඟ** සන්ථවය කරනවනම් 'ඡහි' කියල යෙදෙන්න ඕන, ව්‍යාකරණ වශයෙනුත්, හයක් **සමඟ** නම්. මුල් හය වෙනම ගොඩක්, දෙවෙනි පදයෙන් කියවෙන්නෙ වෙනම ගොඩක්. නමුත් ඒ විදියෙ දෙයක් නොවෙයි මෙතන තියෙන්නෙ. 'ඡසු' කියලමයි පද තුනේම තියෙන්නෙ. එකම අදහසමයි - ස්පර්ශායතන හය, අජ්ඣත්තික-බාහිර කියන දෙකම එකට අරගෙන තමයි ස්පර්ශායතන හය කියල කියන්නෙ. ඇත්ත වශයෙන්ම පටිච්ච සමුප්පන්නවීමට දෙකක් අවශ්‍යයි. තනිව ඇස් කන් නාසාදිය ලෝකෙ ඇතිවෙන්නෙ නැහැ. ධර්මයෙ ගැඹුරුම අදහස එතනමයි. මේකම දක්වනව සංයුත් සඟියෙ සළායතන වග්ගයෙ සමුදය සූත්‍රයෙ.[10] 'චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙච උප්පජ්ජති චක්ඛු විඤ්ඤාණං තිණ්ණං සංගති ඵස්සො ඵස්ස පච්චයා වෙදනා වෙදනා පච්චයා තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදානං' ආදී වශයෙන්, එතන ඉඳල පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයට බහිනව. ආරම්භ කරන්නෙ, 'චක්ඛුංච පටිච්ච රූපෙච උප්පජ්ජති චක්ඛු විඤ්ඤාණං - ඇසත් රූපයනුත් '**පටිච්ච**' ඒ දෙකක් මුල් කරගෙන, ඒ දෙකක් හේතුකරගෙනයි, ඇස පිළිබඳ විඤ්ඤාණය ඇතිවෙන්නෙ. ඒ තුනේ එකතුව ස්පර්ශයයි, ඒ ආදි වශයෙන් දක්වනව. හට ගැනීමට නම් දෙකක් තිබිය යුතුයි. අන්න ඒක නිසා අපට ගන්න තියෙන්නෙ සූත්‍රයට අනුකූලව, මෙතන පද හතරෙම කියැවිල තියෙන්නෙ - අජ්ඣත්තික බාහිර දෙකම සහිතව ස්පර්ශ ආයතන හැටියට. ඒ කියන්නෙ, ඒව වෙන් කරල දක්වන්න බැහැ. මුල් පදයෙ එක හයක් ඊළඟට ඊළඟ පදයෙ වෙන හයක් කියල. ඒ විධියට දක්වන්න බැරි බව අපට කියන්න සිද්ධ වෙනව.

ඔන්න එතකොට මේ ගාථාවෙනුත් අපට පෙනෙනව ආර්ය ව්‍යවහාරයට අනුව ලෝකය හටගන්නෙ මේ සළායතනයෙමයි. ඒක බොහෝ අවස්ථාවල දක්වල තියෙනව. 'අරියස්ස විනයෙ ලොකො'. මේ ආර්ය ව්‍යවහාරයට අනුව ලෝකය හඳුන්වන්නෙ නිතරම සළායතනය ආශ්‍රය කරගෙන, මේ සළායතනයන්ගෙන්ම ලෝකය ඇතිවෙන හැටියට. මේක ඉතාමත්ම ගැඹුරු අදහසක්. ධර්මයේ අනිකුත් කාරණා එහෙම පිටින්ම ආවරණය වෙනව, මේ මූලික කාරණය තේරුම් ගත්තෙ නැත්නම්, ලෝකය

කියන එක ආර්ය ව්‍යවහාරයෙ හඳුන්වන්නෙ කොහොමද කියන එක. මෙයින් අපට පෙනෙන්නෙ අර 'උදයත්ථගාමිනී පඤ්ඤා' කියන කියමනයි. ආර්ය ශ්‍රාවකයා පිළිබඳව 'උදයත්ථගාමිනියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො අරියාය නිබ්බෙධිකාය' කියල කියැවෙනව. ඒ කියන්නෙ ආර්යවූ මේ ප්‍රඥාවෙ විනිවිද යන ගතියක් තියෙනව කියන එකයි. මේ විනිවිද යාම කෙරෙන්නෙ ලෝකයෙ තිබෙන 'අස්තිත්වය' 'නාස්තිත්වය' කියල අර දැඩිව ගත්, තද, බිඳින්න බැරි විදියෙ, ඒ දෘෂ්ටි තුළිනුයි. විනිවිද යන්නෙ. කොහොමද? අර කච්චාන සූත්‍රයෙ දක්වුව වගේ, ලෝකය හටගන්නව දකින කොට ලෝකයේ කිසිවක් නැත කියල කියන්න බැරි තත්ත්වයක් එනව. ඒ දෘෂ්ටිය දැඩිව ගන්න බැරි තත්ත්වයක් එනව ඒ සිතේ. ඒ වගේම ලෝකයේ නිරෝධය දකින කොට තමාගේ සළායතනය තුළින්ම, ලෝකයේ සියල්ලක්ම ඇත කියල කියන්න පුළුවන් කියන ඒ අන්තයටත් යන්න ඉඩක් ලැබෙන්නෙ නැහැ. පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම න්‍යායයේ මූලිකම කාරණය තමයි - මේකෙ ඇති විනිවිද යන ගතිය තමයි - අර කියාපු සංකල්පවල බලය බිඳින එක. ඒවායේ ඒ දෘෂ්ටිග්‍රාහයෙන් ගන්න හැකියාවක් නැති නිසාම තමයි සක්කාය දිට්ඨිය බිඳෙනව කියල කියන්නෙ. මේව ඇත්තවශයෙන්ම තිබෙනව කියන අවබෝධයක් සාමාන්‍යයෙන් ලෝකය තුළ තියෙනව. නමුත් මේ සංකල්පවල හටගැනීම් - නැතිවීම් ස්වභාවය, නියම සාරයක් නැතිබව, අවබෝධ වෙනව ආර්ය ශ්‍රාවකයට සමුදය නිරොධ ධර්මතාව තේරුම් ගැනීමෙන්. මෙන්න මේකෙම තවත් අංශයක් තමයි, අපි අර 'නිස්සය' ගැන කිව්ව කාරණා වගේම, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ මේ ධර්මතාව තේරුම් ගැනීම - ඒ කියන්නෙ ඉදප්පච්චයතාව'. කලින්ම අපි මතුකරගත්තු වචනය ඉදප්පච්චයතාවයි'. 'මෙය නිසා මෙය වෙනව' කියන එක. ඒ මූලික ධර්ම න්‍යාය පටිච්චසමුප්පාදය හැඳින්වීමට බොහෝවිට යොදල තියෙනව - 'ඉදප්පච්චයතාව'. මෙය නිසා මෙය වෙනව. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි. මෙය හටගැනීමෙන් මෙය හට ගනී. මෙය නැතිකල්හි මෙය නොවෙයි. මෙය නිරුද්ධ වීමෙන් මෙය නිරුද්ධ වෙයි'. කියන මේ ඉදප්පච්චයතාව. මේකෙන් කෙරෙන්නෙ අර දෘෂ්ටීන් විනිවිද යාමයි. අර භේද සමහන් කරන ස්වභාවයක් තියෙනව මේ දර්ශනයෙ. ලෝකයේ තිබෙන ගැටුම මේ සම්‍යක් දර්ශනයෙන් වළක්වන්නෙ කොහොමද? අර ගැටුමට හේතු වූ මූලික උපන්‍යාසයම ඉවත් කිරීමෙන්. මොකක්ද මූලික උපන්‍යාසය? මුලින්ම තබාගත්ත අදහස මොකක්ද? මෙතන දෙකක් තිබෙනව කියන එක. ඔය තර්ක කාරයො නම් නොයෙකුත් විධියට 'එක එකක් මිසක් දෙකක් නොවේ' ආදී වශයෙන් නොයෙකුත් පද මාලාවල් ඉදිරිපත් කරනව. නමුත් සම්‍යක් දර්ශනයට අනුව මෙතන දෙකක් පිළිබඳ මේ අදහසම එක්තරා විධියක මිථ්‍යා දෘෂ්ටියක් වෙනව. ඒ කියන්නෙ මේක ඇඳුත්තක්. ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාද ධර්මයට අනුව මේ ඝට්ටනය වළක්වන්නෙ මේ දෙක ඇඳුත්තක් හැටියට සැළකීමෙන්. මේක ටිකක් කල්පනාකරල බැලිය යුතු අදහසක්. ඒ කියන්නෙ, ලෝකයේ තිබෙන ධර්මතාව පිළිගැනීම මගිනුයි අර භේද සමහන් කරන්නෙ. බුදුපියාණන් වහන්සෙ සොයාගත්ත පටිච්ච සමුප්පාද ද්වාදසාංගයේම - අපි එයින් කීපයක් පමණයි එළියට අරගෙන නිදර්ශන

වශයෙන් දක්වුවෙ, 'ජාති' - 'ජරාමරණ' දෙක අතුරින් ජාතිය ඇති කල්හි ජරාමරණය වෙයි. ජාතිය ඇතිවීමෙන් ජරාමරණය ඇතිවෙයි ආදී වශයෙන් ඒ විධියට විග්‍රහ කරන්න පුළුවන් ස්වභාවයක්, 'ඉදප්පච්චයතාවක්' තිබෙනව. මේ ඉදප්පච්චයතාවම සනාතන ධර්මතාව බව වඩාත් හොඳට පැහැදිලි වෙනව සංයුත්ත නිකායෙම නිදාන සංයුත්තයෙ බුදුපියාණන් වහන්සෙ ප්‍රකාශ කරන පාඨයකින්: 'අවිජ්ජා පච්චයා භික්ඛවෙ සංඛාරා, යා තත්‍ර තථතා අවිතථතා අනඤ්ඤථතා ඉදප්පච්චයතා, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ පටිච්ච සමුප්පාදො."[11] මෙතනදි අර මුල් අංග දෙක අරගෙන, අවිජ්ජාව ප්‍රත්‍යය කරගෙන සංස්කාරයෝ ඇතිවෙත්, එහිලා - මේ කියපු අවිජ්ජා, සංඛාර කියන පද දෙක පිළිබඳව - 'යා තත්‍ර තථතා', ඒ පිළිබඳව යම් තථතාවක් වෙයිද, අවිතථතාවක් වෙයිද අනඤ්ඤථතාවක් වෙයිද, ඉදප්පච්චයතාවක් වෙයිද, මෙයම පටිච්ච සමුප්පාදයයි.

මොනවද මේ කියාපු වචන? 'තථතා' කියන එක ඉතාමත්ම වැදගත් වචනයක්. 'තථා' කියල කියන්නෙ 'එසේ' කියන එකට. යථාභූතඤාණදස්සන' කියන අදහස ඉබේටම මතුවෙනව මේක කියන කොට. ලෝකයේ ස්වභාවය යම් ආකාරයකද අන්න ඊට ගැලපෙන ආකාරය කියන එකයි, එතන 'තථා' කියල කියන්නෙ. එතකොට 'තථතා' කියන්නෙ එයින්ම හදාගත්තු පදයක්. 'තථතා' -'එසේ බව' අර කියාපු පටිච්ච සමුප්පාදය එසේ බව. 'අවිතථතා' - 'නො එසේ නොවන බව'. ඒ ඉදප්පච්චයතා අදහසම තහවුරු කිරීමක් මෙතනින් කෙරෙන්නෙ. ඒ ධර්මය එසේමයි. නොඑසේ නොවෙයි - තථතා, අවිතථතා, 'අනඤ්ඤථතා' කියන්නෙත් ඒකමයි. ඒ කියන්නෙ 'අන්සේ නොවන බව'. එතකොට ඒ 'ඉදප්පච්චයතාව' - ඒ කියන්නෙ 'මෙය නිසා මෙය වන බව' කියන යම්කිසි ධර්මතාවක් තියෙනව නම් ලෝකෙ, ඒක - එසේමයි, 'තථතා' 'අවිතථතා' කියන්නෙ 'නොඑසේ නොවේ' 'අනඤ්ඤථතා' කියන්නෙ 'අන්සේ නොවෙයි' - ඒක වෙනස් කරන්න බැහැ. ඒක ධර්මතාවක් හැටියට පිළිගන්නව. එතකොට මෙන්න මේ විධියෙ ඇඳුත්ත, ඇඳුත්තක් හැටියට පිළිගත්තහම, එතන ගැටුමක් නැහැ. මේක ටිකක් ගැඹුරු අදහසක්. අපි පොඩි උපමාවක් ගත්තොත්:

අපි හිතමු, ගොනුන් දෙන්නෙක් - කළු ගොනයි, සුදු ගොනයි - ඇඳල තණ කවන්න යවනව. සමහරවිට එහෙම ඇඳන සිරිතකුත් තියෙනවනේ. එතකොට කළු ගොනා වෙලට අදින අතරෙ සුදු ගොනා දොළට ඇද්දොත් මෙතන තියෙන්නෙ ගැටුමක්. අර බන්ධනය නිසා නොවෙයි මෙතන මේ ගැටුම වෙන්නෙ. ඒ බන්ධනය තියන **නිසාම** නොවෙයි. අර ගොන්නු දෙන්න දෙපැත්තකට අදිනව. එහෙම නැතුව, අපි හිතමු මේ ගොන්නු දෙන්න කල්පනා කරනව - ගොන්නු උනාට මොකද - අපි මේ එකට ඇඳපු බානක්' කියල. එහෙම කල්පනා කරල, ධර්මතාව පිළි අරගෙන, සුදුගොනා දොළට අදින කොට කළු ගොනත් යනව ඒ එක්ක. වතුර බොන්නෙ නැතත් උපේක්ෂාවෙන් ඉන්නව. ඊ ළඟට කළු ගොනා තණකොළ කන කොට සුදුගොනා උපේක්ෂාවෙන් ඉන්නව, තණ කොළ

කන්න ඕන නැතත්. අන්න ඒ වගේ, එක්තරා විධියක භේද සමහන් කිරීමක් කරන්නෙ ඇඳුත්තක් බව පිළිගැනීමෙන්මයි. බුදු පියාණන් වහන්සෙ මේ ප්‍රශ්නය විසඳන්නෙ එහෙමයි.

දැන් මේක සමහරවිට එකපාරටම ඒත්තු යන්නෙ නැති වෙන්න පුළුවන්. අපි ගනිමු නිතරම වගේ අපි මුලට ගත්තු ජාති ජරා මරණ කියන ඒ අංග දෙක. ජාතියත් ජරාමරණයත් කියන දෙක මේ විධියෙ ඇඳුත්තක් බව නොසලකන තාක් කෙනෙකුට පෙනෙන්නෙ මෙතන ගැටුමක්. ඇයි? උත්පත්තිය එක කොනක් හැටියට අල්ල ගන්නව. ජරාමරණ කියන තමන් අකැමැති කොනක් තියෙනව, ඒක ඉවත් කරන්න බලනව. ජාතිය වෙන් කරගන්න බලනව ජරාමරණයෙන්. නමුත් මේ දෙක ඇඳුත්තක්. 'ජාති පච්චයා භික්ඛවෙ ජරාමරණං' කියන එක බුද්ධ වචනයයි. මේ 'ජාතියත්' (උපතත්) 'ජරාමරණයත්' කියන දෙක එකටම සම්බන්ධයි මේක වඩාත් පැහැදිලි වෙනව අර 'ජරා' කියන වචනයෙන්. ඒක ඉතාමත්ම ප්‍රකට කාරණයක්. 'ජරා' කියන එක අපි සාමාන්‍යයෙන් තේරුම් ගන්නෙ මහලු වයස හැටියට, 'ජරා' කියන වචනෙ ඇහෙන කොට. නමුත් මේ ජරාවට යාම උපන් අවස්ථාවෙ ඉඳලම කෙරෙන දෙයක්. ඒක නිසා මේ 'ජරා' කියන වචනයෙ වැඩීමත් තියෙනව දිරීමත් තියෙනව. මේක, ගන්න දෘෂ්ටි කෝණය අනුවයි වෙනස් වෙන්නෙ - මෙන්න මේ 'දෘෂ්ටි කෝණය' කියන වචනය මෙතෙන්දි ඉතාමත්ම වැදගත්. මේක භාවනාමය වශයෙන් මනසිකාරයට ගොදුරු කරගත යුතු විදියෙ තැනක්. මේකට උපමාවක් අපි දක්වුවොත්, දැන් ලෝකයේ ඇතැම් කෙනෙක් සිටිනව, යම්කිසි ගහක කොළ විකුණල ජීවිකාව කරගන්න. තව කෙනෙක්, ඒ ගහේම මල් විකුණල ජීවිකාව කරගන්නව. ඒ ගහේම ගෙඩි විකුණල ජීවිකාව කරගන්න කෙනෙකුත් ඉන්නව. ඒ ගහේම දව විකුණල - ලී විකුණල - ජීවත් වෙන කෙනෙකුත් ඉන්නව. මේ හතර දෙනා පෙළ ගස්වල ඇහුවොත් ' මේ ගහ ලාද? මෝරලාද?' කියල, මේකට දෙන පිළිතුර සමහර විට වෙනස්වෙන්න ඉඩ තියෙනව. ඇයි? තමතමන්ගෙ සිතැඟි අනුව, දෘෂ්ටිකෝණය අනුව. තමන්ගෙ ජීවිකාවෙ දෘෂ්ටිකෝණයෙන් බලන කොට මේ ගහ - ඒකෙ මල්හටගෙන ඉවරනම් - 'ඒක මෝරල වැඩියි' අන්න ඒ විධියට තේරුම් ගන්න පුළුවන් මේ නිදර්ශනය. ඒ විධියටම ජරාව කියන එකත්, ගන්න දෘෂ්ටිකෝණය අනුවයි. මුල ඉඳලම තියෙන්නෙ ජරාවක්. නමුත් මේක තරුණ වයස මහලු වයස කියල එක්තරා විධියක කෘත්‍රිම බෙදීමක් ඇතිකරගන්නව. එතැනිනුත් අපට පේන්නෙ මේ දෙක එකකට එකක් සම්බන්ධ ඇඳුත්තක් බවයි. මේ ඇඳුත්ත වෙන් කරගන්නයි සාමාන්‍යයෙන් ලෝකයා උත්සාහ කරන්නෙ. බුදුපියාණන් වහන්සෙ පහළවෙන්ට කලින් ඒ සිටිය හැම දාර්ශනිකයෙක්ම උත්සාහ කළේ, හැම ආගම් කර්තෘවරයෙක්ම උත්සාහ කළේ, ජාතිය තබාගන්න ජරාමරණය නැතිව. මේ ගත්ත උත්සාහය නිෂ්ඵල එකක්. මේක හරියට, උපමාවකින් කියනව නම්, අර ධර්ම කථාවක් තිබෙනව මසුරු කෝසිය සිටාණන් තනියම කැවුම් කන්න ගිය හැටි දක්වෙන.[12]

ඒ කථාන්තරයෙ දක්වෙනව - ඒ මසුරු කෝසිය සිටාණන් තමන්ගෙ සිටු දේවියත් එක්ක මතුමහල් තලයට නැගල, වෙන කාටවත් නොදී කැවුම් කන්න ඒ සිටු දේවිය ලවා කැවුම් උයවන්න ආරම්භ කරන අවස්ථාවෙ මහා සෘධිමත් මුගලන් මහරහතන් වහන්සෙ ඒ කවුලුව ළඟ පෙනී හිටිය කියල. එතකොට කොහොම හරි පොඩි කැවුමක් හරි දීල බේරෙන්න හිතාගෙන පිටි ටිකක් දැම්මහම ඒක විශාල කැවුමක් උනා. උයන උයන කැවුම විශාල වෙන නිසා, වෙන ක්‍රමයක් නැති නිසා බේරෙන්න, එක කැවුමක් හරි දීල මුගලන් මහරහතන් වහන්සෙ එලවගන්න ඕන කියන කල්පනාවෙන් මේ දෙන්න උත්සාහ කළා එක කැවුමක් වෙන් කරගන්න. බලනකොට මේ ඔක්කොම කැවුම් වැලක්. එකකට එකක් බැඳිල. එකක්වත් වෙන් කරගන්න බැහැ. දහඩිය දානකම් ඇද්ද නමුත් එකක් ගලවගන්න බැහැ. බැරිම තැන, **'මේක අපි දීල දාමු'** කියල නිගමනයකට ආව.

ඔන්න ඔය විදියට **'දීල දැම්මක්'** තමයි බුදුපියාණන් වහන්සෙ දෙන විසඳුමත්. මේක 'අතහැරීමක්' - 'සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ග'. මේ සියලු උපධීන් අපි අත හරිමු කියන අදහසයි බුදුපියාණන් වහන්සෙ දෙන්නෙ. මේවා එකකින් එකක් වෙන් කරගන්න බැහැ. ජාතියත් ජරාමරණයත් එකට බැඳිල තියෙන්නෙ. මේක ඇඳුත්තක්. ඒ නිසා ඒක දීල දැමීමක් මෙතන කරන්නෙ. දෘෂ්ටිකෝණයක් ගැනීමෙනුයි අර විධියෙ ප්‍රශ්න පැන නඟින්නෙ. ඒක නිසා මෙතනින් කියැවෙන්නෙ එක්තරා විධියක විරාගයට එහෙම නැත්නම් නොඇල්මට, තුඩු දෙන, අල්ලා ගැනීමට විරුද්ධ දෘෂ්ටියක්. අල්ලා ගැනීම නිසාමයි මේ විදියට මාරයාත් සමඟ ගැටුමකට එන්නෙ. එතකොට, බැලූ බැල්මට, අර කෝසිය සිටාණන්ගෙ කථාව නිසා කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන් මෙතෙන්දි බුදුපියාණන් වහන්සේ මාරයට පරාජය උනා කියල. නමුත් ඇත්ත වශයෙන්ම සිදුවුනේ කුමක්ද? මාරයයි පරාජය උනේ මේ 'දීල දැමීමෙන්', මේ අතහැරීමෙන්. ඒක ඉතාමත්ම සියුම් කාරණයක්. මාරයගෙ හපන්කම තියෙන්නෙ උදුරා ගැනීම මතයි. මාරය නිතරම එන්නෙ තරගයටමයි. සමහරවිට හැංහිල, ලොමු දැහැගැන්මක්, තැතිගැන්මක් ඇති කරලයි, මාරය විනෝදය ලබාගන්නෙ.

එතකොට, ඒ විධියට මාරය උදුරගන්න එන අවස්ථාවෙ, මාරයට කිසිම ආකාරයකින් උදුර ගන්න බැරි විදියෙ විසඳුමක් දුන්නොත්, එතෙන්දි මාරය පරදිනව. දැන් බුදුපියාණන් වහන්සෙ දුන්න විසඳුම ගැන අපි කල්පනා කරල බලමු. ලෝකයෙ යම් කිසි දෙයක් - අප සතුව තියෙන දෙයක් - උදුරා ගැනීම වැළැක්වීමට නොයකුත් ක්‍රම යොදාගන්න පුළුවන්. ගන්න බැරිතැනක හංගන්න පුළුවන්. එහෙම නැත්නම් ආරක්ෂා සංවිධාන යොදන්න පුළුවන්. එහෙම නැත්නම් ගන්න සූදානම් වන හොරා සතුරා සමඟ යම්කිසි ගිවිසුමකට එළඹෙන්න පුළුවන්. මේ හැම ක්‍රමයක්ම අසාර්ථක වෙන්න ඉඩ තියෙනව. නමුත් අසාර්ථක නොවන, ධර්මතා වශයෙන්ම සාර්ථක වන, එකම ක්‍රමයක් තිබෙනව, උදුරා ගැනීම වැළැක්වීමට. උදුරා ගැනීම වළක්වන්න නම් කරන්න තියෙන්නෙ **'අත**

හැරීමයි'. 'දීල දැමීමයි' අතහැරියට පස්සෙ උදුරාගන්න දෙයක් නැහැ. ලොකු කඹ ඇදිල්ලක, එක් කෙනෙක් මුළු වෙර දාල අදින කොට එක පැත්තකින්, අර අල්ලාගෙන ඉන්න කෙනා අතහැරියොත් හදිසියෙන්, දිනුම කොහාම වෙතත් අනිත් තැනැත්තාට වෙන දේ - අකරතැබ්බය - හිතාගන්න පුළුවන්. ඔන්න ඔය විධියෙ දෙයක් තමයි මාරයට සිද්ධ උනෙ, මේ බුදු පියාණන් වහන්සෙ දුන්න මහ පුදුම විසඳුමෙන්.

මේ අනුවත් අපට හිතාගන්න පුළුවන් මෙතන මේ 'නිස්සය' ආදී වචනවල ඇති වටිනාකමත්, මේ ධර්මයේ තියෙන 'ඉදප්පච්චයතාව' කියන වචනයෙ ඇති වටිනාකමත්. 'නිස්සය' කියන වචනයක් අපි එලියට අරගත්ත. මේ 'නිස්සය' කියන වචනයෙ තවත් අංශයක් අපට පැහැදිලි වෙනව සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙන්. සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙ තිබෙන සමහර කොටස් නිතර ව්‍යවහාරයෙ යෙදුනත්, ඒවායේ පුදුම අඳමේ ගැඹුරක් තියෙනව. දැන් සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙ හැම තැනකම වගේ දක්වෙන ඒකාකාර පාඨයක් තියෙනව, එක් එක් පර්වය අවසානයේදී. ඔන්න අපි නිදසුනක් වශයෙන් ගනිමු. කායානුපස්සනාවෙ තියෙනව: 'ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති, අජ්ඣත්ත බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති. වයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති සමුදයවය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති අත්ථි කායොති වා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති, යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සති මත්තාය, අනිස්සිතො ච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' කියල. මෙන්න මේ විධියෙ පාඨයක්. මීට සමාන පාඨයක් සතිපට්ඨාන සූත්‍රය පුරාම දක්වෙනව. කායානුපස්සනා, වෙදනානුපස්සනා, චිත්තානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා මේ හැම එකකම. ඇත්ත වශයෙන්ම ඒ ඡේදය තමයි 'සතිපට්ඨාන භාවනාව' වශයෙන් දක්වෙන්නෙ. අර ඊට මුලින් දක්වෙන හරිය සතිය පිහිටුවීමයි. සතිපට්ඨාන භාවනාවෙ විපස්සනාවට ගොදුරුවන, විපස්සනාවට අයත් කොටස තමයි, ඔය විධියට දක්වෙන්නෙ, 'ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ...' ආදි වශයෙන්.

දැන් අපි මෙතනත් බලමු. මෙතනත් තියෙනව එක්තරා ඇඳුතු පද රාශියක්. දෙබිඩි පද වගේ ඒව. 'ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති' - 'මෙසේ තමාගේ කයෙහි හෝ කය අනුව බලන්නෙක්ව වෙසෙයි. 'බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති' - 'අනුන්ගේ කයෙහි හෝ කය අනුව බලන්නෙක්ව වෙසෙයි'. 'අජ්ඣත්ත බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති' - 'තමාගේ කයෙහිත් අනුන්ගේ කයෙහිත් යන මේ දෙකෙහිම එකවිටම කය අනුව බලන්නෙක්ව වෙසෙයි' ඒ වගේම, 'සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති' කය පිළිබඳව 'කයෙහි හට ගැනීම අනුව හෝ බලන්නෙක්ව වෙසෙයි. 'වයධම්මානුපස්සීවා කායස්මිං විහරති' - කයෙහි ව්‍යයවීම, ගෙවීයාම අනුව හෝ බලන්නෙක්ව වෙසෙයි. ඊළඟට කියනව මේ දෙකම ඇඳල. 'සමුදයවයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති' - 'සමුදයවය දෙකම අනුව හෝ බලන්නෙක්ව වෙසෙයි. 'අත්ථි කායොති

වා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සතිමත්තාය' - ඒ යෝගාවචරයාට, 'කයක් ඇත' යන අදහස පවා - ඒ සිහිය පවා - ඔහු තුළ තිබෙන්නෙ හුදෙක් ඤාණයේ වැඩීම පිණිසත් සතියෙහි මතුමත්තෙහි වැඩීම පිණිසත්. 'අනිස්සිතොච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' - අන්න එතනත් අනිස්සිත කියන වචනය යෙදෙනව. ඒක විශේෂයි. අනිස්සිතව, අනිශ්‍රිතව, යමකට හේත්තු වෙන්නෙ නැතිව, 'නච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' 'ලෝකයේ කිසිවක් දැඩිව අල්ලාගන්නේ නැත. අල්ලාගැනීමටත් වඩා විශේෂත්වයක් මේ නිස්සය කියන වචනෙ තියෙනව. හේත්තු වීම, ඇසුරු කිරීම කියන එකයි. සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙ මේ පාඨයෙ විශාල වටිනාකමක් තිබෙනව, විදර්ශනාව පිළිබඳව. මෙතනත් කියැවෙනව 'අජ්ඣත්ත' 'බහිද්ධා'. මෙතන මේ තමාගේ කයත් අනුන්ගේ කයත්, මේවා වෙන වෙනම විතරක් මනසිකාරයට යොමුකරන කොට, සමහර විට කෙනෙකුට මේ 'අජ්ඣත්ත' 'බහිද්ධා' කියන සංකල්ප දෙක දැඩිව දෘෂ්ටි ග්‍රාහයෙන් ගැනීමට ඉඩ තියෙනව. ඇත්ත වශයෙන්ම 'මගෙයි' කියල, එහෙම නැත්නම් 'තමාගේය' කියල එකක් තියෙනව. ඇත්ත වශයෙන්ම 'බහිද්ධා' 'අනුන්' - කියල දෙයක් තියෙනව. ඔය විදියට හිතෙනව. නමුත් ඊළඟ මනසිකාරයෙන් 'අජ්ඣත්ත බහිද්ධා' කියල මේ දෙකම සමහන් කරල, ඇඳල, - අර ගොනුන් දෙන්න වගේ - මේ ඇඳල පෙන්නුම් කරන්නෙ කුමක්ද? මේ දෙකම දෘෂ්ටි ග්‍රාහයෙන් ගතයුතු දේවල් නොවෙයි. මේව එකකට එකක් සම්බන්ධ දේවල්. දැන් අපි ටිකකට කල්පනා කර බලමු. අජ්ඣත්තයේ ඈත සීමාව බහිද්ධාවේ මෑත සීමාවයි. බහිද්ධාවේ ඈත සීමාව අජ්ඣත්තයේ මෑත සීමාවයි. 'අජ්ඣත්ත' කියන එක නියම විදියට පරිවර්තනය කළොත් 'ඇතුළත' කියන අදහසයි. 'බහිද්ධා' කියන එක නියම විදියට පරිවර්තනය කළොත් 'පිටත'. මෙතන ඇතුළතත් පිටතත් පිළිබඳව අන්‍යොන්‍ය නිශ්‍රිත බවක් තියෙන්නෙ. ඒ ප්‍රශ්නයයි මෙතන තියෙන්නෙ. 'අජ්ඣත්තික' කියල කියන කොට කෙනෙක් හිතන්න පුළුවන් මේක උපාදින්නක වශයෙන් ශරීරයට සම්බන්ධ දේවල් කියල. බොහොම දෙනෙකුට දැන් ඔය කෘත්‍රිම ශරීරාංග ඇතුළතට එකතුකර ගත්තාම ඒකත් අජ්ඣත්තික වෙනව. අන්න ඒක නිසා තමයි මෙතන අජ්ඣත්තික කියන එකේ ඊටත් වඩා - තමාගේ කියනවටත් වඩා - එක්තරා ගැඹුරකට යන අදහසක් තියෙන්නෙ. එතකොට, කොයි හැටි හෝ වේවා, අජ්ඣත්තයේ ඈත සීමාව බහිද්ධාවේ මෑත සීමාවයි. 'තමාගේ' කියල යම්කිසි ප්‍රමාණයක් වෙන් කරල ගන්නව නම්, ඒ සීමාවෙ එහා කොනේ තියෙන්නෙ - ඒ කඩුල්ල ළඟ තියෙන්නෙ - අන්න 'බහිද්ධාව'. ඊළඟට බහිද්ධාවේ ඈත සීමාව, බහිද්ධාවෙ පැත්තෙන් බලන කොට ඒකෙ මෙහා පැත්තෙ වැට, මායිම, මේ 'අජ්ඣත්ත'යයි. ඔය දෙක ඇඳුත්තක්. ඔය දෙක එකකට එකක් සම්බන්ධයි. එතකොට මෙයින් පෙන්නුම් කෙරෙන්නෙ මේ දෙක එකිනෙකට විරුද්ධ දෙකක් නොවෙයි කියන එකයි. ඒක නිසා තමයි මේ දෙකම 'අජ්ඣත්තබහිද්ධා' වශයෙන් සැළකීමේදී අර දෘෂ්ටිග්‍රාහය ඉවත් වෙන්නෙ. භේද සමහන් වන ස්වභාවයක් මෙතන තියෙනව, දෘෂ්ටිග්‍රාහය වළක්වන විධියෙ. ඒකෙන් තමයි අනිශ්‍රිතබව ඇතිවෙන්නෙ.

මේ අජ්ඣත්තයත් බහිද්ධාවත් කියන දෙක ඇත්ත වශයෙන්ම අසල්වාසීන්. ඇතුළතත් පිටතත් කියල කියන්නෙ අසල්වාසී සංකල්ප දෙකක්. ඒ වගේමයි අර 'සමුදයවය' ගැන ප්‍රකාශ කරපු එකත්. 'සමුදයවයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති'. ඒක කලින්ම අර කච්චාන ගොත්ත සූත්‍රයෙනුත් තරමක් දුරට හෙළි උනා. දැන් ඒකට අපි නිදසුනක් ගත්තොත් - 'සමුදය'. 'උදය' කියන වචනය එතන තියෙනව. 'අත්ථගම' කියන එකත් බොහෝවිට යෙදෙනව ඒකට විරුද්ධ වචනය හැටියට, 'උදයත්ථගාමිනී පඤ්ඤා' ආදී වශයෙන්. 'උදය' - 'අත්ථගම' කියන වචන දෙක නිතර යෙදෙනව. මේක එදිනෙදා ජීවිතයෙන් ගත්තු වචන දෙකක් හැටියට සලකන්න පුළුවන්. 'උදය' කියල කියන්නෙ හිරු උදාව 'අත්ථගම' කියල කියන්නෙ හිරු බැසීම. අපි ඒකම නිදසුනක් වශයෙන් ගත්තොත්, උදය කාලයේ ඈත සීමාව සවස් කාලයේ මෑත සීමාවයි. සවස් කාලයේ ඈත සිමාව උදය කාලයේ මෑත සීමාවයි. එතනත් පෙනෙනව අර විධියෙ අසල්වාසී බවක්. උදය - අත්ථගම. 'සමුදය - වය' කියන ඒ දෙකේ අසල්වාසී බව තේරුම් අරගෙන, ඒව එකිනෙකට ඉදප්පච්චයතාවෙන් බැඳුන දේවල් බව කල්පනා කරල, ඒ දෙකම එකට අල්ලල 'සමුදයවයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති'. කයෙහි හට ගැනීමත් නිරුද්ධවීමත් යන මේ දෙකම විනිවිද දකිමින් - මේ දෙකම එකට අල්ලල ගන්න කොට - ඒක විනිවිද දකින විධියෙ විදර්ශනාවක්. ඒ විධියට බැලීමෙන් වෙන්නෙ මොකක්ද? එහි ප්‍රතිඵලය, එහි අග්‍රඵලය, තමයි ඊළඟට කියැවෙන්නෙ: අත්ථි කායොති වා පනස්ස සති පච්චපට්ඨිතා හොති යාවදෙව ඤාණමත්තාය පතිස්සති මත්තාය'. අර 'කය' කියන එකවත් දැඩිව ගන්නෙ නෑ ඒ අවස්ථාවෙ. 'අත්ථි කායොති වා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති' - ඔහු වෙත, ඒ යෝගාවචරයා වෙත, 'කයක් ඇත' කියන සිහිය පවා එළඹ සිටින්නෙ කුමකටද? හුදෙක් - 'යාවදෙව' කියන වචනය තියෙනව - 'හුදෙක් මතුමත්තෙහි ඤාණය වැඩීමත් සතිය පිහිටුවා ගැනීමත් සඳහා පමණයි, 'ඔහු කයක් ඇත' කියල කල්පනා කරන්නෙ. ඒ දර්ශනයේ අග්‍රඵලය තමයි ඊළඟට අවසාන වාක්‍යයෙන් දැක්වෙන්නෙ. 'අනිස්සිතො ච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' ඒ නිසාම ඔහු නිශ්‍රය වශයෙන් කිසිවකට හේත්තු වෙන්නෙ නැහැ. කිසිවක් අල්ල ගන්නෙ නැහැ. කිසිවක් දැඩිව ඇසුරු කරන්නෙ නැහැ. 'න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' - ලොව කිසිවක්ම අල්ලාගන්නෙ නැහැ.

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙ කායානුපස්සනාව පිළිබඳව පමණක් නොවෙයි, වෙදනානුපස්සනාව, චිත්තානුපස්සනාව, ධම්මානුපස්සනාව පිළිබඳවත් මේ විධියටම දැක්වෙනව ඒ එකක්වත් - එක සතිපට්ඨාන අරමුණක්වත් - දැඩිව ගන්නෙ නෑ. ඒවායේ හට ගැනීම්, නැතිවීම් සවභාවය බලනව. මෙයින් අපට පෙනෙන්නෙ මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙ තිබෙන්නෙ සංකලප සමූහයක්. මේ සංකල්ප සමූහයම සතියත් ඤාණයත් මතුමත්තෙහි වඩා ගැනීම සඳහා යොදාගන්න එක්තරා පලංචියක් පමණක් බවයි. ධර්මය පිළිබඳව බුදුපියාණන් වහන්සේ බොහෝවිට දක්වනව පහුරේ උපමාව. 'නිත්ථරණත්ථාය නො ගහණත්ථාය'[13] එතරවීම සඳහායි, අල්ලා ගැනීම

සඳහා නොවෙයි. ඒ වගේම දැන් මෙතනත් පෙන්නුම් කරන්නෙ මේව පලංචි ගොඩක් වගෙයි, හරියට. මේ ඔක්කොම සංකල්ප පලංචි. මේ පලංචි වලින් තමයි සතිය, ඤාණය ගොඩ නගා ගන්නෙ. මෙන්න මේ ගැඹුරු දර්ශනය - සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙ තියෙන මේ දර්ශනය - ගැන අවබෝධය නැති නිසාදෝ බොහෝවිට බෞද්ධ දර්ශන සම්ප්‍රදායවල මේ සංකල්ප දෘෂ්ටි ග්‍රාහයෙන් ගන්න යොමුවුනා බොහෝ දෙනෙක්. ඒ දෘෂ්ටි ග්‍රාහයෙන් ගැනීම හරියට අර පලංචි දඬිව අල්ලාගෙන එහි පදිංචිවීමට තැත්කිරීම වගෙයි. ඔන්න ඔය විදියට 'නිස්සය' කියන වචනයෙ ඇති වැදගත්කම මේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රය අනුවත් අපට තේරුම් ගන්න පුළුවනි.

අධෝලිපි

1. ද්වයතානුපස්සනා සු.සු.නි. 232 පිට (බු.ජ.25) (32 පිටුව බලන්න)
2. මහා තණ්හාසංඛය සු.ම.නි. I 602 පිට (බු.ජ.10)
3. අං. නි. තික නිපාත, 394 පිට (බු.ජ.18)
4. සෙලා. සු. සං. නි. I 244 පිට (බු.ජ.13)
5. සු. නි. 64 පිට (බු.ජ.25)
6. ම. නි. III 542 පිට: උදා. පාටලිගාමිය වග්ග, 4 සුත්ත.
7. සං. නි VI 702 පිට (බු.ජ.16)
8. සං. නි II 28 පිට (බු.ජ.14)
9. ලොක. සු. දෙවතා සං, සං. නි. I 76 පිට (බු.ජ.13)
10. සං. නි IV 184 පිට (බු.ජ.16)
11. සං. නි II 40 පිට (බු.ජ.14)
12. මච්ඡරිය කොසිය වත්ථු: ධ. අ. I 178 පිට (හේ. මු.)
13. අලගද්දූපම සු. ම. නි. I 338 පිට (බු.ජ.10)

5 වන

දේශනය

5 වන දේශනය

"නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස"

''එතං සන්තං එතං පණීතං යදිදං සබ්බසංඛාර සමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො, විරාගො නිරොධො නිබ්බානං"

'මෙය ශාන්තය, මෙය ප්‍රණීතය. එනම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සංසිඳීම, සියලු උපධීන් අතහැර දැමීම, තණ්හාව ක්ෂයකිරීම, නොඇල්ම නම් වූ විරාගය, නැවැත්ම නම් වූ නිරෝධය, නිවීම නම්වූ නිබ්බානය.'

අතිපූජනීය මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන්වහන්සේ ප්‍රධාන ගරුතර යෝගාවචර මහා සංඝරත්නයෙන් අවසරයි. 'නිබ්බාන' යන මාතෘකාව යටතේ පවත්වනු ලබන දේශනාමාලාවේ පස්වන දේශනයයි මේ.

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ අරමුණු සතර - කාය, වෙදනා, චිත්ත, ධම්ම, කියන ඒ සතිපට්ඨාන අරමුණු සතර - පිළිබඳව එක්තරා විශේෂ මනසිකාර විධියක් ගැන අපි පසුගිය දේශනාවෙ අවසාන හරියෙදි තරමක් දුරට විග්‍රහකළා. බුදුපියාණන් වහන්සේ පෙන්නුම් කරල තිබෙන එක්තරා මධ්‍යම ප්‍රතිපදාවක් ඒ විවරණය මගින් සමහරවිට එළිවෙන්න ඇති. ඒ කියන්නෙ 'අනිස්සිතොච විහරති න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති 'නොඇලුනෙක්ව වාසය කරයි. ලොව කිසිවක් අල්ලා නොගනියි' කියන ඒ පරමාර්ථය - ඒ ඉලක්කය - ඇතිව, සතිපට්ඨාන භාවනාවට පාවිච්චි කරන ඒ අරමුණු සංකල්ප, ප්‍රඥප්ති ආදිය දෘෂ්ටි ග්‍රාහයකින් තොරව පාවිච්චි කරන එක්තරා ක්‍රමයක් සතිපට්ඨාන සූත්‍රය පුරාම දක්වෙන ජේදවලින් හෙළිවන බව අපි ප්‍රකාශකළා. විශේෂයෙන්ම අපි ඒකට උපමාවක් වශයෙන් දක්වූවෙ ඒ සංකල්ප පලංචිවලින්, සතියත්, ඥාණයත් නමැති ගොඩනැගිල්ලක් සාදාගන්නව වගේ වැඩක්ය එතන, කියල. එතකොට මෙතන මේ පලංචි ගැන කථාකරනකොට අපට ආකල්ප දෙකක් සිහියට නැගෙනව. පලංචි දැඩිව අල්ලාගෙන ඒ පලංචිවල පදිංචිවීමේ ආකල්පයත්, පලංචිවලින් නියමාකාරයට ගොඩනැගිල්ලක් තනාගැනීමේ පරමාර්ථයත් කියන ඒ කාරණා දෙක. මේක ගැන තවදුරටත් අපි විස්තර කළොත් වචන දෙකක් ඉදිරියට ගන්න පුළුවනි - පරාමර්ශනයත්, සම්මර්ශනයත් කියල. මේ පරාමර්ශන, සම්මර්ශන කියන වචන දෙක උපමාවක් ආශ්‍රයෙන්ම තේරුම්ගන්න එක වඩාත් හොඳ නිසා, අපේ යෝගාවචර ජීවිතයට නිතර උපකාරවන උපකරණයක් වන මේ දැලිපිහිය උපමාවක් හැටියට ගනිමු. දැලිපිහිය මුවහත් කිරීමේ එක්තරා ක්‍රමයක් තිබෙනව. මේ දැලිපිහිය මුවහත් කරන්න ඕන උනාම මිටමොලවල

දලිපිහිය අමෝරාගෙන කරගලේ ඒක ඇතිල්ලුවොත් තිබෙන මුවහතත් මොට්ටවෙලා යනව. අන්න ඒක පරාමර්ශනය වගේ වැඩක්. ඒ වෙනුවට කරන්න තියෙන්නෙ මොකක්ද? සම්මර්ශනය වගේ වැඩකුයි කරන්න තියෙන්නෙ. මේ දලිපිහිය මදින එක්තරා ක්‍රමයක් තියෙනව. දලිපිහිය අල්ලගන්නෙත්, හරියට නිකං වීසිකරන්න ලෑස්තිවෙලා වගේ. ඕනෑ වෙලාවක අතහරින්න පුළුවන් වගේ. බුරුලට අල්ලගන්නෙ. නමුත් සතියෙන්. ඒ වගේම මැණික් කටුවත් දැඩිව තබාගන්නේ නෑ. අතත් ලිහිල් කරගන්නව. සුඛනම්‍ය කරගන්නව, ඕන හැටියට නවන්න පුළුවන් විදියට. එහෙම ලෑස්ති කරගෙන තමයි අර දලිපිහිය කරගලේ - ඉහලට, ඉහලට ඉහලට, ඊළඟට පහලට, පහලට පහලට, ඊළඟට ඉහලට පහලට, ඉහලට පහලට, කියල ඒ විදියටත් මදිනව. අර කලින් නොමැදුන පැතිත් හොඳට මැදිල එන්න. අන්න ඒ විදියටම තමයි මේ විදර්ශනා ප්‍රඥාව කියන ඒ දලිපිහියත්, සතිපට්ඨාන සූත්‍රය නමැති කරගලේ පිරිමැදල - මැදල - මුවහත්කරගන්නෙ. 'අජ්ඣත්තං අජ්ඣත්තං අජ්ඣත්තං, - බහිද්ධා බහිද්ධා බහිද්ධා' අජ්ඣත්ත බහිද්ධා' 'අජ්ඣත්ත බහිද්ධා'. ඒ වගේම 'සමුදය, සමුදය, සමුදය' - 'වය, වය, වය,' සමුදයවය සමුදයවය'. ඔන්න ඔය විදියට අපට ඒ කාරණය අනුව පෙන්නුම් කරන්න පුළුවනි බුදුරජාණන්වහන්සේ මෙතන මතුකරල දුන්නෙ සම්මර්ශනයයි. මේ ප්‍රඥප්ති සංකල්ප වලින් ප්‍රයෝජන ගන්න වෙනව නිවන සඳහා. නමුත් ඒව ප්‍රයෝජනයට ගන්නෙ සතියත් ඤාණයත් ගොඩනැගීමේ ඒ පරමාර්ථය සඳහාම පමණයි. ඒ වැඩේ කළාට පස්සෙ ඒවා ඉවත් කරන්න පුළුවන්. ඒව හිතට කරදරයක් වන්නෙ නැහැ. අන්න එබඳු තත්ත්වයක් තමයි අර, 'අනිස්සිතොච විහරති - න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති' කියල එයින් පෙන්නුම් කළේ.

මේ කාරණයම අපට බුදුපියාණන්වහන්සේ තවත් විශේෂ සූත්‍රයක දක්වල තිබෙනව. සංයුත්තනිකායෙ සතිපට්ඨාන සංයුත්තය කියල වෙනම කොටසක් තියෙනව. ඒකෙ එක්තරා සූත්‍රයක් තියෙනව 'සමුදය' නමින් - 'සමුදය සූත්‍රය' ඒ සූත්‍රයේදී බුදුපියාණන්වහන්සේ සතරසතිපට්ඨානයෙහිම සමුදයත්, අත්ථගමයත් ප්‍රකාශ කොට වදාළ. 'චතුන්නං භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදයඤ්ච අත්ථගමඤ්ච දෙසිස්සාමි' කියල ආරම්භ කරල 'කො ච භික්ඛවෙ කායස්ස සමුදයො ආහාර සමුදයා කායස්ස සමුදයො ආහාර නිරොධා කායස්ස අත්ථගමො' - ඒ වගේම 'ඵස්ස සමුදයා වෙදනානං සමුදයො ඵස්ස නිරොධා වෙදනානං අත්ථගමො', නාමරූප සමුදයා චිත්තස්ස සමුදයො නාමරූප නිරොධා චිත්තස්ස අත්ථගමො, මනසිකාර සමුදයා ධම්මානං සමුදයො මනසිකාර නිරොධා ධම්මානං අත්ථගමො"[1] කියල. ඒකත් වටිනා සූත්‍රයක්. සිහියට ගතයුතු එකක්. මක්නිසාද? මෙතෙන්දි බුදුපියාණන්වහන්සේ ඒ සතරසතිපට්ඨාන අරමුණු වල සමුදයත් නිරෝධයත්, එහෙම නැත්නම් සමුදයත් අත්ථගමයත් ප්‍රකාශ කොට වදාළ, මේ කයෙහි සමුදය හැටියට එතන 'ආහාර' කියල යොදල තියෙනව. අපි දන්නව ධර්මයේ 'ආහාර' කියල යොදනකොට සාමාන්‍ය ලෝකයේ ආහාර කියන ප්‍රඥප්තියට වඩා පුළුල් අර්ථයක්. සාමාන්‍යයෙන්

කබලිංකාර ආහාර නමින් හැඳින්වෙන සාමාන්‍ය ආහාරය පමණක් නොවෙයි. ඵස්ස, මනොසඤ්චෙතනා, විඤ්ඤාණ කියන ඒවත් ඇතුළත් වෙනව ගැඹුරු අර්ථයකින් ගත්තාම, අර කය පිළිබඳව සිතිවිල්ල පවා - ඒකට මුල් වෙන්නෙ මේ කාරණ හතරයි. ඒක නිසා ආහාර සමුදය 'එතකොට ආහාර සමුදයෙන් කය ඇතිවෙනව. ආහාර නිරෝධයෙන් කය නැතිවෙනව කියන එකයි. ඒ වගේම තමයි වේදනාවත්. වේදනාවට ස්පර්ශය සමුදය බව අපි කවුරුත් දන්නව. ඒ වගේම මෙතන විශේෂයි. සමහරවිට අර නාමරූප ගැන තියෙන නොයෙකුත් විදියේ අදහස් නිසා, එකපාරටම අර්ථය පැහැදිලි නොවන්නත් ඉඩ තියෙනව. චිත්තයට සිතට හේතුව හැටියට දක්වල තියෙන්නෙ 'නාමරූප' - 'නාමරූපය නිසා සිත ඇතිවෙනව නාමරූප නිරෝධයෙන් සිත නැතිවෙනව කියන එක. ඊළඟට 'මනසිකාර සමුදයා ධම්මානං සමුදයො - ඒකත් මතක තබාගතයුතු කාරණයක් වෙනව. මෙතන මේ ධම්මානුපස්සනාවෙ කියැවෙන ධම්ම සියල්ලම - මනසට අරමුණු වන දේවල් හැටියට අරගෙන ඒවා අරමුණු වන්නෙ අරමුණු කිරීමෙන්. 'මනසිකාර' - මෙනෙහිකිරීම නිසයි ඒවා අරමුණු වෙන්නෙ. මෙනෙහි නොකිරීමෙන් ඒව නැතිවෙලා යනව. ඔන්න ඔය විදියට මතක් කරල දෙන්නෙත් මේ සංකල්ප සමූහය, ප්‍රඥප්ති සමූහය, යම්කිසි විශේෂ කෘත්‍යයක් සඳහා - නිවන් කෘත්‍යය සඳහා - ගන්නව මිසක් උපාදාන වශයෙන් දෘෂ්ටිග්‍රාහයෙන් ගතයුතු දෙයක් මෙතන කොහෙත්ම නෑ කියන එකයි. එතකොට මේ ඉලක්කය අනුව යම්කිසි යෝගාවචරයෙක් කටයුතු කරනව නම් ඒ සූත්‍රයෙන් පොරොන්දු වෙන ආකාරයටම 'අනිස්සිත' 'අනුපාදාන' මනසක් ඇතිකරගන්න පුළුවනි. 'නොඇළුනු, නොඑල්බගත්',

මෙතන තියෙන පුදුම අන්දමේ කාරණය තමයි - බුදුපියාණන් වහන්සේගේ ධර්මයේ - දන් ආරම්මණ කියන වචනයෙ ව්‍යාර්ථය මොකක්ද? ආරම්මණ, ආලම්බන කියන්නෙ එල්බගන්නව කියන අදහසයි වාච්‍යාර්ථය වශයෙන් තිබෙන්නේ. යමක එල්බගන්නවනම් ඒකට ආරම්මණය කියල කියනව. නමුත් බුදුපියාණන්වහන්සේ මෙතන දක්වන විනිවිද යන විදර්ශනා ප්‍රඥා ක්‍රමය නිසා, මේ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව නිසා, අරමුණෙහි අර එල්බගෙන යන ඒ ගතිය පවා, ඉවත්කරල ඒකත් විනිවිද යනව. එල්බගන්නා ගතිය ආලම්බන කියන වචනයෙහි අර්ථය වශයෙන් තිබුනත්, මෙතන අරමුණ පවා සමතික්‍රමණය කරනව. ඉහලම අර්ථයෙන් සමතික්‍රමණය කිරීමත් සාමාන්‍යයෙන් ඉක්මවා යනව කියනකොට වගේ ඒක පස්සට දාල යන එකක් නොවෙයි. මේක විනිවිද යෑමක්. විනිවිද යාමෙන්ම සමතික්‍රමණය කරන ක්‍රමයක් මෙතන පෙන්නුම්කරන බව පේනව.

එතකොට ඒ විධියට අපට මේ 'අනිස්සිත' 'අනුපාදාන' කියන මේ වචන ඉතාමත්ම විශේෂයි. ඒවා පිළිබඳව තව සූත්‍ර රාශියකම ඉතාමත්ම වටිනා කාරණා සඳහන් වෙලා තියෙනව. විශේෂයෙන්ම සුත්තනිපාතයේ ධයතානු පස්සනා සූත්‍රයේ[2] ඉතාමත්ම වටිනා ගාථා දෙකක් සඳහන් වෙනව.

'අනිස්සිතො න චලති - නිස්සිතොච උපාදියං
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං - සංසාරං නාතිවත්තති
එතමාදීනවං ඤත්වා - නිස්සයෙසු මහබ්භයං
අනිස්සිතො අනුපාදානො - සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ

කියල 'අනිස්සිතො න චලති' - 'නොඇලුනු තැනැත්තේ' 'නොසැලෙයි' නිස්සිතොච උපාදියං ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තති' - යමක ඇලුනු තැනැත්තේ, දෘෂ්ටි ආදියෙහි ඇලුනු තැනැත්තේ, 'උපාදියං' දැඩිව අල්වා ගන්නේ, 'ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං සංසාරං නාතිවත්තති:-

'ඉත්ථභාව, අඤ්ඤථාභාව' කියන මේ විදියේ ස්වභාවය ඇති - අපි ඒකට යොදාගත්තු වචන 'මෙසේ බවත්' 'අන්සේ බවත්' කියන එකයි. ඒ ඇඳුතු පද දෙකයි. 'මෙසේ බවත්' 'අන්සේ බවත්' කියන මේ දෙක අතර කරකැවීම වන සංසාරය ඉක්මවන්නේ නැත. අර විධියෙ තත්ත්වයක් නම් 'එතං ආදීනවං ඤත්වා නිස්සයෙසු මහබ්භයං' මේ හේත්තු වන, එහෙම නැත්නම් අල්ලාගන්නා දේවල් පිළිබඳව දැඩිව දෘෂ්ටි ආදිය ගැනීම් පිළිබඳවයි, මෙතන විශේෂයෙන්ම කියන්නෙ. මේ නිශ්‍රයයන් පිළිබඳව මහත් භයක් ඇතැයි කියන මේ කාරණය, මේ ආදීනවය දනගෙන අනිස්සිතො අනුපාදානො - සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ' - ඒ නිශ්‍රය උපාදාන වලින් තොරව භික්ෂුව සතිමත්ව හැසිරෙන්නේය. තම තමන්ගේ කටයුතු කරන්නේය. කියන එකයි. මෙයින් අපට විශේෂයෙන් මතක් කරගන්න පුළුවන්වෙනව. රහතන්වහන්සෙගෙ මනස කොයි විදියෙ තත්ත්වයකද කියල. යන්තම් ඡායාවක් වශයෙන් තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙනව. ලෝකයාගේ මනස, සිත, අවුරාගෙන සිටින සාපේක්ෂක ඇඳුතු සංකල්ප වලින් සම්පූර්ණයෙන්ම විමුක්තයි, රහතන් වහන්සේගෙ සිත. මෙන්න මේ කාරණය පෙන්නුම් කරන යම් යම් සූත්‍ර දේශනා තිබෙනව. ඒවා බැලූ බැලමට ප්‍රහේලිකා වගෙයි. සුත්ත නිපාතයෙ විශේෂයෙන්ම අට්ඨක පාරායණවග්ග ඉතාම ගැඹුරු ගාථාධර්ම සඳහන් වන කොටස්. අට්ඨක වග්ගයෙ නිතරම වගේ හමුවෙනව බැලූබැල්මට එකකට එකක් පටහැනි පරස්පර විරෝධී වගේ පද යුගල. රහතන් වහන්සේ පිළිබඳව කියවෙනව. 'නාදෙති න නිරස්සති'[3] අල්ලගන්නෙත් නැහැ. අතහරින්නෙත් නැහැ. 'අත්තං නිරත්තං න හි තස්ස අත්ථි[4] අත්තං කියන්නෙ එතන 'ආදාත්ත' කියන එකයි. අල්ලගත්තු කියන එකයි. 'ආත්ම' කියන එක නොවෙයි. ඒවගේම 'නිරත්ත' කියල කියන්නෙ 'නිරස්ත' අතහරිනලද කියන එකයි. 'අත්තං නිරත්තං න හි තස්ස අත්ථි:- රහතන්වහන්සේ අල්ලගත්තු දේකුත් නැහැ. අතහැරිය දේකුත් නැහැ. ඔය විදියට හුඟක් පද සඳහන් වෙනව - න රාග රාගී - න විරාග රත්තො[5] රාගයට ඇලුනෙත් නැහැ. විරාගයට ඇලුනෙත් නැහැ. 'න හි සො රජ්ජති - නො විරජ්ජති[6] ඇලෙන්නෙත් නැහැ නොඇලෙන්නෙත් නැහැ. මේ පද

යොදල තියෙන්නෙ මක්නිසාද කියන එක තේරුම් ගැනීමටයි අපි මේ 'නිස්සය' කියන පද එහෙම ඉදිරියට අරගෙන මේවා ගැන මේ තරම් විවරණයක් කළේ. ඒවා නොතේරීම නිසාදෝ සමහරවිට මෙබඳු සූත්‍ර දේශනාවල වටිනා ගැඹුරු අර්ථ යටපත්වෙනව විතරක් නොවෙයි. එබඳු සූත්‍රවල පාඨාන්තර පිළිබඳව පවා යම් යම් කිලිටිවීම් ඇතිවෙනව, සමහරවිට ඒවා ප්‍රහේලිකා විදියට පෙනෙන නිසා. නමුත් මේවායෙ මේ ගැඹුරු අර්ථය සමහර සූත්‍ර දේශනාවල පුදුම අන්දමට සඳහන් වෙලා තිබෙන බව අපට පේනව. එක නිදසුනක් තියෙනව ඛන්ධ සංයුත්තයේ ඛජ් ජනීය සූත්‍රයේ. රහතන් වහන්සේ පිළිබඳවයි එතනත් කියැවෙන්නෙ.

අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු නෙව ආචිනාති න අපචිනාති, අපචිනිත්වා ඨිතො නෙව පජහති න උපාදියති. පජහිත්වා ඨිතො නෙව විසෙනෙති න උස්සෙනෙති. විසෙනෙත්වා ඨිතො නෙව විධූපෙති න සන්ධූපෙති[7]

පාළි භාෂාව නොතේරෙන කෙනෙකුට උනත් මෙතන මොකක් දෝ අමුත්තක් ප්‍රහේලිකා ස්වරූපයක් තිබෙන බව පේනව උච්චාරණයෙන් පවා. මෙතන කියන්නෙ මේ රහතන්වහන්සේ - 'අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු'. මහණෙනි මෙබඳු වූ භික්ෂුවක් පිළිබඳව මෙහෙමයි කියන්න වෙන්නෙ. 'නෙව ආචිනාති න අපචිනාති. මේවට වචන සොයා ගැනීමත් පහසු නෑ. ඒ තරමට විශේෂ ගැඹුරු අර්ථ තියෙනව මේ වචනවල. 'නෙව ආචිනාති න අපචිනාති' - අපට සමහර විට කියන්න පුළුවන් මේ භික්ෂුව රැස් කරන්නෙත් නැහැ. අස්කරන්නෙත් නැහැ. ඊළඟට කියනව අපචිනිත්වා ඨිතො නෙව පජහති න උපාදියති' - 'අස්කරල සිටියේ' - මේ කියන්නෙ රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ, කියන පංචස්කන්ධ පිළිබඳවයි, ඒව අතහැරපු බව ප්‍රකාශ කරල ඉවරවෙලයි මේ ටික කියන්නෙ - එතකොට මේ භික්ෂුව අර විදියට අස්කර සිටියේ 'නෙව පජහති න උපාදියති' අතහරින්නෙත් නැහැ අල්ලගන්නෙත් නැහැ. ඊ ළඟට කියනව 'පජහිත්වා ඨිතො' අතහැර සිටියේ. අතහැරීම සම්පූර්ණයි. ඒක නිසා 'නෙව විසෙනෙති න උස්සෙනෙති' - මේ වචන දෙකෙත් විශේෂ අර්ථයක් තියෙනව. සේනා සංවිධානය කිරීමත්, සේනා විසුරුවා හැරීමත් කියන එක වගේ, එතන අදහස අපට කියන්න පුළුවන්. විසුරුවාහරින්නෙත් නැහැ. එකතු කරන්නෙත් නැහැ කියල. ඊළඟට කියනව 'විසෙනිත්වා ඨිතො නෙව විධූපෙති න සන්ධූපෙති' - අර විදියට විසුරුවා සිටියේ 'නෙව විධූපෙති' විධූපෙති කියල කියන්නෙ පිඹ හරිනව. සමහර වෙලාවට කියනව 'විධූපයං තිට්ඨති මාරසෙනං[8] කියල. මාරසේනාව පිඹහරිනව කියලත්. සමහර වෙලාවට යොදනව. මෙතන මේ පිඹහරිනව කියන අර්ථයයි. 'නෙව විධූපෙති න සන්ධූපෙති' පිඹහරින්නෙත් නැහැ දල්වන්නෙත් නැහැ. 'සන්ධූපෙති' කියන එකට දුම්ගස්සනව. දල්වනව කියන අර්ථය ගන්න පුළුවන්. මේ විදියට බුදුපියාණන්වහන්සේ මේ පදමාලාව යොදල තියෙන්නෙත් රහතන්වහන්සේ අර කියාපු ඇඳුතු සංකල්ප වලින් මිදුන බව පෙන්නුම් කිරීමටයි.

ඒ වාගේම වෙනෙකක් තබා අපි නිතර පාවිච්චිකරන ධම්මපදයෙ පවා බ්‍රාහ්මණවග්ගයෙ තියෙනව ඒ විදියෙම ගාථාවක්.

'යස්ස පාරං අපාරං වා - පාරාපාරං න විජ්ජති
වීතද්දරං විසංයුත්තං - තමහං බෲමි බ්‍රාහ්මණං'

රහතන්වහන්සේ පිළිබඳව සඳහන් වෙනව - 'බ්‍රාහ්මණ කියල කියන්නෙ එතන රහතන්වහන්සේ පිළිබඳවයි. 'යස්ස පාරං අපාරංවා පාරාපාරං න විජ්ජති' - යමෙකුට එතෙරක් හෝ මෙතෙරක් හෝ එතෙර මෙතෙර දෙකම හෝ නැද්ද 'වීතද්දරං විසංයුත්තං' - පහවූ ශෝකය ඇති විසංයෝග වූ ඒ කියන්නේ බැඳීම් වලින් මිදුන - ඔහුට මම බ්‍රාහ්මණ යයි කියමි'. කියන එකයි. මෙතනත් තියෙනව අර විදියට 'එතෙරත් නැහැ මෙතෙරත් නැහැ ඒ දෙකමත් නැහැ' කියල. මේක සමහර විට ගැටළුවක් වෙන්න පුළුවන්. රහතන්වහන්සේ පිළිබඳව අපි කල්පනා කරන්නෙ සංසාර සාගරයෙන් එතරවෙලා එතර ගිහිල්ලා ඉන්න හැටියට වගේ. නමුත් මෙතන මේ දක්වල තියෙන්නෙ ගැටලු විදියෙ ස්වරූපයකින්. ඔය විදියෙම ඉතාමත්ම වටිනා සූත්‍රයක් තියෙනව සූත්තනිපාතයෙ මුල්ම සූත්‍රය - උරග සූත්‍රය. මේ උරග සූත්‍රය මහ පුදුම සූත්‍රයක්. මේ සූත්‍රයේ ගාථා දහහතේම අගපද දෙක එකමයි. දැන් අර සමහර සංගීතාදියෙ තියෙන්නෙ ධ්‍රැව පදය කියල නොවෙනස්ව යෙදෙන පද තියෙන්නෙ. ඒ වගේම මේ සූත්‍රය පුරාම එකම පදදෙකක් ඒ ගාථා දහහතේම දකින්න ලැබෙනව. මෙනවද ඒ පද දෙක. 'සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං - උරගො ජිණ්ණමිව තචංපුරාණං' ඒ භික්ෂුව - මේ රහතන්වහන්සේ පිළිබඳවයි කියන්නෙ - ඒ භික්ෂුව එතරත් අතහරිනව. මෙතරත් අතහරිනව, කොහොමද උපමාව දක්වන්නෙ. 'උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණං' හරියට සර්පයෙක් තමාගේ දිරාගිය හැව අතහරින්න වගේ. මෙතන මේ හැව පිළිබඳ උපමාව ඉතාමත්ම විශේෂයි. මේකට නිදර්ශන වශයෙන් ඔන්න එක ගාථාවක් ගත්තොත් -

'යො නාජ්ඣගමා භවෙසු සාරං - විචිනං පුප්ඵමිව උදුම්බරෙසු
සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං - උරගො ජිණ්ණමිව තචං පුරාණං'[9]

යම්කිසි භික්ෂුවක් භවයෙහි සාරයක් නොදකිනව නම්, දිඹුල් රුකක මල් සොයා ගෙන ගිහිල්ල ඒක නොලැබුනා වගේ, අන්න ඒ භික්ෂුව සර්පයෙක් හැව අතහරින්න වගේ මෙතෙරත් එතෙරත්, අතහරිනව කියල. ඒ විදියට හැම ගාථාවෙන්ම කියැවෙන්නෙ රහතන්වහන්සේ පිළිබඳවයි. රහතන්වහන්සේ භවය පිළිබඳ රාග ආදි ඇල්ම අතහැරිය. මේ භවයෙම කොටසක් වන ලෝකව්‍යවහාරයේ තියෙන අර ඇලුනු පදවලින් මිදිලයි කියන එකයි මෙතන කියන්නෙ. දැන් එතකොට රහතන් වහන්සේ ලෝකව්‍යවහාරය දිහා බලන්නෙ සර්පයෙක් තමා අතහැරපු හැව දිහා බලන්නා වගේ. සමහර වේලාවට අපට දකින්න ලැබෙනව සර්පයින්ගේ ඇගේ හැව ඩිංගක් දවටිලා තියෙනව. සමහරවිට අපට හිතෙන්න පුළුවන් මේ සර්පයා හැවක් අරගෙන යනව කියල. අන්න ඒ විදියට තමයි මේ රහතන්වහන්සේලත්. සඋපාදිසෙස නිබ්බානධාතු කියල වචනයක් තියෙනව. ඒ වචනය අනුව බලල සමහර කෙනෙක් හිතන්න පුළුවන් මේ රහතන්වහන්සේලාගේ උපාදානය ඉවර නැහැ. තව ඩිංගක් ඉතිරිවෙලා

තියෙනව කියල. 'සඋපාදිසෙස පරිනිබ්බානධාතු' කියල සඳහන් වෙනව රහතන්වහන්සේ තමන්ගේ විමුක්තිය ලැබුවටත් පස්සෙ නිවන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගත්තටත් පස්සෙ, ලෝකයේ ජීවත් වන අතර ඒ පඤ්චේන්ද්‍රියයන්ගෙන් බාහිර අරමුණු සම්බන්ධයෙන් යම්කිසි විදියකට ලෝකයේ ජීවත් වෙනව, ඒවායින් ප්‍රයෝජන ගනිමින්. ඒක දැකල සමහරවිට කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන් මේක මේ යම්කිසි උපාදානයක් තියෙන නිසයි කියල. අන්න එතෙන්දිත් අපට ගන්න තියෙන්න අර සර්පයාගෙ උපමාවයි. අතහැරපු හැව මේ ශරීරයේ තවම එල්ලි එල්ලී තියෙනව වගේ. ඒ විදියේ තත්ත්වයක් රහතන්වහන්සේ පිළිබඳව තියෙන්නෙ. තවත් ඒකට හොඳ නිදසුනක් ලැබෙනව. සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේ එක් අවස්ථාවක ප්‍රකාශ කරල තියෙනව - 'ඉමිනා පූතිකායෙන අට්ටියාමි හරායාමි ජිගුච්ඡාමි කියල[10] මේ කුණු කයෙන් පෙළෙමි ලජ්ජා වෙමි පිළිකුල් කෙරෙමි - මේක අතහැරපු දෙයක්. අන්න ඒ වගේ. එතකොට අපට ඒ අංශයත් තේරුම්ගන්න පුළුවන් වෙනව සර්පයාගේ හැව පිළිබඳ උපමාවෙන්. මෙයිනුත් අපට පැහැදිලි වෙනව මේ අනිස්සිත,අනුපාදාන තත්ත්වයක් රහතන්වහන්සේලාගේ තිබෙන බව, භවයේම විශේෂ ලක්ෂණයක් වන වාග්ව්‍යවහාරය තුළ එහෙම නැත්නම් වචන තුළ, තියෙනව තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටි වශයෙන් අල්වා ගැනීම නිසා, අර පරාමර්ශනය නිසා, අමුතු විදියේ ජීව ශක්තියක්. ලෝකයා ඒක උඩයි ජීවත් වෙන්නෙ. රහතන්වහන්සේ එයින් මිදිල. ඒ ලෝකව්‍යවහාරයෙන් මිදිල. අන්න ඒ බවයි මෙයින් අපට තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙන්නෙ. දැන් අපි අනුසය, නිස්සය වැනි පද ගැන බොහෝ දුරට සාකච්ඡා කළා.

ඒ වගේම ඉතාමත්ම වැදගත් පදයක් තමයි නිවන ගැන එහෙම සාකච්ඡාකරනකොට අවශ්‍යවෙන, 'ආසව' කියන පදය. මක්නිසාද? රහතන් වහන්සේට නිතර යෙදෙන පදයක් තමයි 'ඛීණාසව' - ආශ්‍රවයන් ක්ෂයකළ තැනැත්තා කියන එක. නිවනට යෙදෙන පදයක් තමයි 'ආසවක්ඛයො' 'ආශ්‍රව ක්ෂය කිරීම'. එතකොට රහතන්වහන්සේගේ විශේෂ ලක්ෂණයක් තමයි 'ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කිරීම'. මේ 'ආසව' කියල කියන්නේ මොකක්ද කියල බැලුවොත් - සාමාන්‍ය ජීවිතයේදී මේ ආසව කියන වචනය යොදන්නෙ මද්‍යසාරයටයි. දීර්ඝකාලයක් පල්උනු මත්වෙන ගතිය ඇති මද්‍යසාරය. මද්‍යසාරය යන්තම් හරි භාජනයක තියෙනවනම් තව ඒකට සුදුසු දෙයක් දැමුවාම නැවතත් පල්වෙන ගතියක් තියෙනව. ඒ වගේම ආශ්‍රවවලත්. සංසාරයේ දීර්ඝකාලයක් සත්ත්වයා තුළ උතුරමින්. පැසුණු පල්වුනු ඒ කෙලෙස් සමූහයේ ඉතිරිවෙච්ච කොටස් වගේ. මේවයේ තියෙනව එක්තරා මත්කරන ගතියක්. මේක මේ 'ආශ්‍රව' කියන පදයෙන් දැක්වෙනව. බොහෝවිට ආශ්‍රව තුනක් හැටියටයි දකවෙන්නේ. 'කාමාසවා භවාසවා, අවිජ්ජාසවා' කියල. ඒ කියන්නෙ කාමලෝකයක් මවන මත්වන ගතිය. ඒ වගේම භවයක් මවන ස්වභාවය, භවයක හැඟීමක් ගෙනදෙන්නාවූ ඒ ආශ්‍රවයන්, ඒ වගේම අවිජ්ජාසව. මේ ආශ්‍රවයන් සිතට ගලාගෙන එන ස්වභාවයක් දක්වල තියෙනව බොහෝ අවස්ථාවල. සමහර තැන්වල 'දිට්ඨාසව' කියලත් එකක් දක්වනව. දිට්ඨාසවයත් අපට පුළුවන්

අවිජ්ජාසවය තුළටම දාන්න. මේ ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂය කිරීම රහතන්වහන්සේගේ විශේෂ ලක්‍ෂණයක්. මක්නිසාද? ඒ ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂය කිරීමෙන් තමයි පූර්ණ විමුක්තිය සහතික කෙරෙන්නෙ. සම්පූර්ණයෙන්ම විමුක්ත උනා කියල කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන් වන්නෙ, මේ ආශ්‍රවයන්ගෙන් සිත මිදුන නම් පමණයි. මක්නිසාද? නැවත මත් කරන ගතියක් තිබෙනව මේ ආශ්‍රව ධර්මවල. ඒ වගේම මේ ආශ්‍රව ක්‍ෂය කිරීමේ ඇති වටිනාකම, ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂය කිරීම නිසා රහතන්වහන්සේගේ අර්හත්වයට ලැබෙන වටිනාකම, සමහර තැන්වල විශේෂයෙන් දක්වල තියෙනව. ඒ කියන්නෙ බුදුපියාණන්වහන්සේගේ ධර්මයෙ දක්වන පරමාර්ථය සාමාන්‍යයෙන් වෙන දර්ශනවල මරණින් මතු පෙන්නුම් කරන විදියේ තත්ත්වයකුයි. ඒ තත්ත්වය 'දිට්ඨෙව ධම්මෙ' මෙලොවම ප්‍රත්‍යක්ෂකරගන්නයි බුදුරජාණන්වහන්සේ මාර්ගය පෙන්නුවෙ. ඒ කියන්නෙ සාමාන්‍යයෙන් අනිකුත් දර්ශන වල - ඒ කාලෙ බ්‍රාහ්මණයින් පවා ප්‍රකාශ කළා -

'කථං හි නාම මනුස්සභූතො උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සන විසෙසං ඤස්සති වා දක්ඛිති වා සච්ඡි වා කරිස්සති.[11] කියල-අර පොක්ඛරසාති ආදී බ්‍රාහ්මණයන් ප්‍රකාශකළා. කොහොමද මනුෂ්‍යයෙක් මේ ලෝකෙ ඉඳගෙන උත්තරිමනුෂ්‍යධර්ම සාක්ෂාත් කරන්නෙ. ඒවා සාමාන්‍යයෙන් මරණයෙන් මතු ලබන තත්ත්ව හැටියට පෙන්නුව. අමෘතත්වය වෙන දර්ශන වල තියෙන්නෙ මරණින් මතු ලබන තත්ත්වයක් හැටියට - 'අමතං'. ඒ වගේම සියළුම ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂයකළ බව ප්‍රත්‍යක්ෂකර ගැනීමෙන්, අනාගතය පිළිබඳ එක්තරා විදියක සහතිකයක් ලැබෙනව. ඒ කියන්නෙ 'ඛීණා ජාති' - උත්පත්තිය මෙතනින් කෙළවරයි කියන්න පුළුවන්. බය නැතිව කියන්න පුළුවන් සහතිකය ලැබෙන්නෙ මේ ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂය කිරීමෙන්. එතකොට යමක් පිළිබඳව සහතිකය ලැබෙන්නේ ප්‍රත්‍යක්ෂකර ගැනීමෙන්. 'ප්‍රත්‍යක්ෂ' කියන වචනයේ තේරුම 'ඇසින් දුටු' කියන එකයි. නමුත් හැමදෙයක්ම ඇසින් දැකලම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගන්න බැහැ. බුදුපියාණන්වහන්සේ දක්වල තියෙනව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමේ මාර්ග හතරක්.

'චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ සච්ඡිකරණීයා ධම්මා' කියල අංගුත්තර නිකායෙ චතුක්ක නිපාතයෙ සඳහන් වෙනව සූත්‍රයක් - 'අත්ථි භික්ඛවෙ ධම්මා කායෙන සච්ඡිකරණීයා, අත්ථි භික්ඛවෙ ධම්මා සතියා සච්ඡිකරණීයා, අත්ථි භික්ඛවෙ ධම්මා චක්ඛුනා සච්ඡිකරණීයා, අත්ථි භික්ඛවෙ ධම්මා පඤ්ඤාය සච්ඡිකරණීයා'.[12]

"මහණෙනි, ඇතැම් ධර්ම තියෙනව කයින් සාක්ෂාත් කරන, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන. ඇතැම් ධර්ම තියෙනව සතියෙන් සාක්ෂාත් කරන, ප්‍රත්‍යක්ෂකරන. ඇතැම් ධර්ම තියෙනව ඇසින් සාක්ෂාත් කරන, ප්‍රත්‍යක්ෂකරන. ඇතැම් ධර්ම තියෙනව ප්‍රඥාවෙන් සාක්ෂාත් කරන, ප්‍රත්‍යක්ෂකරන. ඊළඟට විස්තර වශයෙන් බුදුපියාණන් වහන්සේ දක්වනව - කෙටිකරල ගත්තොත් ඒක - කයින් සාක්ෂාත්කරන ධර්මහැටියට දක්වන්නෙ 'අට්ඨවිමොක්ඛා' - විමොක්ෂ අට. ඊළඟට සතියෙන් සාක්ෂාත් කළයුතු ධර්ම හැටියට දක්වන්නෙ

'පුබ්බෙනිවාසො' - පෙර විසූතැන් පිළිබඳ ඥානය. ඒක අතීතයට දුවල තමන්ගේ ඇසින් දකින්න බැහැ. දකින්න පුළුවන් වෙන්නෙ සතිය පිරිසිදු කරගෙන පස්සට ඇරල ඒ සතිය මඟින් අතීත ජීවිත දකින්න පුළුවන් වෙනව. නමුත් ඒකත් ප්‍රත්‍යක්ෂයක්. ඒ වගේම ඇසින් සාක්ෂාත් කළයුතු ධර්ම තමයි 'චුතූපපාතො' - සත්ත්වයන්ගේ චුතියත් උත්පත්තියත් පිළිබඳ කාරණය දිවැස දියුණු කරගත් අයට පුළුවන් වෙනව දිවැසින් දකින්න, සාමාන්‍ය ඇසින් දකින්නා වගේ. ඒ වගේම 'ආසවක්ඛයො පඤ්ඤාය සච්ඡිකරණීයො' ආශ්‍රවක්ෂය කිරීම ප්‍රත්‍යක්ෂකරගන්න පුළුවන් වෙන්නෙ ප්‍රඥාවෙන්මයි. වෙන ක්‍රමයකින් නොවෙයි. මේ කාමාසාව තවත් ගලාගෙන එන්නේ නැහැ. භවාසව තවත් ගලාගෙන එන්නෙ නැහැ. අවිජ්ජාසව ගලාගෙන එන්නෙ නැහැ. දිට්ඨාසව ගලාගෙන එන්නෙ නැහැ කියල මේ ප්‍රත්‍යක්ෂය ලබන්න පුළුවන් වන්නෙ ප්‍රඥාවෙන්මයි. අන්න ඒ නිසා මේ නිවන පිළිබඳව සඳහන් වන විශේෂම දේ තමයි 'සච්ඡිකාතබ්බ'. සමහර කෙනෙක් හිතා ගන්නව නිවන කියන්නෙ ප්‍රත්‍යක්ෂකර ගතයුතු ධර්මයක් නිසා අපි මේ ගැන මුකුත් කථාකරන්නවත් හොඳ නැහැ කියල. සමහර කෙනෙක් එහෙමත් හිතනව. ප්‍රත්‍යක්ෂකළයුතු කියල විශේෂයෙන් කියන්නෙ මක්නිසාද? වෙන ආගම්වල ප්‍රත්‍යක්ෂකරගන්න බැරි දෙයක් බුදුපියාණන් වහන්සේ දක්වූයේ - 'දිට්ඨෙව ධම්මෙ' - දිටුදැම්යෙහිම මේක ප්‍රත්‍යක්ෂකරගන්න පුළුවන් කියල. මොකක්ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්න බැරි දේ හැටියට සාමාන්‍ය අය හිතන්නෙ? භව නිරොධය. මේ භවය නිරුද්ධවුනා කියන එක මෙලොවදි කොහොමද දැනගන්නෙ කියන එක සමහරවිට ලොකු ගැටළුවක් වෙන්න පුළුවන්. නමුත් රහතන්වහන්සේ භවනිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂකරනව - 'භවනිරොධො නිබ්බානං' කියලත් ප්‍රකාශකරන්නෙ ඒකයි. ඒක කෙරෙන්නෙ මේ විදියට ආශ්‍රවක්ෂයෙන්. විශේෂයෙන් භවාශ්‍රව ගලාගෙන එන නිසා තමයි භවයක් පවතින්නෙ. මේ භවය කියන එක අනිත් අයට පෙනෙන භවය නොවෙයි. ඒ ඒ පුද්ගලයාගෙ සන්තානයට අනුව. දැන් කෙනෙක් කාම ලෝකයේ ඉන්නකොට-සමහරවිට කෙනෙක් හිතනව, වටේට තිබෙන කාමවස්තූන් අතරේ ඉඳීමයි කාමලෝකයෙ ඉඳීම කියල. ඒක නොවෙයි. සංකල්ප - සිතුවිලි වලින් සිටින කාමලෝකය. රූප, අරූප පිළිබඳවත් ඒ විදියටමයි. මේ ලෝකෙම ඉඳල ඒ තත්ත්ව ලබාගන්න පුළුවන්. ඒ ලෝකවලට ඇතුල්වෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේම මේ ලෝකෙම ඉඳගෙන මේ භවය සම්පූර්ණයෙන්ම ක්ෂය කළ බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගන්නත් පුළුවන්. ඒක කරගන්න පුළුවන් වන්නෙ අර කාමාසව, භවාසව, අවිජ්ජාසව ආදි ආශ්‍රවයන් තමාගේ සිතට ගලාගෙන එන්නෙ නැතිබව පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂය ලබාගැනීමෙනුයි.

ඔන්න ඔය විදියට මේ 'ආසව' කියන වචනය ඉතාමත්ම වැදගත්. මේ ආසව කියන වචනය පිළිබඳ එක්තරා ගැටලු විදියෙ සූත්‍රයක් වගෙයි බැලුවාම මජ්ඣිම නිකායෙ සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය. මේ සූත්‍රය පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය පිළිබඳ වටිනාකරුණු රාශියක් ඉදිරිපත් කරන සූත්‍රයක්. මේකෙ එක තැනක සඳහන් වෙනව 'ආසව සමුදයා අවිජ්ජා සමුදයො

ආසවනිරොධා අවිජ්ජා නිරොධො' කියල. ඒ කියන්නෙ ආශ්‍රවයන්ගේ හට ගැනීමෙන් අවිද්‍යාවේ හට ගැනීම වේ. ආශ්‍රවයන්ගේ නිරෝධයෙන් අවිද්‍යාවේ නිරොධය වේ කියල. ඒක විතරක් තියෙනව නම් අපට ගැටලුවක් නැහැ. බොහොම දෙනෙකුට මේ කාලෙ ගැටලුවක් වෙලා තියෙන්නෙ අවිද්‍යාව මුලින් කිව්වේ මොකද කියන එකයි. ඕකට නොයෙකුත් විදියේ තර්ක, විතර්ක ඉදිරිපත් කරනව, අවාදසංග අතරින් අවිද්‍යාව මුලට කිව්වෙ මොකද කියන එකට. එතකොට මේකට ඉස්සරහින් එකක් තියෙන එක අපට ටිකක් හරි සැනසීමක් වෙන්න පුළුවන්. 'ආසව සමුදයා අවිජ්ජා සමුදය' කියල. නමුත් ඒ සූත්‍රයෙම තව ටිකක් එහාට ගියාම තියෙනව 'අවිජ්ජා සමුදයා ආසව සමුදයො කියල. අවිජ්ජා සමුදයා ආසව සමුදයො, අවිජ්ජා නිරොධා ආසව නිරොධො' කියල ඒක බැලුවාම පරස්පර විරෝධියි වගේ. ඒ කියන්නෙ අවිද්‍යාව හටගැනීමෙන් ආශ්‍රවයන් ඇතිවෙනව. අවිද්‍යාව නැතිවීමෙන් ආශ්‍රවයන් නැතිවෙනව. මේ එකම සූත්‍රයෙයි මෙහෙම කියැවෙන්නේ. සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේ එහෙම පරස්පර විරෝධී ප්‍රකාශන කරන කෙනෙක් නොවෙයි. නමුත් මෙතන යම්කිසි ගැඹුරක් තියෙනව. ඊටත් වඩා ප්‍රශ්නය වෙන්නෙ ආශ්‍රවයන් අතර අවිද්‍යාවත් ආශ්‍රවයක් වීමයි. ගැටලුව හුඟක්ම ගැඹුරු වෙනව එයින්.

නමුත් මේ තත්ත්වය නිදර්ශනයක් ආශ්‍රයෙන්ම තේරුම් ගතයුතු දෙයක්. මේක සිත පිළිබඳ එක්තරා විසිතුරු ධර්මතාවක් නිසයි, බැලූබැල්මට පරස්පර විරෝධී වගේ ප්‍රකාශන මහාප්‍රාඥ රහතන්වහන්සේලට පවා කරන්න සිද්ධ උනේ. මේකට අපි කිට්ටුකරගන්න ඕන ඉතාමත් වටිනා සූත්‍රයක් තියෙනව - මහා ආශ්චර්යවත් විදියෙ සූත්‍රයක් කියලයි ඒකට කියන්න වෙන්නෙ - ඒත් සංයුත්ත නිකායෙ. ඛන්ධ සංයුත්තයෙ දෙවෙනි ගද්දුලසූත්‍රය. ඒක බුදුපියාණන්වහන්සේ මෙන්න මේ විදියට ප්‍රකාශ කරනව.

'දිට්ඨං වො භික්ඛවෙ චරණං නාම චිත්තන්ති එවං භන්තෙ. තම්පි බො භික්ඛවෙ චරණං නාම චිත්තං චිත්තෙනෙව චින්තිතං තෙන පි බො භික්ඛවෙ චරණෙන චිත්තෙන චිත්තඤ්ඤෙව චිත්තතරං, තස්මාතිහ භික්ඛවෙ අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, දීඝරත්තං ඉදං චිත්තං සංකිලිට්ඨං රාගෙන දොසෙන මොහෙනාති. චිත්තසංකිලෙසා භික්ඛවෙ සත්තා සංකිලිස්සන්ති චිත්තවොදානා සත්තා විසුජ්ඣන්ති. නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එක නිකායම්පි සමනුපස්සාමි එවං චිත්තං යථයිදං භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා. තෙපිබො භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා චිත්තෙනෙව චින්තිතා. තෙහිපි බො භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතෙහි පාණෙහි චිත්තඤ්ඤෙව චිත්තතරං[13] එතකොට මෙතන ඉතාමත්ම වටිනා නිදර්ශන දෙකක් බුදුපියාණන්වහන්සේ දෙනව. පළමුවෙන්ම අපි මේ සූත්‍රය පරිවර්තනය කරල බලමු. 'දිට්ඨං වො භික්ඛවෙ චරණං නාම චිත්තං' - මහණෙනි නුඹලා චරණ නම් චිත්‍රයක් දුටුවාහුද? එහෙම නැත්නම් නුඹලා චරණ නම් චිත්‍රයක් දැකල තියෙනවද? 'එවං භන්තෙ' - 'එසේය ස්වාමීනි' ඊ ළඟට බුදුපියාණන් වහන්සේ වදාරනව 'තම්පි බො භික්ඛවෙ චරණං නාම චිත්තං චිත්තෙනෙව චින්තිතං' - මහණෙනි, ඒ

චරණ නම් චිත්‍රයත් සිතින්ම සිතන ලද්දකි. 'තෙනපි බො භික්ඛවෙ චරණෙන චිත්තෙන චිත්තඤ්ඤෙව චිත්තතරං' - මහණෙනි ඒ චරණ නම් චිත්‍රයටත් වඩා මේ සිතම විසිතුරුය. එතන 'චිත්ත' කියන වචනය අර්ථ දෙකකින් යොදල තියෙනව. මෙතන බුදුපියාණන් වහන්සේ යොදන්නේ 'විචිත්‍ර' කියන අර්ථයෙන්, 'චිත්තතරං කියන්නෙ වඩා විසිතුරුය' කියල අපට කියන්න පුළුවන්. චරණ නම් චිත්‍රය කියන්නේ ඒ කාලේ තිබුනු යම්කිසි චිත්‍රයක්. දැන් මේ කාලේ තිබෙන චලන චිත්‍ර වගේ නොවෙන්න පුළුවනි. නමුත් යම්කිසි විශේෂ විදියෙ චිත්‍ර වර්ගයක් කියල අපට හිතාගන්න පුළුවන්. අටුවාවෙ එහෙම තෝරන හැටියට තැනින් තැන ගෙනයාමෙන්, එහෙම නැත්නම් කරකැවීමෙන්, ස්ථාන මාරු කිරීමෙන් යම්කිසි විශේෂ වින්දනයක් ලබාදෙන ශක්තියක් ඇති විශේෂ චිත්‍රයක් වෙන්න ඕන, ඒ චරණ නම් චිත්‍රය. ඒ චරණ නම් චිත්‍රය කොයි ආකාරයෙන් නමුත් විශේෂ විසිතුරු චිත්‍රයක් වෙන්න ඕන. නමුත් ඒ විසිතුරු චිත්‍රයටත් වඩා සිත විචිත්‍රයි කියල බුදුපියාණන් වහන්සේ වදාරනව. ඒකට හේතුව කියන්නෙ 'තම්පි බො භික්ඛවෙ චරණං නාම චිත්තං චිත්තෙනෙව චින්තිතං' මක්නිසාද? ඒ චරණ නම් චිත්‍රයත් සිතින්ම සිතන ලද්දක් නිසා. ඊළඟට බුදුපියාණන් වහන්සේ ඒ අනුවම භික්ෂූන් වහන්සේලාට අවවාදයක් හැටියට ප්‍රකාශ කරනව. 'තස්මාතිහ භික්ඛවෙ අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං' - එමනිසා මහණෙනි ක්ෂණයක් පාසා, මොහොතක් පාසා, තමාගේම සිත පිළිබඳව ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කර බැලිය යුතුය. ආපසු හැරී බැලිය යුතුයි - 'දීඝරත්තං ඉදං චිත්තං සංකිලිට්ඨං රාගෙන දොසෙන, මොහෙනාති - දීර්ඝ කාලයක් මේ සිත රාගයෙන් ද්වේශයෙන් මෝහයෙන් කිලිටි වෙලයි තියෙන්නෙ. 'චිත්ත සංකිලෙසා භික්ඛවෙ සත්තා සංකිලිස්සන්ති චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්ති' - සිත කිලිටිවීමෙන් සත්ත්වයෝ කිලිටි වෙත්. සිත පිරිසිදුවීමෙන් සත්ත්වයෝ පිරිසිදු වෙත්. ඒ චිත්‍රය පිළිබඳ උපමාව.

ඊළඟට තවත් විශේෂ දෙයක් ප්‍රකාශ කරනව. 'නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එක නිකායම්පි සමනුපස්සාමි එවං චිත්තං යථයිදං භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා' - මහණෙනි මේ තිරිසන් සතුන් පමණ විචිත්‍ර වූ වෙන සත්ත්ව සමූහයක්, වෙන සමූහයක් මට නම් පේන්නෙ නැත'. ඊළඟට උන්වහන්සේ දක්වනව 'තෙපි බො භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා චිත්තෙනෙව චින්තිතා. ඒ තිරිසන් සතුනුත් සිතින්ම සිතන ලද්දාහුය. 'තෙහි පි බො භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතෙහි පාණෙහි චිත්තඤ්ඤෙව චිත්තතරං - ඒ විසිතුරු වූ තිරිසන් සතුන්ටත් වඩා මේ සිතම විසිතුරුය. නැවතත් බුදුපියාණන් වහන්සේ අර කලින් ප්‍රකාශ කළා වගේ අවවාදයක් ඉදිරිපත් කරනව 'තස්මාතිහ භික්ඛවෙ අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං - ආදිය. එමනිසා මහණෙනි මොහොතක් පාසා තමතමන්ගේ සිත ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරගන්න ඕනැයි කියල.

එතකොට මේ සූත්‍රයේ බැලූබැල්මට පේන්නෙ - මෙතන මේ චිත්‍රය ගැන කියපු කාරණය එහෙම - කෙනෙකුට හිතෙන්නෙ මේ චිත්‍රය ඇන්ද තැනැත්තා ගැනය, බුදුපියාණන්වහන්සේ කතා කරන්නෙ කියල. නමුත් මෙතන ඊට වඩා ගැඹුරු අර්ථයක් තියෙන්නෙ. මේ චරණ නම් චිත්‍රය

සිතින්ම සිතන ලද්දේය, කියල ප්‍රකාශ කරන්නෙ චරණ චිත්‍රය ඇන්ද කෙනා මේක හිතින් හිතල ඇන්ද නිසා නොවෙයි. මේ චිත්‍රය දකින කෙනා, මේ චිත්‍රය විචිත්‍ර හැටියට සලකනව. එහෙම නැත්නම්, මේ චිත්‍රය බලන පුද්ගලය මේ චිත්‍රය සිතින් මවා ගන්නව. ඇත්තවශයෙන්ම මේ චිත්‍රය ඇන්ද තැනැත්ත ගැන නොවෙයි මෙතන කියන්නෙ. අර පුද්ගලයගේ සිතේ තිබෙන, දීර්ඝ කාලයක සිට පවතින රාග, ද්වේශ, මෝහ, කියන ඒ ක්ලේශ ධර්මවලට පිං සිද්ධවෙන්න තමයි අර චිත්‍රය ආස්වාදකරන්න පුළුවන් වෙන්නෙ. ඒකෙ රස විඳින්න පුළුවන් වෙන්නෙ.

ඔන්න ඔය විදියෙ තත්ත්වයක් තියෙනව අර ආසවධර්මවල. ඒක නිසයි බුදුපියාණන් වහන්සේ මේ සිතම විසිතුරුයි කියල ප්‍රකාශකොට වදාළෙ. අර චිත්‍රයටත් වඩා සිත විසිතුරුයි. ඒක නිසාම තමයි 'අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං' නිතරම තමන්ගේ සිත බලනවනම් ඒක අර චිත්‍රපටියක් බලන්න වගේ ඉතාමත්ම විසිතුරු දෙයක්. ඇයි? ලෝකයේ ඇති විසිතුරුම දේ බැලීම නේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම. ඒකට හැරිල බලන්න වෙන නිසා ඒක සාමාන්‍යයෙන් බලන්නේ නැහැ. ඉස්සරහින් තියෙන දේ නේ බලන්නෙ. නමුත් 'අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චවෙක්ඛි තබ්බං' කියල බුදුපියාණන් වහන්සේ විශේෂයෙන් අපට ප්‍රකාශකරනව මේ සිත දිහා හැරිල බලන්න. මක්නිසාද? මේ සිත අර චරණ චිත්‍රයටත් වඩා විසිතුරු නිසා. ඒ කාරණයම තමයි ඊළඟටත් ප්‍රකාශ කරන්නේ අර තිරිසන් සතුන් පිළිබඳව. ඒකත් අපි ටිකක් කල්පනා කරල බැලුවොත් එතන නම් අර චිත්‍රය ගැන කිව්ව විතරවත් කෙනෙකුට සැක හිතන්න ඉඩක් නැහැ. තිරිසන් සතුන් විසිතුරුයි කියල බුදුපියාණන් වහන්සේ පළමුවෙන්ම ප්‍රකාශ කරනව. තිරිසන් සතුන් තරම් විසිතුරු වූ වෙනත් සත්ත්ව නිකායක් මට නම් පේන්නේ නැහැ කියල. නමුත් ඒ එක්කම ඊළඟට උන්වහන්සේ වදාරනව 'තෙපි බො භික්ඛවෙ තිරච්ඡානගතා පාණා චිත්තෙනෙව චින්තිතා' නමුත් ඒ තිරිසන් සතුනුත් සිතින්ම සිතන ලද්දාහුය. ඒ තිරිසන් සතුන්ටත් වඩා එම නිසා සිතම විසිතුරුය කියල ඔය විදියට ප්‍රකාශ කරනව.

මෙතෙන්දීත් අපට ගන්න තියෙන්නෙ - දැන් අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතනව තිරිසන් සතුන්ය ඉතාමත්ම විසිතුරු කියල. සමහර විට අපි ඔය සමනලයෙකුට බොහොම ලස්සනයි කියනව. නිලමැස්සට අපි ඒක ප්‍රකාශ කරන්නේ නැහැ. කොටිය නපුරුයි කියනව. නමුත් බළල නපුරු නැහැ. ඔය විදියට බලන පුද්ගලයාගේ ආකල්පය අනුවයි සත්ත්වයින්ගේ නපුරු බව, අහිංසක බව ලස්සන අවලස්සන බව, හුරතල් බව ආදී නොයෙකුත් සංකල්ප සිතින් මවන්නෙ. ඒ වගේම ලොකුකුඩා බව. අන්න ඒක නිසා තමයි මේ සිතේ තිබෙන මේ ධර්මතාව අවිජ්ජා ආසව ආදී ක්ලේශ ධර්ම නිසා තමයි මේ හැම එකක්ම විසිතුරු වෙන්නෙ. අප අවට තියෙන ලෝකෙ හැමදෙයක්ම විසිතුරු වෙලා තියෙන්නෙ. එතකොට මේ සූත්‍රය අනුසාරයෙන්ම අපි වර්තමානයට ටිකක් එබිල බැලුවොත් ඉතාමත්ම හොඳ උපමාවක් තියෙනව පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය පිළිබඳවත්, නිර්වාණ ප්‍රතිසංයුක්ත සූත්‍ර පිළිබඳවත්, යම්කිසි වැටහීමක් වඩා පහසු අන්දමකට -

එදිනෙදා ජීවිතයට ළංවූ අන්දමකට - තේරුම් ගන්න උපකාරවන කථාමාර්ගයක් අපට මතුකරගන්න පුළුවනි මේ චරණ චිත්‍රය ආශ්‍රයෙන්. ඊළඟට අපට 'චරණචිත්‍ර' ගැන නොවෙයි 'චලනචිත්‍ර' ගැනයි කථා කරන්න වෙන්නෙ. ඒ කියන්නේ සිනමා ලෝකය - චිත්‍රපටි. චිත්‍රපටි, නාට්‍ය සංදර්ශන ආදිය මුල්කරගෙන අපි ටිකක් හිත යොමුකරල බැලුවොත් මෙතන පවතින ධර්මතාව, ලෝකයේ එලිපිට - චිත්‍රපට ශාලා වලින් නෘත්‍ය ශාලාවලින් පිටත - තිබෙන ඒ ජීවිතයේම කොටසක්. නමුත් පිටත තිබෙන ජීවිතය වටහාගැනීම සාමාන්‍යයෙන් අපහසු නිසා වඩා පහසු චිත්‍රපටිය පිළිබඳ කාරණය ගැන ඊ ළඟට අපි ටිකක් විවරණය කරන්න බලමු.

සාමාන්‍යයෙන් ඔය චිත්‍රපටියක්, නාට්‍යයක් එහෙම පැවැත්වෙන්නෙ රාත්‍රී කාලයෙයි. ඒකට හේතුව අන්ධකාරය තිබෙනව. මේ අඳුර අර සත්ත්වයාගේ සිත් තුළ තිබෙන අවිද්‍යාන්ධකාරය මතුකරල දෙනව. එතකොට චිත්‍රපටියක් නාට්‍යයක් ආදිය අඳුරු රාමුවක් තුළයි ප්‍රදර්ශනය කෙරෙන්නෙ. අවිද්‍යා අංගය අපට එතනම ඉදිරිපත් වෙලා තියෙනව. යම්කිසි විදියකින් දවල් කාලයෙ චිත්‍රපටි ආදියක් පෙන්වනවනම්, සිනමාශාලාවල ජනෙල් ආදිය වහල, කළුතිර දාලා, ආවරණය කරගෙනයි ඒක කරන්නෙ. ඔය විදියෙ මහ ආවරණයක් මැදයි මේ චිත්‍රපට, නාට්‍ය ආදිය පෙන්වන්නෙ. ඒ වගේ තවත් මහා පුදුම දෙයක් සිද්ධ වෙනව, නොයෙකුත් පුද්ගලයින් 'මම චිත්‍රපටි බලන්න යනව' නාට්‍ය බලන්න යනව' කියල යනව. 'මම චිත්‍රපටි බැලුව කියල' එනව. නමුත් ඒ චිත්‍රපටි ශාලාවල, නෘත්‍යශාලාවල, චිත්‍රපටිය පෙන්වන අවස්ථාවෙ, නෘත්‍ය පැවැත්වෙන අවස්ථාවෙ, මේ චිත්‍රපටියක්ද බලන්නෙ, නාට්‍යයක්ද බලන්නෙ කියන එක අමතක වෙනව. ඔන්න ඔය විදියෙ මහ පුදුම මෝහනයක්. මෙතනත් අර ආශ්‍රවයන්ගේ මත්වීම් ශක්තියක් තියෙන නිසා, යම්කිසි චිත්‍රපටයක, නාට්‍යයක ආස්වාදයක් විඳින්න ඕන නම්, ඒකට ලැස්තිවෙලා ඉන්න ඕන මත්වෙන්න. මත් වෙන්න බැරිනම් ඒක ඒ තැනැත්තාට නාට්‍යයක් නොවෙයි. චිත්‍රපටියක් නොවෙයි. චිත්‍රපට නාට්‍ය නිෂ්පාදකයින් කරන්නෙ මොකක්ද? බලන්න එන ඒ නරඹන්නන්ගේ සිත් තුළ තිබෙන අවිද්‍යා ආශ්‍රව මතුකරල ගන්න පුළුවන් විදියට පසුබිම් සකස් කිරීමයි. ඒ නිසා තමයි රාත්‍රිකාලයේ පවත්වන්නෙ. එහෙම නැත්නම් කළුතිර ආදිය යොදන්නෙ. මේ නිෂ්පාදකයින්ට තවත් වැඩ රාශියක් තියෙනව. අර ඇතිකරගත්තු අඳුරු රාමුව තුළ එන නරඹන්නන්ගේ සිත්තුළ මෝහනයක් ඇතිකරල යම්කිසි කථාවස්තුවක් හරියට 'තාත්ත්වික' අන්දමින් පෙන්වන්න ඕන. 'තාත්ත්වික' කියන එක කලා ලෝකයේ තියෙන වචනයක් තමයි - දැන්, 'තත්ත්ව' කියල කියන්නෙ 'සත්‍යය' කියන එකයි. නමුත් "තාත්ත්වික" කියන්නෙ 'සත්‍යය' නොවෙයි. **'සැබෑ ස්වරූපයක් ඇති', 'ඇත්ත වගේ පේන'** කියන එකයි - 'තාත්ත්වික' - එතකොට චිත්‍රපටයක්, නාට්‍යයක් සාර්ථක වීමට නම් ඒක තාත්ත්වික වෙන්න ඕන. තාත්ත්වික කියන්නෙ බලනකෙනාට මේක සැබෑදෙයක් හැටියට පෙනෙන විදියට තියෙන්න ඕන. එක්තරා විදියක රැවටිල්ලක් මෙතන තියෙන්නෙ - මායාවක්. එහෙම

තාත්ත්වික විදියට ඉදිරිපත් කිරීමට නළුනිළියන්ගේ අඟපසඟ සැරසිලි ආදිය අවශ්‍යයි- ඇත්තවශයෙන්ම ඒ ඈත අතීතයේ භාරතීය සමාජයේ 'සංස්කාර' කියන වචනයේ මූලික අර්ථයක් තමයි ඒ නළුනිළියන් කළ අංගසංස්කාරාදිය. මේ අඟපසඟ සැරසිලි ආදිය. එපමණක් නොවෙයි. පසුබිම් සැරසිලි, අනිකුත් රඟපෑම් ආදිය පවා මේ හැම එකක්ම සංස්කාර හැටියට සලකන්න පුළුවන්. චරිත නිරූපන පසුබිම් සැරසිලි ආදීය. මෙන්න මේවා තමයි සංස්කාර, එතකොට අර අන්ධකාරයෙන් නරඹන්නන්ගේ සිතේ ඇති අවිද්‍යා ආශ්‍රව මතුකර ගන්න එක්තරා සුදුසු පරිසරයක් ඇතිකළා චිත්‍රපට නිෂ්පාදකයින්, නාට්‍ය නිෂ්පාදකයින්. ඒ වගේම අඟපසඟ සැරසිලි ආදියෙනුත් අර සංස්කාර ඇතිකළා. ඇත්තවශයෙන්ම මේ සංස්කරණය කරන්නෙ නම් ඒ නරඹන්නයි. දැන් මෙතන මහපුදුම කියමනක් කියන්න සිද්ධ වෙනව. කලිනුත් අපට ඒ විදියෙ දේවල් කියන්න සිද්ධ උනා. ඒ කියන්නෙ මෙතෙක් කිසිම සිනමාශාලාවක, සිනමා තිරයක චිත්‍රපටයක් පෙන්නල නැහැ. මෙතෙක් කිසිම නාට්‍යශාලාවක, නෘත්‍ය වේදිකාවක නාට්‍යයක් පෙන්නල නැහැ. නමුත් ඒ චිත්‍රපට ශාලාවලට, නාට්‍යශාලාවලට ගිය අය චිත්‍රපට නාට්‍ය දුටුව. මේ කොහොමද සිද්ධ උනේ. සාමාන්‍යයෙන් අපි හිතන්නෙ මේ චිත්‍රපට නාට්‍ය නිෂ්පාදකයින්ය චිත්‍රපට නාට්‍ය හැදුවෙ කියල. නමුත් අවසාන වශයෙන් බුදුපියාණන්වහන්සේ චරණ චිත්‍රය ගැන වදාළ ඒ කාරණය අනුව අපි ගැඹුරින් කල්පනා කරල බලනව නම්, චිත්‍රපටයක් නාට්‍යයක් - ඒ අවසාන පරිච්ඡේදයෙන් බලනකොට - නිෂ්පාදනය කරන්නෙ නරඹන්නමයි. ඒ නරඹන්න ඒව නරඹන්න යනකොට ඒ චිත්‍රපට ආදියට දාන්න ඕන ලුණු ඇඹුල් ආදියත් අරගෙනයි යන්නේ. ඒ කියන්නෙ ආශ්‍රව. ඒ ආශ්‍රවයන්ගෙන් චිත්‍රපටයේ යම්කිසි අඩුපාඩුවක් තිබුනත් වැහිල යනව. දැන් අපි දන්නව නාට්‍යාදියෙ එක ජවනිකාවක ඉඳල අනිත් ජවනිකාවට එන්න එක්තරා කාලසීමාවක් තියෙනව. නමුත් මෙබඳු නාට්‍යයක් පවා සාමාන්‍ය ජනයාට රසවිඳින්න පුළුවන් වන්නෙ කාමාසව, භවාසව, අවිජ්ජාසව කියන ඒව නිසයි. විද්‍යාත්මක වශයෙන් දියුණු වෙන්න දියුණු වෙන්න මේ ජවනිකා ඉතාමත්ම ශීඝ්‍රකරල තමයි චිත්‍රපට තිරයක වැටෙන්න සලස්වන්නෙ. නමුත් මෙතෙනත් කෙරෙන්නෙ මෝහනයයි. නරඹන්නන් තුළ මෝහනය ඇතිකිරීමට සුදුසු පරිසරයක් ඇතිකිරීමයි. ඒ වගේම කොයි විදියට සැරසිල සිටියත් සංස්කරණ කොයිවිදියට තිබුනත්, නරඹන්නන්ගේ සිතේ සංස්කරණ ඒකට හරියන්නෙ නැත්නම් අර නාට්‍යය සාර්ථක වෙන්නෙ නැහැ. එයට රුචවෙන්නෙ නැහැ. නමුත් ලෝක සත්ත්වයාගේ සිත්තුල තියෙනව සංස්කරණය කිරීමේ ගතියක්. ඒක නිසා මදිපාඩුවට තමනුත් යමක් දමල ඒ චිත්‍රපටය, නාට්‍යය සම්පූර්ණ කරගෙන විනෝදවෙනව. ආස්වාදය ලබනව. ඔය විදියෙ තත්ත්වයක් තියෙන්නෙ.

දැන් අපි ටිකක් කල්පනා කරල බලමු මේ අවිද්‍යා රාමුව තුළයි මේ චිත්‍රපට නාට්‍ය ආදිය පැවැත්වෙන්නෙ. එහෙම පැවැත්වෙන අවස්ථාවක් - දවල් කාලයේ පැවැත්වෙන චිත්‍රපටියක් ගැන කල්පනා කරනවනම් අර විදියට දොරවල් එහෙම වහගෙනයි චිත්‍රපටියක් පෙන්වන්නෙ. මේ විදියට

හොඳ විචිත්‍ර වර්ණ චිත්‍රයක් තිරේ වැටෙන අවස්ථාවක හදිසියේම දොරවල් ඇරුන කියල හිතමු. එතකොට මොකක්ද වෙන්නෙ? අර ඒ නරඹන්නන් මවාගෙන හිටිය ලෝකයෙන් ඔවුන්ගේ සිනමා ලෝකයෙන්, ඔවුන් එළියට විසිවුනා වගෙයි, හදිසියෙන්ම. මක්නිසාද? අර තිරයෙ වැටෙන වෛවර්ණ චිත්‍රයෙ පාට ගියා. පාට මැකිල ගියා. ඒකෙ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඊළඟට කලකිරීමයි එන්නෙ. මේකත් චිත්‍රපටියක්ද කියල හිතෙනව. මේක මොකක්ද කියල හිතෙනව. අර චිත්‍රපටිය, චිත්‍රපටියක් උනෙ, නාට්‍යය, නාට්‍යක් උනේ අවිද්‍යා අඳුරු රාමුවෙත් සංස්කාරවලත් බලයෙන්. නමුත් මේ අඳුරු රාමුව නැතිවීමෙන් අර විදියෙ විශාල වෙනසක් සිදු උනා. ඒ එක්කම නරඹන්නන්ට කලකිරීමක් ඇතිඋනා. මක්නිසාද - රාග කියන වචනයෙ පාට කියන අර්ථයක් තියෙනව. මෙතන 'විරාග' කියන එකේ වාච්‍යාර්ථයකුත් තියෙනව 'පාට සේදීයාම' සායම මැකීයාම කියල. එතකොට 'නිබ්බිදා - විරාගය' - එක්තරා විදියක පටු අර්ථයකින් 'නිබ්බිදා - විරාගයක්' වගේ දෙයක් ඇතිවෙනව, අර විදියට හදිසියෙන්වත් දොරක් ඇරුනොත්. ඒ තිබුන මෝහනය එතැනින් තාවකාලිකව හරි නැතිවෙනව. නමුත් අපි ටිකකට හිතමු. මේ පිටතින් එන ආලෝකධාරාවකිනුයි මේ චිත්‍රපටිය, චිත්‍රපටයක් නොවන තත්ත්වයක් ඇතී වුනේ. මේ ආලෝකධාරාව සිතින්, සිත ඇතුළතින් ආවොත් එහෙම මොකද වෙන්නෙ. ඒත් ඒ හා සමාන දෙයක් සිද්ධ වෙන්නෙ. සිත ඇතුළතින්ම යම්කිසි කෙනෙකුට ප්‍රඥා ආලෝකය පහළ උනොත්, චිත්‍රපටයක් නාට්‍යයක් බලන අවස්ථාවක, අනිත් අය චිත්‍රපටිය, නාට්‍යය බල බලා ඉඳීවි. නමුත් ඒ තැනැත්තාට මේකත් චිත්‍රපටියක්ද, මේකත් නාට්‍යයක්ද කියල හිතෙනව. අපි ඒ චිත්‍රපටය ගැන කියනකොට කිව්ව ඒ අවස්ථාවෙ නරඹන්න ඉන්නෙ එක්තරා ලෝකයකට ඇතුලු වෙලයි කියල. ඒකට අපට කියන්න පුළුවන් තවදුරටත් පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය අනුවම විග්‍රහ කරනවනම්, නරඹන්නන් ඇත්තවශයෙන්ම අවිද්‍යාඅන්ධකාරය මැද සංස්කාර මුල්කරගෙන ඒ චිත්‍රපටි කථාවට සුදුසු අන්දමේ විඤ්ඤාණයකුත් ඊට නිසි නාමරූපයකුත් ඇතිව ඒ සම්පූර්ණ විඳන සමූහයෙන් පඤ්චස්කන්ධයක් සකස් කරගත්ත කියල. අන්න ඒ විදියෙ වැඩක් මෙතන තියෙන්නෙ. එතකොට අර ප්‍රඥා ආලෝකය ඇවිල්ල, අවිද්‍යා අන්ධකාරය නැති උනත් ඒ විදියෙම දෙයක් සිද්ධ වෙන්නෙ. ඒ භවයෙන් ඉවතට එනව. ඒ කාමලෝකයෙන්, ඒ භවයෙන් තාවකාලිකව හරි එළියට එනව.

දැන් එතකොට රහතන්වහන්සේල පිළිබඳවත් මේ විදියෙ දෙයක් සිද්ධ වෙන්නෙ. රහතන් වහන්සේලාගේ අර තිබුනු 'අවිද්‍යාව' - 'අවිජ්ජායත්වේව' අසෙස විරාගනිරෝධා' ආශ්‍රව ටිකක්හරි ඉතුරුකරල නොවෙයි. සම්පූර්ණයෙන්ම ඒ අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙනකොට ඒ එක්කම සංස්කාරත් නිරුද්ධයි. මක්නිසාද? සංස්කාරයන් සංස්කාරයන් බවට පත් උනේ. අවිද්‍යාවෙ පිහිටෙන්. අවිද්‍යාව ඇතිතාක් තමයි ඒව සංස්කාර වෙන්නෙ. සංස්කාර කියල කියන්නෙ සාමාන්‍යයෙන් සකස් කිරීම්. මවාපෑම් කියන එකයි. එතකොට මේ සකස් කිරීම්, අර ඇඳීම් සියල්ලෙන් යම්කිසි මෝහනයක් ඇතිකිරීමයි කළේ. ඒකට නිසි පරිසරයයි අවිද්‍යා

අන්ධකාරයෙන් සැපයුනේ. යම්කිසි විදියකින් ප්‍රඥා ආලෝකය ආවොත් අර සංස්කාර විසංස්කාර වෙනව. සංඛතය, අසංඛතය වෙනව. එතකොට ඔය චිත්‍රපටය පිළිබඳව දැක්වූ ධර්මතාවම ඊට වඩා ගැඹුරු අර්ථයකින් ගන්න පුළුවන් මේ රහතන්වහන්සේලා පිළිබඳව වන පරිවර්තනයේදී. ඒ ප්‍රඥා ආලෝකය පහළවීමත් සමහම සංස්කාර විසංස්කාර වෙනව. බාහිර ලෝකයාට ඒව සංස්කාර හැටියට පෙනුනට, රහතන් වහන්සේට ඒවා සංස්කාර නොවෙයි. මක්නිසාද? භවයක් මැවෙන්නෙ නැහැ. භවයක් මවන්න බැහැ. ඒ වගේම අර සංඛතය සකස් කරන ලද්දක්ව තිබෙන එක සකස්කරන ලද බව තේරුම් ගත්තාම, ඒක නොසකස් වෙනව. අසංඛතයක් වෙනව. සියුම් ධර්මතාවක් එතන තියෙන්නෙ. අන්න එතකොට ඒක අසංඛතයක් වෙනව.

මේ පිළිබඳව සමහරවිට නූතන විදියට ඉදිරිපත් කළ මතයක් කියල හිතන්න පුළුවන්. නමුත් මේකට අපට නිදර්ශන කොතෙකුත් තියෙනව, සෙව්වොත්, සූත්‍ර දේශනා වල.

'නිවුතානං තමො හොති - අන්ධකාරො අපස්සතං
සතංච විවටං හොති - ආලොකො පස්සතාමිව
සන්තිකෙ න විජානන්ති - මගා ධම්මස්ස අකොවිදා.[14]

මේ සූත්‍රනිපාතයේ ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයේ තියෙන එක්තරා ගාථාවක්. 'නිවුතානං තමො හොති' - අවිජ්ජා නීවරණයෙන් වැසුනු අයට කලුවරක්ම වෙයි. හරියට ඒක 'අන්ධකාරො අපස්සතං' - නොපෙනෙන අයට අන්ධකාරය වගෙයි. නමුත්, 'සතංච විවටං හොති' බුද්ධාදි සත්පුරුෂයින්ට මේ ඔක්කොම විවෘතයි. 'ආලොකො පස්සතා මිව' - ඇස්පෙනෙන අයට, දකින්න පුළුවන් අයට, ආලෝකය වගෙයි. 'සන්තිකෙ න විජානන්ති මගා ධම්මස්ස අකොවිදා' - ධර්මය නොදත් මේ මෝඩ සත්වයෝ - මේ මෘගයෝ - මේ ළඟම තිබෙන නිවන නොදකිත්. ඒතරම් ලස්සනට බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරල තියෙනව. ඒ වගේම තවත් ඒ විදියෙම ගාථාවක් උදාන පාළියේදී හමුවෙනව.

"මොහසම්බන්ධනො ලොකො - භබ්බරූපොව දිස්සති
උපධි සම්බන්ධනො බාලො - තමසා පරිවාරිතො
සස්සතො විය ඛායති - පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනං"[15]

'මොහ සම්බන්ධනො ලොකො භබ්බරූපොව දිස්සති' - මේ මෝහයට සම්බන්ධවූ තැනැත්තාට ලෝකය බොහොම භව්‍යදෙයක්. 'ඇත්ත වෙන්න පුළුවන්' කියන අදහසයි භව්‍ය කියන වචනයේ තියෙන්නෙ. මේ ලෝකය භව්‍ය දෙයක් හැටියට, සත්‍ය දෙයක්-හොඳට විශ්වාස තියන්න පුළුවන් විදියෙ දෙයක් - කියල ඒ විදියටයි මෝහයට බැඳුනු පුද්ගලයට පේන්නෙ. 'මොහ සම්බන්ධනො ලොකො භබ්බරූපොව දිස්සති' - භව්‍ය වශයෙන් පෙනෙනව. 'උපධි සම්බන්ධනො බාලො තමසා පරිවාරිතො' මේ උපධීන්ට බැඳුනාවූ බාලයා - මෝඩයා - අඥාන පුද්ගලයා' තමසා පරිවාරිතො

මහා අන්ධකාරයකින්, කළුවරකින් පිරිවරන ලදුවයි සිටින්නෙ. වැහිලයි හිටින්නෙ. 'සස්සතො විය ඛායති' - හරියට බැලූබැල්මට මේක සදාකාලික වගේ - ශාස්වත වගේ පෙනෙනව. 'පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනං' - දකින්නෙකුට මෙතන ඇතිදෙයක් නෑ. 'දෙයක් නෑ' කියල කියන්ට වෙනව. අන්න ඒ විදියට ඉතාමත්ම ගැඹුරු අර්ථයක් ප්‍රකාශ කරනව මේ ගාථා වලිනුත්.

මෙයින් අපට පේනව චිත්‍රපටියක් පිළිබඳවත්, නාට්‍යයක් පිළිබඳවත්, ඇත්ත වශයෙන්ම අර නාට්‍යලෝකයේ ජවනිකා රාශියකින්, අඩු වැඩි වශයෙන් ශීඝ්‍රව ධාවනය කෙරෙන ජවනිකා රාශියකින්, යම්කිසි කථාන්තරයක් මවාගෙන විනෝද වෙන්න වගේ ඒ සත්ත්වයින්ට, පුද්ගලයින්ට, නළුනිළියන්ට තාවකාලිකව දාගත්තු ඇඳුම් ආදිය නිසා මෝහනයක් ඇති කරගෙන මේ අහවලාය, මේ අහවලාය ඒ සමහම තමනුත් ඒ මොහොතේ ජීවත් වෙන්න වගේ, නෘත්‍යශාලාවලින් චිත්‍රපටශාලාවලින්, පිටත ජීවිතයත් ඒ විදියෙ එකක්, ධර්මානුකූලව කල්පනාකර බලනකොට. නමුත් පිටත තියෙන අන්ධකාරයට වඩා ඇතුළත තියෙන අන්ධකාරය ඉතාමත්ම ඝන බහල එකක්. පිටත තියෙන අන්ධකාරය නම් අර විදියට දොරක් ඇරුන හැටියෙම නැතිවෙලා යන්න පුළුවනි. නමුත් ඇතුළත තියෙන අන්ධකාරය එහෙම ලෙහෙසියෙන් කැඩෙන්නෙ නැහැ. ඒකනිසා තමයි අර ථෙර ථෙරී ගාථාආදියෙ තියෙන්නෙ' තමොක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා, තමොක්ඛන්ධං පදාලිය[16] මේ අඳුරුකඳ පැලුව කියල. ඒ තරම් පලන්න පුළුවන් - කැලිකපන්න පුළුවන්-විදියෙ අවිද්‍යා අඳුරක් තමයි ලෝකයෙ තියෙන්නෙ. අන්න ඒ නිසා අර 'තමොක්ඛන්ධං පදාලිය' ආදි වචනවලින් තේරෙනව මේ ඇතුළත තියෙන අන්ධකාරය ඉතාමත්ම ඝන බහල එකක්. නමුත් ඇතුළත තියෙන අන්ධකාරයෙ පළමු විවරය ඇතිවෙන්නෙ සෝවාන්මාර්ගඥානයෙන්. අන්න ඒක නිසා අපට හිතාගන්න පුළුවනි, අර ධර්මකථාවක් තියෙනව සැරියුත් මුගලන් මහරහතන්වහන්සේලා පිළිබඳව. මේ සැරියුත් මුගලන් ස්වාමීන්වහන්සේලා දෙනම පරිබ්‍රාජක කාලයේදී-ඒ කාලයේදී නම් තිබුනේ උපතිස්ස, කෝලිත, කියල - උපතිස්ස කෝලිත කියන මේ බ්‍රාහ්මණ තරුණයො දෙන්න එක දවසක්දා ගියා 'ගිරග්ග සමජ්ජ' කියන කඳුමුදුනක පැවැත්වෙන එක්තරා සමාජ උත්සවයක් බලන්න. අපට හිතන්න පුළුවන් නොයෙකුත් නාට්‍යාදිය පෙන්වන විවිධප්‍රසංගයක් වෙන්න ඇති. ඒ අවස්ථාව නුවණ හොඳට මෝරල තිබුන අවස්ථාවක් නිසා මේ දෙන්නටම හිටිගමන්ම අර ගිරග්ගසමජ්ජයෙ, 'ගිරග්ගසමජ්ජ-බව' නැතිවෙලා ගියා. කලකිරීමක් ඇති උනා. වෙනද වගේ හිනාවක් සන්තෝෂයක් නැහැ. ඒ කථාවෙ එතන කියවිලා නැතත් අපට හිතාගන්න පුළුවනි. මේ ඇතුළත තියෙන දේම නේද පිටත තියෙන්නෙ කියල වැටහෙන්න ඇති. නමුත් මේ කියන මෝහය සම්පූර්ණයෙන්ම වැටහුනේ නැහැ - ඒ ධර්මතාව. ඊ ළඟට අස්සජි ස්වාමීන්වහන්සේ උපතිස්ස පරිබ්‍රාජකයට හදිසියෙ හමුවුනාම උන්වහන්සෙට ආරාධනා කළා 'මට ටිකක් කිව්වාම ඇති: මට තේරුම් ගන්න පුළුවන්' කියල. අස්සජි ස්වාමීන්වහන්සේත් බොහොම නිහතමානීව 'මමත් බොහොම

ටිකයි දන්නෙ' කියල ඒ ටික කිව්වා. ටිකයි කිව්වෙ. උපතිස්ස මාණවකයත් ටිකයි අහගත්තෙ. නමුත් එතන හැම දෙයක්ම තිබුන නිසා තමයි සෝවාන් උනේ. ඒක නිසා තමයි

යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා - තෙසං හෙතුං තථාගතො ආහ
තෙසඤ්ච යො නිරොධො - එවං වාදී මහා සමණො[17]

කියන ඒ පිළිතුරු ගාථාව තුළම තියෙන්නෙ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය පිඩුකරල. 'යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා' - යම් හේතු ප්‍රභව ධර්මයෝ වෙත්ද, 'තෙසං හෙතුං' තථාගතො ආහ - 'ඒවායේ හේතුව තථාගතයන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කළා. ඒවායේ නිරෝධයත් ප්‍රකාශ කළා. මෙන්න මෙච්චරයි උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේ කියල.

ඉතින් මෙතනින් අර ඉතුරු කොටස - ජීවිත ගැටළුවට අවශ්‍ය ඉතිරි සාධකය - උපතිස්ස පරිබ්‍රාජකයට ලැබෙන්න ඇති. මක්නිසාද? මෙතන මේ හේතු කියල කියන්නෙ - සමහර කෙනෙක් තෝරනව - අවිද්‍යාව කියල. නමුත් හේතු කියල කියන්නෙ ඒක නොවෙයි. මෙතන හේතු කියන්නෙ අර අපි 'ඉදප්පච්චයතා' නමින් හඳුන්වපු ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාද ධර්ම න්‍යායයමයි. 'හෙතුප්පභවා ධම්මා' කියන්නෙ පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්ම. ඒක නිසා තමයි සෝවාන් පුද්ගලයා පිළිබඳව සඳහන් වෙන්නෙ - 'හෙතුච සුදිට්ඨො හොති හෙතුසමුප්පන්නා ච ධම්මා' - හේතුවත් දුටුව, හේතුසමුප්පන්න ධම්මත් දුටුව. ඒ කියන්නෙ පටිච්ච සමුප්පාදයත් දුටුව. පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මත් දුටුව. අපි දැන් හුඟක් දුරට ඒව සාකච්ඡා කරලයි තියෙන්නෙ. පටිච්ච සමුප්පාදය කියල කියන්නෙ අර ඉදප්පච්චයතාව නමැති මූලධර්මයයි. ඒ මූලධර්මය පිළිබඳ ඒ කොටස ඇහෙනවත් එක්කම උපතිස්ස පරිබ්‍රාජකයාට සෝවාන් මාර්ගය පහළ උනා කියල සඳහන් වෙනව. එතකොට එතන 'තෙසං' කියල බහු වචනයෙන් තියෙන නිසා අපට වැඩියත් හොඳින් පේනව අවිද්‍යාවත් සහිතවම අවිද්‍යාවත් ඇතුලුව - ද්වාදසාංගයම - අර අංග දොලහම, පටිච්ච සමුප්පන්නධර්මයන්. අර 'ඛයං පච්චයානං අවෙදී' කියල කියන්නෙ ප්‍රත්‍යවශයෙන් දක්වන දොළහම නිරුද්ධවීම, ක්ෂයවීමයි. ඊ ළඟ පදයෙන් කියවෙන්නෙ-

'තෙසංච යො නිරොධො - එවං වාදී මහා සමණො' එතකොට මුලින් ප්‍රකාශ කළේ - 'යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා. තෙසං හෙතුං තථාගතො ආහ' - හේතුන්ගෙන් හට ගන්නා යම් ධර්මයන් තිබෙනවනම්, ඒවායේ හේතුව අර ඉදප්පච්චයතාව - 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි. මෙය හටගැනීමෙන් මෙය හටගනී, මෙය නැති කල්හි මෙය නොවෙයි. මෙය නිරුඩ වීමෙන් මෙය නිරුඩ වෙයි' කියන අන්න ඒ අදහසයි. ඊළඟට හේතුසමුප්පන්න ධර්මයන්ගේ ක්ෂයකිරීම තමයි අවසානයේ නිවන.

'අවිජ්ජායත්වෙව අසෙස විරාග නිරොධා' කියල ප්‍රකාශ වෙන්නෙ ඒකයි. අන්න එතකොට මෙතනිනුත් අපට හෙළිවෙනව ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාද ධර්මයට ඉතාමත්ම අදාල දෙයක් තමයි සිනමා චිත්‍රපටි ආදියෙන් අපි මේ ගත්තු නිදර්ශනයෙ සඳහන් වෙන්නෙ. අදට අපි මෙතනින් නවත්වමු.

අධෝලිපි

1. සං. නි. V. 1. 330 පිට (බු. ජ. 17)
2. සු.නි. 234-235 පිටු (බු.ජ.25)
3. අත්තදණ්ඩ සු.සු.නි. 298 පිට (බු.ජ. 25)
4. දුට්ඨට්ඨක සු.සු.නි. 248 පිට (බු.ජ.25)
5. සුද්ධට්ඨක සු.සු.නි. 252 පිට (බු.ජ.25)
6. ජරා සු.සු.නි. 258 පිට (බු.ජ. 25)
7. බජ්ජනිය සු. සං. නි. III 154 පිට (බු.ජ.15)
8. උදා. තතිය බොධි සු.ඛු.නි. I 134 පිට (බු.ජ.24)
9. උරග සු.සු.නි. 2 පිට (බු.ජ.25)
10. අං.නි. V 406 පිට (බු.ජ.22)
11. ම.නි. II සුභ සු. 718 පිට (බු.ජ.11)
12. සච්ඡිකරණීය සු. අං. නි. II 354 පිට (බු.ජ.19)
13. සං.නි. III 260 පිට (බු.ජ.15)
14. සු.නි. 240 පිට (බු.ජ.25)
15. උදා. උදෙන. සු.ඛු.නි I 288 පිට (බු.ජ.24)
16. ථෙරී. චිත්තා ථෙරි. ඛු.නි. IX 12 පිට (බු.ජ.29)
17. මහා. I 84 පිට (බු.ජ.3)

6 වන දේශනය

6 වන දේශනය

"නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස"

"එතං සන්තං එතං පණීතං යදිදං සබ්බ සංඛාර සමථො සබ්බූපධි පටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං"

"මෙය ශාන්තය, මෙය ප්‍රණීතය, එනම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සංසිඳීම, සියලු උපධීන් අතහැර දැමීම, තණ්හාව ක්‍ෂයකිරීම, නොඇල්ම නම් වූ විරාගය, නැවැත්ම නම් වූ නිරෝධය, නිවීම නම්වූ නිබ්බානය"-

ගරුතර යෝගාවචර මහා සංඝරත්නයෙන් අවසරයි. නිබ්බාන යන මාතෘකාව යටතේ පවත්වනු ලබන දේශනාමාලාවේ හයවන දේශනයයි මේ.

පසුගිය වර අපි පැවැත්වූ දේශනයේදී සඳහන් කළා අවිද්‍යාවත්, ආශ්‍රවයනුත් පිහිටකරගෙන ගොඩනගා ගත්තු භවය අවිද්‍යාවේත් ආශ්‍රවයන්ගේත් නිරෝධයෙන් නිරුද්ධ වෙන හැටි. ඒක අපි විස්තර කළේ චිත්‍රපටි නාට්‍ය ආදී උපමා කථා ආශ්‍රයෙන්. ඒකට මුල හැටියට අපි ගත්තේ බුදුපියාණන් වහන්සේ සංයුත්ත නිකායේ ගද්දුල සූත්‍රයේ සඳහන් කරන එක්තරා 'චරණ' චිත්‍ර උපමාවක්.[1] ඒ කියන්නෙ ඒ කාලෙ දඹදිව තිබුනු 'චරණ' නමැති චිත්‍ර වර්ගයක් ආශ්‍රය කරගෙන බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශකරල තියෙනව - මේ චරණ චිත්‍රයටත් වඩා සිත විසිතුරුය කියල. විචිත්‍රයි කියල. අන්න ඒ චරණ චිත්‍ර කථාව මේ කාලයට ගැලපෙන විදියට චලන හැටියට අපි චිත්‍රයට සම්බන්ධකරල මේ චලන චිත්‍ර ආශ්‍රයෙන් - චිත්‍රපට නාට්‍ය ආදියෙන් මේ සංස්කාරයන් ගැන විශේෂයෙන්ම, ඒ වගේම පටිච්චසමුප්පාදයට අදාළ අනිකුත් කරුණුත් සාකච්ඡා කළා. අද ඒ විවරණ මාර්ගයෙම තවත් ටිකක් ඉදිරියට යන්න බලමු.

ඒ චරණ චිත්‍ර කථාව ඇතුළත්වන සංයුත්ත නිකායෙ ඛන්ධ සංයුත්තයේ දෙවෙනි ගද්දුල සූත්‍රයේම අගකොටසේ සඳහන් වෙනව බුදුපියාණන්වහන්සේ දක්වන එක්තරා සිත්තරෙකුගේ උපමාවක්. ඒ කියන්නේ බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනව - පරිවර්තනය වශයෙන් බැලුවොත් -

'යම්සේ රජකයෙක් හෝ සිත්තරෙක්-රජකයෙක් කියන්නේ රෙදි සායම් පොවන්නෙක්, රදවෙක්- ලෑල්ලක හෝ බිත්තියක හෝ රෙදිපටක හෝ රතු, කහ, මදටිය, නිල්, ආදී යම් සායමකින් සියලු අඟපසඟ සහිත ස්ත්‍රී රූපයක් හෝ පුරුෂ රූපයක් හෝ නිර්මාණය කරන්නේද, එසේම අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයාත්, රූප වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන මේ ස්කන්ධ පහම නිපදවයි' - කියන එකයි බුදුපියාණන්වහන්සේ එතන ඒ දේශනාව

අවසානයේදී ප්‍රකාශ කරන්නෙ. මේ පඤ්චඋපාදානස්කන්ධය සිත්තරෙකුගේ නිර්මාණයකට උපමා කිරීම මගින් බුදුපියාණන් වහන්සේ අපට පෙන්නුම් කරන්නෙ මේ පඤ්චස්කන්ධයේ ඇති නිස්සාරත්වයයි. මෙහි ඇති හිස් බවයි. මෙය එක්තරා විදියක සකස්කරන ලද්දක් බවයි, නිර්මාණය කරන ලද්දක් බවයි, පෙන්නුම් කරන්නෙ. මේ නිස්සාරත්වය, මේ ශූන්‍යත්වය, වඩා පැහැදිලිව හෙළිකරන බුද්ධ දේශනාවක්, ඉතාමත්ම ප්‍රකට දේශනාවක්, සඳහන් වෙනව ඛන්ධ සංයුත්තයෙම 'ඵේණ' සූත්‍රය නමින්. ඒ සූත්‍රයේ අග එන සංග්‍රහගාථාව විතරක් ප්‍රමාණවත් මේ අවස්ථාවට.

'ඵේණ පිණ්ඩූපමං රූපං - වේදනා බුබ්බුළූපමා
මරීචිකූපමා සඤ්ඤා - සංඛාරා කදළූපමා
මායූපමඤ්ච විඤ්ඤාණං - දීපිතාදිච්ච බන්ධුනා'[2]

ආදිත්‍ය බන්ධු වූ - සූර්‍ය්‍ය බන්ධුවූ - බුදුරජාණන්වහන්සේ විසින් රූපය, පෙණ පිඩකට උපමාකොට, වේදනාව දියබුබුලකට උපමාකොට, සඤ්ඤාව, මිරිඟුවකට උපමාකොට, සංස්කාරයන් කෙසෙල් කඳකට උපමාකොට, විඤ්ඤාණය, මායාවකට උපමාකොට දක්වන ලදී, දේශනා කරන ලදී, කියන එකයි. එතකොට මෙයිනුත් අපට පේනව පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳ නිස්සාරත්වය. විශේෂයෙන්ම මේ 'ඵේණ' සූත්‍රයේ එන මේ උපමා පහෙන්, ඒ කියන්නේ රූපය පෙණ පිඩකට උපමා කිරීම, වේදනාව දියබුබුලකට උපමාකිරීම, සඤ්ඤාව මිරිඟුවකට, සංස්කාර කෙසෙල් කඳකට, විඤ්ඤාණය මායාවකට උපමා කිරීමෙන්, පෙන්නුම් කරන්නෙ එක්තරා විදියක රැවටිලි ස්වරූපයක්. මායාව පමණක් නොවෙයි, 'පෙණපිඩ' ආදියෙත් පෙනුමක් තියෙනව එක්තරා ඝන සංඥාවකට තුඩුදෙන විදියෙ. ඒ වගේම වේදනා - දියබුබුල ආදී ඔය හැම එකකින්ම නිස්සාරත්වයක් ශූන්‍යත්වයක් ප්‍රකාශ කරනව. ඒ වගේම රැවටිලි ස්වරූපයකුත් හඟවනව. එක්තරා මායාත්මක ස්වභාවයක්. විඤ්ඤාණය ගැන විශේෂයෙන්ම කියැවෙනව විජ්ජාකාරයෙකුගේ විජ්ජාවක්, මායාකාරයෙකුගේ මායාවක් හැටියට. බුදුපියාණන් වහන්සේ එතන විඤ්ඤාණය පිළිබඳව විස්තර කරනව. එතකොට අපි අර යොදාගෙන ආපු කථා මාර්ගයේ සඳහන් කළා, සංස්කාර ගැන. ඒ සංස්කාර වල - එහෙම නැත්නම් සංස්කාර මගින් - චිත්‍රපට, නාට්‍ය ආදියෙ පෙන්නුම් කරන නාට්‍යමය ජවනිකාවල තිබෙනවය කියනව තාත්ත්විකත්වයක්. කාලාලෝකයේ යෙදෙන වචනයක් තමයි තාත්ත්විකත්වය. තාත්ත්විකත්වය කියල කියන්නෙත් මේ රැවටිලි ස්වරූපයටයි. ඒ නරඹන්නන් මුලාකරවන්න හැකියාව ඇති තරම් සැබෑ ස්වරූපයක් - සැබෑ පෙනුමක් ඇති එකයි 'තාත්ත්වික' කියල කියන්නෙ. නාට්‍යයක් සාර්ථක වෙනව කියල කියන්නෙ නරඹන්නන් මුලා කරන්න ඒක සමත්නම්. අන්න ඒක නිසා සැබෑස්වරූපයක් රැවටිලිබවක් කියන එකයි එතන හැඟෙන්නෙ.

එතකොට මේ සංස්කාරයන්ගේ රැවටිලි ස්වරූපයට - මුලාකරන ස්වරූපයට - හේතුව, ඒකට උපකාර වෙන්නෙ, අවිද්‍යාව. මෙයින් අපට පේනව අර අවිද්‍යාවත්, සංස්කාරත් පසුබිමේ ඉඳගෙන තමයි මේ සියලුම ලෝක ජවනිකාවල් රඟදක්වන්නෙ. මේ විදියට නාට්‍යවල එහෙම ඇඳුම්

පැළඳුම් වලින් වෙස් මාරුකිරීම් වලින් නළුනිළියන්ගේ වෙස්වලාගැනීම් වලින්, වේදිකා සැරසිලි ආදියෙන්, ඒ සංස්කාරවලින් කරන රැවටීම් වගේ තමයි මේ සංස්කාරයන් මගින් මේ පංචස්කන්ධය ගොඩනගා ගැනීම. එතකොට 'සංඛාර' කියන වචනයේ සකස් කරන, නිපදවන, කියන අර්ථය තිබෙන බව අපට මෙයින් පෙනෙනව. දැන් චිත්‍රපටයක නාට්‍යයක ඇති ඒ තාත්ත්වික ස්වරූපයෙන් - සැබෑ ස්වරූපයෙන් - නරඹන්නන් මුලාවන්නාක් මෙන් මේ ලෝකයේ තිබෙන සජීව, අජීව වස්තූන්ගේ සැබෑස්වරූපයෙන්, බැලූබැල්මට ඇත්තෙයි කියල හිතෙන විදියෙ සැබෑ ස්වරූපය නිසා, කෙලෙස් සහිත ලෝකයා මුලාවනබවයි අපට මේ ධර්මයේ දක්වල තියෙන්නෙ.

අපි කලිනුත් දේශනාවක සඳහන් කළ ගාථාවක පද දෙකක් මේ අවස්ථාවෙ මතක් කරගත්තොත් - 'මොහ සම්බන්ධිනො ලොකො - භබ්බ රූපොව දිස්සති' - ඒකෙන් කියවෙන්නෙ මෝහයට සම්බන්ධවූ තැනැත්තාට මෝහයෙන් යුක්ත තැනැත්තාට - මේ ලෝකය භව්‍ය වශයෙන් පෙනෙනව. භව්‍ය කියල කියන්නෙ 'වෙන්න පුළුවන්' කියල හිතෙන විදියෙ' - ඒ කියන්නේ 'මේක ඇත්තක්ය' කියල හිතෙන විදියට ලෝකය පෙනෙනව කියන එකයි බුදුපියාණන්වහන්සේ එතනත් දේශනාකරල තියෙන්නෙ.

එතකොට මෙතෙක් කී දේවල්වලින් පෙනෙන්නෙ සංස්කාරයන්ගෙන් එක්තරා විදියක සකස් කිරීමක් කෙරෙනව. ඒ සකස් කිරීමට පසුබිම් වන්නෙ අර අවිද්‍යා අන්ධකාරයයි. අවිද්‍යාවෙ මුවාවෙන් තමයි සංස්කාරයන් මගින් යම්කිසි සකස්කිරීමක් කෙරෙන්නෙ. මේ සංඛාර කියන වචනයෙ මේ මූලික අර්ථය - සකස් කිරීම කියන අර්ථය - වඩාත් ප්‍රකට වන සූත්‍රයක් අපට හමුවෙනව 'ඛන්ධ' සංයුත්තයෙම ඛජ්ජනීයසූත්‍රය නමින්.[3] ඒ සූත්‍රයේ එක් එක් ස්කන්ධය පිළිබඳව මූලික පද විග්‍රහ කෙරෙන අතර සංඛාරා කියන පදය තෝරන්නෙ මෙන්න මේ විදියටයි.

'කිඤ්ච භික්ඛවෙ සංඛාරෙ වදෙථ, සංඛතං අභිසංඛරොන්තීති, භික්ඛවෙ තස්මා සංඛාරාති වුච්චන්ති. කිඤ්ච සංඛතං අභිසංඛරොන්ති රූපං රූපත්තාය සංඛතං අභිසංඛරොන්ති වෙදනං වෙදනත්තාය සංඛතං අභිසංඛරොන්ති සඤ්ඤං සඤ්ඤත්තාය සංඛතං අභිසංඛරොන්ති, සංඛාරෙ සංඛාරත්තාය සංඛතං අභිසංඛරොන්ති, විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණත්තාය සංඛතං අභිසංඛරොන්ති - මෙයින් කියැවෙන්නෙ - 'මහණෙනි, කුමකට සංස්කාරයන් යයි කියවුද? සංස්කාර කියල කියන්නෙ මොනවටද? මොන අර්ථයෙන්ද කියන එකයි එතනින් පෙන්නුම් කරන්නෙ - 'සංඛතං අභිසංඛරොන්තී ති භික්ඛවෙ තස්මා සංඛාරාති වුච්චන්ති' - සංඛතයක්, ඒ කියන්නෙ සකස්කරනලද්දක් සකස්කරන ලද දේක ස්වරූපයකට පත්කරන්නෙ යමකින්ද, ඊට සංස්කාරයයි කියනු ලැබේ. කුමක්ද මේ සකස් කරනු ලබනදෙය? 'රූපං රූපත්තාය සංඛතං අභිසංඛරොන්ති' - රූපය, රූපබවට, රූපත්තාය කියල කියන්නෙ රූපත්වයට. රූපස්කන්ධය, රූපස්කන්ධයක් බවට පත්කරන්නේ යමකින්ද, එය සංස්කාරයි ඒ විදියටම වේදනාව, වේදනාවක් බවට, සඤ්ඤාව සඤ්ඤාවක් බවට, සංස්කාර, සංස්කාර බවට, විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණය බවට - මේ හැම එකක්ම කරන්නේ එතකොට සංස්කාර. මෙතන ගැඹුරුම තැන සංස්කාර පවා සංස්කාර

බවට පත්කරන්නෙ සංස්කාරවලින් කියන එකයි. ඒ තරම්ම සියුම් අර්ථයක් මෙතන තියෙනව. එතකොට මෙයිනුත් අපට පෙනෙන්නෙ, අර සංස්කාරවලින් කෙරෙන එක්තරා විදියක සකස්කිරීමක්. එක්තරා මවා පෑමක් වැනි දෙයක්. සංඛාරවල තියෙනව මේ අර්ථය. චේතනා වලින් නිපදවන ලද කියන අර්ථයට සම්බන්ධයි. 'සංඛතං' කියන්නෙ සංස්කාරයන්ගෙන් නිපදවන ලද කියන එකයි. බොහෝවිට යෙදෙනව 'අභිසංඛතං අභිසංචෙතයිතං' කියන පද දෙක සමානාර්ථවත් ලෙසට. 'අභිසංඛත' කියල කියන්නෙ - 'විශේෂ වශයෙන් සකස්කරන ලද' කියන එකයි. 'අභිසංචෙතයිතං' කියල කියන්නෙ චේතනාවන්ගෙන් නිපදවූ කියන එකයි. එතකොට මෙතන පෙනෙනව චේතනා වලට තියෙන සම්බන්ධය. චේතනාවලින්ම සකස් කරන ලද්දක්. 'චෙතෙති පකප්පෙති කියන වචන දෙකත් එකට සඳහන් වෙනව. චේතනා ප්‍රකල්පන ආදියෙන් - කල්පනා වලින් චේතනාවලින් සකස් කරන ලද දෙයක්. එතකොට සිතින්ම ගොඩනඟාගත් දෙයක් කියන එකයි අවසානවශයෙන් කියැවෙන්නේ. මේ පඤ්චස්කන්ධයම සිතින්ම ගොඩනඟාගත් දෙයක්. මේ පඤ්චස්කන්ධයම, අන්තිම පරිච්ඡේදයෙන් ගත්තාම - අවසාන වශයෙන් සළකල බලනකොට-සිතින්ම ගොඩනගා ගත් ගොඩවල් පහක්. අර චිත්‍ර උපමා ආදියෙන් පෙන්නුම් කරන්නෙත් ඒකයි.

මේ සංස්කාරයන්ගේ ස්වභාවය ගැන කල්පනාකරල බලනකොට විශේෂයෙන්ම අපට සිහිපත්කරගන්න පුළුවනි 'කායසංඛාරා, වචී සංඛාරා 'මනො සංඛාරා' කියල සංස්කාර තුන් වර්ගයක් ධර්මයෙහි දක්වනව. විශේෂයෙන්ම පින්පව් ආදියට කර්මයට සම්බන්ධ පද තුනක් ඒ. සත්ත්වයා කර්ම රැස්කරගන්නෙ මේ විදියට කයින් වචනයෙන් මනසින් කියල. එතකොට මේ සංස්කාර රැස්කිරීමට උපකාර වන්නෙ එක්තරා විදියක අවිද්‍යාවක් පසුබිමේ තිබෙන්නෙ අවිද්‍යාවක්, නාට්‍ය චිත්‍රපට ආදිය ගැන කිව්ව වගේ. මෙන්න මේ අවිද්‍යාවත් සංස්කාරත් අතර ඇති සම්බන්ධතාව ඉතාමත් හොඳින් පැහැදිලි වෙන එක්තරා වටිනා ධර්ම කොට්ඨාශයක් තියෙනව 'අංගුත්තර නිකායෙ' චතුක්ක නිපාතයෙ සඤ්චෙතනිය වග්ගයෙ සංචෙතනා සූත්‍රයෙ.[4] ඒ සූත්‍රයෙ සඳහන් වෙන හැටියට යම්කිසි දේකට ක්‍රියාකාරීත්වයක් ලෝකයේ ආරෝපණය කරන්නෙ ඒ දෙය ඒකකයක් හැටියට සැළකීමෙන්. ඒක ඝන සංඥාවෙන් ඒකකයක් හැටියට සැළකීමෙන්. අනික් අතට බලනකොට යම්කිසි ක්‍රියාකාරීත්වයක සේයාවක් පෙනෙන තැනකට යම්කිසි ඒකත්වයක්, එහෙම නැත්නම් කර්තෘත්වයක් ආරොපණය කරන සිරිතකුත් ලෝකයේ තියෙනව. අපි අර දියසුළි උපමාව ගැන කියනකොටත් කිව්වේ දියසුළිය ඈතින් ඉඳන් බලනකොට එකම මධ්‍යස්ථානයක් වගේ. ආයතනයක් වගේ. ඒ වගේ යම්කිසි ක්‍රියාකාරීත්වයක සේයාවක් පෙනෙන යම්කිසි තැනකට ඒකකයක් කියල කියනව. එතකොට මේ අවිද්‍යාවයි උපකාර වන්නේ මේ සංස්කාර හටගැනීමට. අවිද්‍යාවෙ මූලික ප්‍රස්තුතයක් - මූලිකම කාරණයක් - තමයි, මේකට මධ්‍යස්ථානයක් වශයෙන් ඒකකයක් තියෙන්න ඕන. මේ කාය සංස්කාර, වචී සංස්කාර, මනොසංස්කාර කියන ඒව ඇතිවීමට හේතුව හැටියට දක්වන්නෙත් බුදුපියාණන්වහන්සේ අර සංචෙතනිය සූත්‍රයේ, අවිද්‍යාවමයි. මේ සූත්‍රය තරමක් දිගයි. නමුත් අපි කොටස් තුනකට කඩල

අර්ථය තේරුම්ගන්න පහසු හැටියට විග්‍රහකරන්නයි බලාපොරොත්තු වෙන්නෙ.

කායෙ වා භික්ඛවෙ සති කාය සඤ්චෙතනා හෙතු උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං
වාචාය වා භික්ඛවෙ සති වචී සඤ්චෙතනා හෙතු උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං
මනෙ වා භික්ඛවෙ සති මනො සඤ්චෙතනා හෙතු උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං අවිජ්ජාපච්චයාව'-

එතකොට මේ පළමුවැනි කොටස හැටියට අරගෙන මේකෙ අර්ථය බලමු. 'කායෙ වා භික්ඛවෙ සති කාය සඤ්චෙතනා හෙතු' - මහණෙනි, කයක් ඇතිකල්හි, 'කායසඤ්චෙතනා හෙතු' කියන්නෙ. කයක් අරමුණු කරගත් චේතනාවන් නිසා කය අරමුණුකරගත් සිතුවිලි නිසා 'උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං' - කෙනෙකුට ආධ්‍යාත්මික වශයෙන්, ඒ කියන්නෙ ඇතුළතින්, චෛතසික වශයෙන් සැපදුක් හටගනී. කය කියල දෙයක් තියෙනව කියල හිතාගත්තාම ඒ කය අරමුණු කරගත්තු සිතිවිලි නිසා කෙනෙකුට සැපදුක් ඇතිවෙනව. මේ කය කියන්නෙ මහා වැඩ ගොඩක්. මහා කර්මාන්ත ශාලාවක් වගේ දෙයක්. නමුත් අවිද්‍යාව නිසා යම්කිසි කෙනෙකුට හිතෙනවනම් මේක එකක් කියල ඒකකයක් හැටියට, අන්න එතකොට කායසඤ්චෙතනා වලට ඉඩතියෙනව. ඒ කය අරමුණු කරගෙන සිතිවිලි ඇතිකර ගන්න පුළුවන්. එහෙම ඇතිකර ගෙන කෙනෙක් සැපදුක් විඳිනව. ඒකයි මෙතනින් කියැවෙන්නෙ. ඒ විදියටම 'වාචාය වා භික්ඛවෙ සති වචී සඤ්චෙතනා හෙතු වචනය - භාෂාව - ඒ වගේම අකුරු පද රාශියකින් හැදුන දෙයක්. නමුත් වචනය හෝ ඇතෙයි කියල ඒකකයක් හැටියට ගත්තු කල්හි - 'වචී සඤ්චෙතනා හෙතු' ඒ වචනය පිළිබඳ චේතනා හේතුකරගෙන ඇතුළතින් සැපදුක් හට ගනී. ඒ වගේම මනස. මනස කියන්නෙත් අමුතු දෙයක් නොවෙයි, වෙන ආගම්වල තිබුනට ආත්මයක් හැටියට. අර විදියෙම සිතුවිලි රාශියක් වගේ. නමුත් මෙතන 'මනෙවා සති' - කෙනෙක් හිතනව මනස කියල දෙයක් තියෙනව කියල. එහෙම හිතාගත්තු නිසාම, මනස අරමුණු කරගෙන අර සැපදුක් ආදිය ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් ඇතුළතින් විඳිනව කියන එකයි කියන්නෙ. ඒ ඡේදය අවසාන වන පදය විශේෂයෙන්ම වැදගත් වෙනව. 'අවිජ්ජාපච්චයාව' - මේ හැම එකක්ම වෙන්නෙ අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය කරගෙනය කියන එකයි කියන්නෙ. ඊළඟට අපි දෙවෙනි කොටස ගනිමු.

'සාමං වා තං භික්ඛවෙ කායසංඛාරං අභිසංඛරොති යං පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං. පරෙ වාස්ස තං භික්ඛවෙ කාය සංඛාරං අභිසංඛරොන්ති යං පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං. සම්පජානො වා තං භික්ඛවෙ කාය සංඛාරං අභිසංඛරොති, යං පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං. අසම්පජානො වා තං භික්ඛවෙ කායසංඛාරං අභිසංඛරොති, යං පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං'

ඔය ටිකේ අදහස - 'මහණෙනි, තෙමේම හෝ කාය සංස්කාරයන් ඇති කරගන්නව සකස් කරගන්නව 'යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං

සුඛදුක්ඛං' - එය ප්‍රත්‍යය කොටගෙනම ඔහු ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් සැපදුක් විඳිනව. ඒ කියන්නෙ යමක් හේතු කරගෙන ඇතුළතින් සැපදුක් විඳිනය කරයිද? එබඳු වූ කායසංස්කාරයන් තෙමේම හෝ නිපදවා ගනී. ඒ වගේම 'පරෙ වා අස්ස' - අනුනුත් ඒ වගේම කායසංස්කාරයන් නිපදවාදෙනව ඔහුට, සැපදුක් වලට හේතුවෙන. ඊළඟ වාක්‍යයෙන් කියැවෙන්නෙ 'සම්පජානො වා තං භික්ඛවෙ කාය සංඛාරං අභිසංඛරොති - එය දැනුවත්වත් කෙරෙනව 'අසම්පජානො වා' - නොදැනුවත් වත් කෙරෙනව. අර්ථසාරය වශයෙන් ගත්තොත්. මේ දෙවෙනි ඡේදයෙන් කියැවෙන්නෙ අර කාය සංස්කාරයන් තමන්ටත් ඇතිකරගන්න පුළුවන්. ඒ වගේම අනුනුත් ඇතිකර දෙනව. ඊළඟට මේවා දැනුවත් වත් වෙන්න පුළුවනි, නොදැනුවත් වත් වෙන්න පුළුවන්. එතකොට මේ කායසංස්කාරයන් ගැන කිව්ව වගේම-අමුතුවෙන් පාළියෙන් නොකිව්වත්-වචීසංස්කාර පිළිබඳවත් ඒ විදියටම කියනව දෙයාකාරයකට - තමනුත් අනුනුත් වශයෙන්, ඊළඟට දැනුවත්ව, නොදැනුවත්ව වශයෙන්. වචී සංස්කාර ගැනත් කියනව. මනෝ සංස්කාර ගැනත් කියනව. ඒක එතකොට අපි දෙවන කොටස හැටියට ඉදිරිපත්කරනව. අවසාන කොටස ඉතාමත්ම වැදගත් වෙනව. බුදුපියාණන් වහන්සේ ඊළඟට ප්‍රකාශ කරන්නේ 'ඉමෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අවිජ්ජා අනුපතිතා. අවිජ්ජායත්වෙව අසෙස විරාග නිරොධා සො කායො න හොති යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං, සා වාචා න හොති යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං, සො මනො න හොති යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං, ඛෙත්තං තං න හොති. වත්ථුං තංන හොති, ආයතනං තං න හොති අධිකරණං තං න හොති යම්පච්චයස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං' - එතකොට මේකෙ අර්ථය' ඉමෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අවිජ්ජා අනුපතිතා' - මහණෙනි, මේ කලින් කියාපු අවස්ථාවල. 'මේ ධර්මයන්හි' කියල කියන්නෙ අර කලින් කියාපු අවස්ථා කීපයේදීම 'අවිජ්ජා අනුපතිතා' අවිද්‍යාව ලුහුබඳින ලදී. ඒකෙ අර්ථය, අවිද්‍යාවට ඇඳිලයි මේ හැම එකක්ම එන්නෙ. අවිද්‍යාවට ඇඳුනු අවස්ථා ගොඩක් අපි අර කලින් සඳහන් කළේ කියන එකයි එතන කියැවෙන්නෙ. අන්න එමනිසා 'අවිජ්ජායත්වෙව අසෙස විරාග නිරොධා' - නමුත් අවිද්‍යාවගේම නිරවශේෂ විරාගයෙන් නිරෝධයෙන් මොකක්ද සිද්ධ වෙන්නෙ. - 'සො කායො න හොති යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං' - යමක් හේතු කොටගෙන ඇතුළතින් සැපදුක් වින්දනය කරයිද? එබඳු වූ ඒ කය ඔහුට නොවන්නේය. ඒ වගේම - 'සා වාචා න හොති යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං' - යමක් හේතු කොටගෙන ඇතුළතින් සැපදුක් ඇතිවන්නේද? එබඳු වූ වචනය ඔහුට නොවන්නේය - සො මනො න හොති' ඒ වගේම යමක් හේතුකොටගෙන ඇතුළතින් සැපදුක් හටගන්නේද, එබඳු වූ මනසද ඔහුට නොවන්නේය. ඊ ළඟට ප්‍රකාශ වෙනව.

ඛෙත්තං තං න හොති, වත්ථු තං න හොති, ආයතනං තං න හොති අධිකරණං තං න හොති, යම්පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං' - චෛතසික වශයෙන් ඇතුළතින් සැපදුක් ඉපදීමට හේතු වූ කෙත, ඉඩම, ආයතනය, කාරණය, අහෝසි වෙනව. නැතෙයි කියන එකයි කියන්නෙ.

මෙන්න මෙයින් අපට පෙනෙනව. 'කයක් ඇතෙයි' කියල ගත්තහම කය අරමුණුකරගෙන කායසංස්කාර ගොඩනැගෙනව. වෙන විදියකට කියනව නම්, තවදුරටත් පැහැදිලි කරනව නම්, අර මුල් කොටසින් කියැවුනෙ - 'කායෙ වා භික්ඛවෙ සති කාය සංචෙතනා හෙතු කියල ප්‍රකාශ කළේ- කයක් ඇතැයි ගත් කල්හි එහෙම නැත්නම් කය ඇත්ත වශයෙන්ම ඒකකයක් හැටියට සළකනතාත් කය අරමුණු කරගත් සිතිවිලි නිසා ඇතුළතින් සැපදුක් විඳිනව. ඒ වගේම වචනය පිළිබඳවත් මනස පිළිබඳවත්, අවධාරණයෙන් කියැවෙනව මේ හැම එකක්ම අවිද්‍යාව නිසයි සිදුවන්නෙ කියල. මේවාට ඒකක තත්ත්වයක් දෙන්නේ-ඝනසංඥාවෙන්-මේ අවිද්‍යාවයි.

ඊළඟට කියන්නේ, අර දෙවෙනි ඡේදය ගැන කල්පනාකරල බලනවනම්, එතන කියැවෙන්නෙ අමුත්තක් නොවෙයි. ඒක තමාගෙනුත් කෙරෙන්න පුළුවන්. අනුන්ගෙනුත් කෙරෙන්න පුළුවන් කියන එකයි. ඒ කාය සංස්කාර ආදිය ඒ විදියට ඇතිවීම තමාගෙනුත් කෙරෙන්න පුළුවන්, අනුන්ගෙනුත් කෙරෙන්න පුළුවන්. දැනුවත් වත් කෙරෙන්න පුළුවන්. නොදැනුවත් වත් කෙරෙන්න පුළුවන්. ඊළඟට අවසාන වශයෙන් කියන්නේ මේ හැම එකක්ම අවිද්‍යාවට සම්බන්ධයි. ඒක නිසා අවිද්‍යාව නිරුද්ධ උනේ යම් අවස්ථාවකද - සම්පූර්ණයෙන්ම-ඒ අවස්ථාවේදී බාහිරව බැලුවාම මේ පුද්ගලයට කයක් තියෙනව. නමුත් හිතට වැටහෙන්නෙ නැහැ කයක්. බාහිර වශයෙන් වචන පාවිච්චි කරන්න පුළුවන්. කථාකරන්න පුළුවන්. නමුත් වචනය සැබෑදෙයක් හැටියට ඒ පුද්ගලයා පිළිගන්නෙ නැහැ. වචනය කියන්නෙ භාෂාව්‍යවහාරය. ඊළඟට මනස. මනස කියන එක සාමාන්‍යයෙන් පාවිච්චිකරනව වගේ පේනව මනසට ගැනෙන අරමුණු ආදිය එනව. නමුත් මනස ඒකකයක් හැටියට ගන්නෙ නැහැ. අන්න ඒක නිසා ඇතුළතින් සැපදුක් හට ගන්නෙ නැහැ. අවිද්‍යා නිරොධයෙන්, සංස්කාර නිරෝධයත් ඒ නිසාම සියලුම සැපදුක් නිරුද්ධ වීමත් කියන මේක නිවන් තත්ත්වයයි. මේ නිවන් තත්ත්වය පිළිබඳව රහසක් මෙන්න මේ සූත්‍රයේ ගැබ්වෙලා තිබෙන බවයි අපට මෙයින් පෙනෙන්නෙ. කාය සංඛාර, වචීසංඛාර මනොසංඛාර ගැනයි මේ සූත්‍රයෙ ප්‍රකාශ වෙන්නෙ. ඒක තවදුරටත් අපි අර කලින් සඳහන්කළ චිත්‍රපට, නාට්‍ය ආදියට සම්බන්ධකරල තේරුම්ගන්න උත්සාහ කළොත් මෙන්න මෙහෙම කියන්න පුළුවනි.

දැන් චිත්‍රපටයක නාට්‍යයක ඇති ඒ සංස්කාරයන්, සංස්කාර වන්නේ අවිද්‍යාව ඇතිතාක්, ඒ අඳුර ඇතිතාක්. නළු නිළියන්ගේ වෙස්වලාගැනීම්, ඇඳුම් පැළඳුම්, ඇඬුම් - දෙඩුම්, ඒ හැම එකකම සත්‍යතාව - සැබෑ ස්වරූපය - පවතින්නෙ ඒවා මුවහකරන අවිද්‍යාව නිසයි, අන්න ඒ නිසා මේ සංස්කාරවලට සත්‍යතාවක්, සැබෑස්වරූපයක්, ගන්වන්නේ අර අවිද්‍යාව බවයි මෙතනින් පේන්නෙ. යම්කිසි අවස්ථාවක ඒ අවිද්‍යාව නැතිඋනොත් ඒ කොයි අන්දමේ සැරසිලි වෙස්වලා ගැනීම් තිබුනත් නරඹන්නන්ට සැප දුක් ඇතිවන්නේ නැහැ. ආස්වාදයක් ඇතිවෙන්නෙ නෑ. මේ ආස්වාදයක් ඇතිනොවන අවස්ථාව තමයි අපි කලින් දේශනාවක සඳහන් කළේ. අර කෝලිත උපතිස්ස දෙදෙනාට ගිරග්ග සමජ්ජය දකින අවස්ථාවෙ, අන්න අර ප්‍රඥා ආලෝකය-පිටතින් එන ආලෝකයක් නොවෙයි ඇතුළතින් එන

ආලෝකය- මතුවුන නිසා අර විදියට එක්තරා වැටහීමක් ආව. ඒක නිසා අර සංස්කාරයන්ගේ සංස්කාර ස්‍වභාවය නැතිවෙලා ගියා. එතකොට මෙයින් අපට පේනව සංස්කාර කියන වචනය ඇත්තවශයෙන්ම අර්ථවත් වෙන්නෙ අවිද්‍යා පසුබිමේ.

ඊළඟට බලනකොට අවිද්‍යාවත් සංස්කාරත් දෙක පසුබිම් කරගෙනයි අර අනිකුත් සියලුම රඟුම් සිදුවෙන්නෙ. අපි අර විඤ්ඤාණ - නාමරූප පිළිබඳව දක්වූ කරුණු ගැන කල්පනාකරල බලනව නම් මේ හැම එකක්ම - ඒ කියන්නෙ, විඤ්ඤාණයේ ඒ නාමරූප පිළිබිඹුවීම ආදිය සිදුවන්නෙ - මෙන්න මේ සංස්කාරයන්ගේ සත්‍යතාව, සංස්කාරවල රූවටිලි සවරූපය, තිබෙන තාක් පමණයි, ඒ රූවටිලි ස්‍වරූපය තියෙන්නේ අවිද්‍යාව නිසයි. අවිද්‍යාව තිබෙනතාක්. මේ විදියට අපට හිතාගන්න පුළුවන් සංස්කාර කියන වචනය පිළිබඳව එක්තරා අර්ථසාරයක්. ඊළඟට තවත් කල්පනා කළයුත්තක් තියෙනව. මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයේ දෙවනුව සඳහන්වන 'සංඛාරා' කියනපදය නිදාන සංයුත්තයේ 'විභංග' කියන ඒ සූත්‍ර කොටසේ,[5] බුදුපියාණන්වහන්සේ විග්‍රහකරන්නේ මේ කියාපු කායසංඛාරා, වචීසංඛාරා, මනොසංඛාරා කියන වචන වලින් නොවෙයි. කාය සංඛාරො, වචීසංඛාරො, චිත්ත සංඛාරො කියල. ඒක සමහර විට ටිකක් ගැටලු විදියෙ අවස්ථාවක් වගෙයි පෙනෙන්නෙ.

'කතමෙ ච භික්ඛවෙ සංඛාරා - තයො 'මෙ භික්ඛවෙ සංඛාරා කාය සංඛාරො. වචී සංඛාරො. චිත්ත සංඛාරො' කියල

ඊළඟට මෙතන තියෙන්නෙ ඒකවචනයෙන්. සාමාන්‍යයෙන් සංඛාර කියන වචනය බොහෝ තැන්වල දකින්න ලැබෙන්නෙ බහුවචනයෙන්. නමුත් මෙතන කියැවෙන්නෙ සංඛාරා පදේ විග්‍රහයේදී ඒක වචනය හැටියට - කාය සංඛාරො, වචී සංඛාරො චිත්ත සංඛාරො කියල. මනො සංඛාරො නොවෙයි, චිත්ත සංඛාරො. මෙතනින් අදහස් කරපු දේ අපට වඩාත් විස්තර වෙනව 'චූල වෙදල්ල' සූත්‍රයේ[6] ධම්මදින්න රහත් මෙහෙණින්වහන්සේ විසාඛ උපාසක තුමා සමඟ ධර්ම සාකච්ඡාවේදී ඒ උපාසකතුමා අසන ප්‍රශ්නයකට පිළිතුරු වශයෙන් ධම්මදින්නාතෙරණිය ප්‍රකාශ කරනව මෙන්න මේ පද තුනේ අර්ථය - 'අස්සාස පස්සාසා ඛො ආවුසො විසාඛ, කායිකා එතෙ ධම්මා, කාය පටිබද්ධා තස්මා අස්සාස පස්සාසා කායසංඛාරො. ඇවැත් විසාඛය ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කියන දේවල් - හුස්ම ගැනීම හෙළීම - මේවා කායික දේවල් - 'එතෙ ධම්මා කායපටිබද්ධා' - මේ කියන දේවල් කය පිළිබඳ දේවල් - තස්මා අස්සාසපස්සාසා කාය සංඛාරො මෙතන කියන හැටියට 'කායසංඛාරො' ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස දෙකයි. කර්ම පිළිබඳ කථාවක් මෙතන නැහැ. ඊළඟට වචී සංඛාරය පිළිබඳව ප්‍රකාශකරන්නෙ, මේ විදියටයි. 'පුබ්බෙ ඛො ආවුසො විසාඛ, විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දති. තස්මා විතක්ක විචාරා වචී සංඛාරො - ඇවැත් විසාඛය, පළමුවෙන් විතර්කකොට විචාරකොට පසුව වචනයක් පිටකරයි. එම නිසා විතක්ක විචාර වචී සංඛාරයි. එතකොට වචී සංඛාර කියන ඒකේ විග්‍රහය මොකක්ද? විතක්ක විචාර. අර ඇනුම් බැනුම් දෙඩුම් ආදියක් නොවෙයි මෙතන

කියන්නෙ. කර්මයට සම්බන්ධ දෙයක් නොවෙයි බැලුබැල්මට. ඊළඟට තුන්වෙනි කාරණය 'චිත්ත සංඛාරො' ඒක තේරුම් කරන්නෙ 'සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා එතෙ ධම්ම චිත්තපටිබද්ධා තස්මා සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චිත්තසංඛාරො' සඤ්ඤා, වෙදනා කියන ධර්ම දෙක චෛතසික දේවල්. මේව 'චිත්තපටිබද්ධා' - සිතට සම්බන්ධ දේවල්. එමනිසා සඤ්ඤාව සහ වේදනාව චිත්තසංඛාරය. මේ අනුව බලනකොට පටිච්චසමුප්පාදයෙහි දෙවෙනි අංගය හැටියට බුදුපියාණන්වහන්සේ දක්වල තියෙන්නෙ මෙතන ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස දෙකත්, ඊළඟට විතර්ක විචාර දෙක වචී සංඛාර හැටියට, ඊළඟට සඤ්ඤාව වේදනාව. අපි දැන් මෙතෙක් විග්‍රහ කරගෙන ආපු ක්‍රමයට අර සංස්කාරවල නාට්‍ය ආදිය ගැන කියනකොට සැරසීම් කියන අර්ථයක් අපි මතුකර ගත්ත. 'අර ඇඳීම්' 'සැරසීම්' කියන අර්ථයක්, කියනව. යමක් සකස්කරන අර්ථයක් තියෙනව. ඒ විදියට මෙතන බැලුවොත් මෙතන කියනව ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස ගැන. මේක ගැනත් අපට හිතාගන්න තියෙන්නෙ කායිකව කරන හැම ක්‍රියාවකදීම, විශේෂයෙන් බරක් ඉසිලීම් ආදියේදී, එහෙම නැත්නම් වෙහෙසවෙන අවස්ථාවල. අපට නොදැනුවත්වම වගේ, අපි සමහර විට හොඳින් හුස්මක් ගන්නව. ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස කරනව. ඒ කියන්නේ කයේ තියෙන මූලික ක්‍රියාකාරීත්වය මේ ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාසයයි. ඒ වගේම කෙලින්ම කියැවෙන වචී සංඛාර ගැන විග්‍රහයේදී 'පුබ්බෙ ඛො ආවුසො විසාඛ. විතක්කෙත්වා, විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දති' - කියල. කලින් විතර්ක, විචාර කරලයි වචනයක් පිට කරන්නෙ. මෙයින් පෙනෙනව හොඳටම, මේක එක්තරා විදියක සංස්කාරවල අර ඇඳීමක් බව. දැන් මේ කාලෙ යෙදෙන වචනයක් තමයි 'පෙරහුරුවක්' කියන එක. නාට්‍යයක් සමාජයට පෙන්වන්න කලින් දවසේ සමහර විට එක්තරා 'පෙරහුරුවක්' කරනව එහෙම නැත්නම් අර ඇඳීමක් සකස්වීමක් වෙනව. අන්න ඒ වගේ, වචනයක් පිට කරන්න කලින් විතර්ක, විචාර කරනව. ඒක නිසා තමයි සමහර විට අපට නොදැනුවත්වම ඉබේමත් වචන පිටවෙනව හිතන අතරේ. විතර්ක, විචාර වචීසංඛාර වෙන්න, කලින් විතර්ක කරල විචාරකරල තමයි වචන පිටකරන්නෙ. අන්න ඒක නිසා තමයි ඒකට සංස්කාර අර්ථය ගැලපෙන්නෙ.

ඊළඟට සඤ්ඤාවත්, වේදනාවත්. ඒකට මෙතන 'චිත්ත' කියන වචනයයි යොදල තියෙන්නෙ. 'මනො සංඛාර' නොවෙයි, ඒකට හේතුව අර ඇත්ත වශයෙන්ම අපි මනෝසංඛාර කියල ගන්නෙත් ප්‍රකට වශයෙන් පෙනෙන චේතනා ආදිය. මනොසංචේතනා කියල දක්වෙනව සමහර විට. අන්න ඒ චේතනාවලට පසුබිම් වන්නේ, ඒකට මූලික 'අරඇඳීම්' වශයෙන් යටින් පවතින්නෙ, මේ සඤ්ඤාවත්, වේදනාවත්. සඤ්ඤාවලින් වේදනාවලින් යොමු උනාම තමයි චේතනා කියන ඒ අර වඩා ප්‍රකට අවස්ථාව පැන නගින්නෙ, පාපකර්ම හෝ කුසලකර්ම කිරීමට පවා සුදුසු මානසික තත්ත්වයක් ඇතිවෙන්නෙ. මෙන්න මේ අර්ථයෙන් බලනකොට අපට පේනව සංඛාර පදයෙ මේ සියුම් කොටස - යටින් තිබෙන කොටස-මේක හරියට අර මූදෙ පාවෙන හිම කන්දක වැඩිම කොටසක් තියෙන්නෙ වතුර යටයි. උඩින් ටිකයි පේන්නෙ. අපි මේ කරන කායික ක්‍රියා සමූහයටත්, වචනයෙන් කරන ක්‍රියා සමූහයටත්, මනසින් කරන ඒ චේතනා සමූහයටත් යටින්

තිබෙනව මහා කන්දක්, මහා කඳුගොඩක්. ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස කියන එකයි ජීවිතයක මූලික ක්‍රියාකාරීත්වය. කෙනෙකුගේ ජීවිතයක් ගැන කල්පනා කරල බලනකොට. ජීවමාන පුද්ගලයෙක් හැටියට බලනකොට, දන් අපි කවුරු හරි මූර්ඡාවෙලා, කලන්තවෙලා වැටුනාම බලනව හුස්ම වැටෙනවද කියල. මූලික ක්‍රියාකාරීත්වය මේ පුද්ගලය තුළ තිබෙනවද කියල. ඒවගේම කෙනෙක් ක්ලාන්තවෙලා වැටුනාම එහෙම සමහර විට කථාකරවන්න බලනව. වචීසංඛාර. එහෙම නැත්නම් දැනෙනවද කියල බලනව. සඤ්ඤාව. වේදනාව.

ඔන්න ඔය විදියට අපට හිතාගන්න පුළුවනි, කෙනෙකු ජීවමාන කෙනෙක්ද, නැද්ද කියල බලාගන්න පාවිච්චි කරන්නෙත් මෙන්න මේ ක්‍රියාකාරීත්වයයි. ඇතුළත තිබෙන ක්‍රියාකාරීත්වයයි. නමුත් මෙන්න මේ ක්‍රියාකාරීත්වයෙ පවා කෙලෙස් සැඟවිලා තියෙනව. අර අවිද්‍යාව සැඟවිල තියෙනව. ඒක නිසා තමයි මේව සංස්කාරවෙන්නෙ. සාමාන්‍යයෙන් පුද්ගලයෙක් කල්පනා කරන්නෙ 'මම හුස්ම ගන්නව' මම කථාකරනව' 'මට දැනෙනව' මා විදිනව' ආදී වශයෙනුයි කල්පනා කරන්නෙ. එතකොට අර හිමකන්දෙ යටතට්ටුව වගේ සංස්කාර වල මේ සියුම් පක්ෂයේත් අවිද්‍යාව සැඟවිලා තිබෙනව. අන්න ඒක නිසා තමයි බුදුපියාණන් වහන්සේට කලින් සිටිය තාපසවරු මේ සංසාර ගැටලුව විසඳීමට දැරූ උත්සාහය-සමථයෙන් පමණක් කළ උත්සාහය - නිරර්ථක උනේ. බුදුපියාණන් වහන්සේට කලින් සිටිය තාපසවරු - ආලාරකාලාම උද්දකරාමපුත්ත ආදීන් ගැන එහෙමත් සඳහන්වෙනව. ඒ වගේම තව නොයෙකුත් තාපසවරු-ඒ අය කල්පනා කළා මේ කයේ ක්‍රියාකාරීත්වය, වචනයේ ක්‍රියාකාරීත්වය, සිතේ ක්‍රියාකාරීත්වය, හැකිතාක් දුරට මේවා සමනයකළාම මේ සංසාරයෙන් ගැලවෙන්න පුළුවන් කියල. නමුත් මේවා සංස්කාර බවවත් ඔවුන් තේරුම්ගත්තෙ නැහැ. ඒක නිසා ඔවුන්ට එක්තරා විදියක උභතෝකෝටික ප්‍රශ්නයකට මුහුණදෙන්න සිදුවුනා. මේවා සියුම් කරගෙන, සියුම් කරගෙන ගියා. කාය සංස්කාර. ඒ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස සංසිඳවා ගත්ත. වචී සංස්කාර හැටියට තියෙන විතර්ක විචාර ඒවා නොදනම ධ්‍යාන කමටහන් මගින් යටපත් කරගත්ත. තාවකාලිකව සංසිඳවා ගත්ත. නමුත් ඔවුන්ට එක්තරා ප්‍රශ්නයක් ආව. අර නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන තත්ත්වයේදී. ඒ වචනයෙන්මත් අපට පෙනෙනව එක්තරා විදියක උභතෝකෝටික තත්ත්වයක්. නෙවසඤ්ඤා - නාසඤ්ඤායතන - මෙතන සඤ්ඤාවක් තියෙනවයි කියන්නත් බැහැ නැතෙයි කියන්නත් බැහැ. මේ කාරණය ඉතාමත්ම හොඳින් පැහැදිලි වෙනව මජ්ඣිම නිකායෙ පඤ්චත්තය සූත්‍රයෙන්. ඒ සූත්‍රයෙ සඳහන් වෙනව මේ නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය පිළිබඳව ඒ තාපස වරුන්ට ඇතිඋන ගැටළුව. මෙන්න මේ විදියටයි සඳහන් වෙන්නෙ-

> **'සඤ්ඤා රෝගො, සඤ්ඤා ගණ්ඩො, සඤ්ඤා සල්ලං අසඤ්ඤා සම්මොහො එතං සන්තං, එතං පණීතං යදිදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං'**[7]

ඒ කියන්නෙ, ඔවුන්ට වැටහුනා එක්තරා ප්‍රමාණයකට මේ සඤ්ඤාව රෝගයක්. මහ කරදරයක්. ලෙඩක් තුවාලයක්. එහෙම නැත්නම් උලක්.

මේ සඤ්ඤාවෙන් මිදෙන්නයි ඕනකම තියෙන්නෙ. නමුත් මේ අයට අනිත් පැත්තට බලනකොට 'අසඤ්ඤා සම්මොහො' සඤ්ඤාව එහෙමපිටින්ම නැතිකරගත්තොත් එතන තියෙන්නෙ මුලාවක්. මෝහයක්. ඒක නිසා 'එතං සන්තං ඒතං පණීතං යදිදං නෙවසඤ්ඤා - නාසඤ්ඤායතනං. ඒ නිසා මෙන්න මේක ශාන්තයි මේක ප්‍රණීතයි, එනම් අර සඤ්ඤාව ඇතිත් නැති, නැතිත් නැති විදියෙ තත්ත්වයක් කියල එතනිනුයි ඔවුන් නැවතුනේ. මෙන්න මේ නිසා තමයි බුදුපියාණන් වහන්සේ අර ආලාරකාලාම, උද්දක රාමපුත්ත වැනි ඒ අය පවා ප්‍රතික්ෂේප කරල 'සබ්බ සංඛාර සමථය' ම හොයාගෙන ගියේ. එතකොට මේ සමථයෙන් - බුද්ධකාලයට කලින් හිටිය තාපසවරුන් නොයෙකුත් අභිඥාමාගීවලින් ධ්‍යානවලින් කළ සමථයෙන් - කවදාවත් 'සබ්බ සංඛාර සමථයක්' සිද්ධ වෙන්නෙ නෑ. ඒ මක්නිසාද? අර සංස්කාරවලට යටින් තිබෙන අවිද්‍යාව ඔවුන්ගේ නුවණැසට නොපෙනුන නිසයි. යටත් පිරිසෙයින් ඒවා සංස්කාර බවවත් ඔවුන් වටහා ගත්තේ නැහැ. ඔවුන් කල්පනා කළා මේව ආත්මයේ තත්ත්ව කියල. ඒක නිසා දැනටත් හින්දුයෝගීන් අතරත්, ඒ වගේම ඔය උපනිෂද් දර්ශනයේත් පිළිගෙන ඇති හැටියට ඔවුන් කල්පනා කළා ප්‍රාණය ආත්මයේ කොටසක් කියල. ආත්මයේ එක පොත්තක් කියල - පිටපොත්ත. ඒ වගේම අන්නමය ප්‍රාණමය ආදී වශයෙන් ප්‍රාණමය ආත්මයක් තියෙනව. ඒක ඇතුළෙ සංඥාමය ආත්මයක් තියෙනව විඤ්ඤාණමය ආත්මයක්. තියෙනව ඔය විදියට ආත්මයේ තත්ත්ව හැටියට කල්පනා කළා මිසක්, මේ ක්‍රියාකාරීත්වය සංස්කාර බවවත් ඒ සංස්කාරවලට පසුබිම් වන්නෙ අවිද්‍යාව බවවත්, ඒ කිසිවක් ඔවුන් තේරුම් ගත්තෙ නැහැ. අන්න ඒක නිසා 'සබ්බ සංඛාර සමථො'. නිවන ගැන කල්පනා කරන කොට කෙනෙක් සමහර විට කල්පනාකරන්න පුළුවන් 'සඤ්ඤා වෙදයිත නිරොධය' නිවන කියල. මේක මේ අනිත් පැත්තට ගියාම. සමථයෙන් ලැබිය හැකි යම් තාවකාලික සුවයක් තියෙනවනම් ඒකෙ උපරිම මට්ටම තමයි 'සඤ්ඤාවෙදයිත නිරොධය'. හත්දවසක් හරියට අර අයිස් පෙට්ටියකට දැම්මවගේ, එහෙම පිටින්ම එක්තරා විදියක සමථ සුවයක් ලබන්න පුළුවන්. නමුත් ඒකම නොවෙයි නිවන. ඒකෙන් නැගිට්ටට පස්සෙ අනිමිත්ත, අප්පණිහිත, සුඤ්ඤත වශයෙන් දකීමෙනුයි මේ සබ්බසංඛාර සමථය. මෙන්න මේ කාරණය සමහර විට අප අතරත් නොයෙකුත් මතභේද ඇතිවන විදියෙ කාරණයක්. නමුත් ප්‍රඥාවෙනුයි විමුක්තිය ලැබෙන්නෙ, බුද්ධ ධර්මයට අනුව. ඒක නිසා මේ සංස්කාරවල, සංස්කාර ස්වභාවය නැතිවෙන්නෙ, ඒ සංස්කාරවලින් නිමිති ගැනීමේ තත්ත්වය සිතින් දුරුඋනාමයි. අනිමිත්ත තත්ත්වයෙන්මයි. මේ නිමිති නිසාම ඒ කියන්නෙ නිත්‍ය නිමිත්ත - නිත්‍ය හැටියට සැළකීම - අර කෙනෙකුගේ ඇඳුම් පැළඳුම් වලට රැවටෙන්න වගේ, එහෙම නැත්නම් අර පසුබිම් සැරසිලිවලට රැවටෙන්න වගේ.

ඒ නිත්‍ය නිමිත්ත නිසා තමයි, ප්‍රණිධි යමකට යොමුවීම, ආශාවල් ප්‍රාර්ථනා ඇතිවෙන්නෙ. එතකොට නිමිත්ත නැතිවෙන්න ඕන. ප්‍රණිධිය නැතිවෙන්න ඕන, අප්පණිහිත විමොක්ඛයට. ඊළඟට මේව නිස්සාර හැටියට ශූන්‍ය හැටියට වැටහෙන්න ඕන. ආශාව නිසාමයි අපි දෙයක හරයක් ඇතෙයි කියල කියන්නෙ. මේකෙ මොකක්ද හරය, පරමාර්ථය කියල අහන්නෙ.

අපට ඕනකමක් තියෙනකොට. අන්න ඒ විදියෙ අනිමිත්ත, අප්පණිහිත, සුඤ්ඤත කියන මේ උත්කෘෂ්ට දර්ශනයෙනුයි බුදුපියාණන්වහන්සේ 'සබ්බ සංඛාර සමථ' තත්ත්වයට පැමිණියේ. අන්න එතකොට අපි චිත්‍රපටි පිළිබඳ උපමාවල් ගන්නෙ මේකෙ අර 'නච්චගීත වාදිත' ආදියට අදාල බව පිළිබඳ යම්කිසි නොතැකීමකින් නෙවෙයි. ඇත්ත වශයෙන්ම බුදුපියාණන්වහන්සේ දක්වල තියෙනව 'උම්මත්තකමිදං භික්ඛවෙ අරියස්ස විනයෙ යදිදං නච්චං'.[8] කියල. මේ ආර්‍ය ව්‍යවහාරයට අනුව මේ නාට්‍ය කියල කියන්නෙ උමතුවීමක්. මොකක්ද උමතුවූවෙක් කරන්නෙ - දඟලන එක. එතකොට මේ නාට්‍යය කියන එක ධර්මයට අනුව බලනකොටත් සංස්කාර කියන පදයටම අනුව කල්පනාකර බලනකොටත්, මෙතන තියෙන්නෙ එක්තරා විදියක **දඟලීම්** සහ **දැඟලීම්** සමූහයක්. මේ සංසාර ප්‍රශ්නය විසඳන්න බැරි මක්නිසාද? අපි කර්ම කරල ඊ ළඟට විපාක විඳින අවස්ථාවේදී කල්පනා කරනව - ඒව කර්ම විපාක හැටියට සළකන්නෙ නැතුව - 'ඒත් මමය' විඳින්නෙ කියල. එතකොට 'මමය' කියල හිතාගෙන කරනව 'මමය' කියල හිතාගෙන විඳිනව. ඒ විඳීම නිසා, එතන මමත්වය තිබෙන නිසා, තවත් එකතු කෙරෙනව. මෙතන තියෙන්නෙ **දඟ-ලන දඟලන** ස්වභාවයක්. එහෙම නැත්නම් **දඟ- ලීමක්** සහ **දැඟලීමක්.** මේක නූල්බෝලයක් අවුල් උනාවගේ. සමහරවිට අවුල් වෙච්ච නූල්බෝලයක් නොදන්න කෙනෙක් ලිහන්න ගියොත්, එක කොනක් ලිහාගෙන යනකොට අනික් කොන පටලැවෙනව. අන්න ඒ වගේ මේ සංසාර නූල් බෝලය පිළිබඳව කියන්නෙත් කර්ම කරන අවස්ථාවේදීත් 'මමය' කියල හිතාගෙන කරනව. විපාක විඳින අවස්ථාවේදි මේ කර්මයේ විපාකය කියල කල්පනා කරන්නෙ නැහැ. ඒ නිසා ඇතිවන නොයෙකුත් ඇලුම්, ගැටුම් ආදිය නිසා තවත් කර්ම එකතු වෙනව. මෙතන පෙනෙන්නෙත් අපට නාට්‍යයක්. නාට්‍යයක පෙරහුරුවක්, අර ඇදීමක් - දිහා කෙනෙක් බලනවනම් - ඒව සාමාන්‍යයෙන් පසුබිමේදී නරඹන්නන්ට බලන්න බැරි විදියටයි සැරසිලි ආදිය කරන්නෙ - නමුත් කෙනෙකුට හොරෙන් හරි ගිහිල්ල බලන්න පුළුවන් නම්, නාට්‍යශාලාවක වේදිකාවට පිටිපස්සෙ නළුනිළියන් හැඩ ගැසෙන හැටි. නොයෙකුත් වර්ණවර්ග දමල, විරූපී අය සුරූපී වන හැටි, හිඟන්නන් වගේ අය රජවරුන්වන හැටි. ඒව දකිනවනම්, මේකත් නාට්‍යයක් නේද කියල කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන්. මේක මහ නාට්‍යයක්.

ඔන්න ඔය වගේ, මේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස, විතර්ක විචාර, සඤ්ඤා වේදනා ආදි මේ යට තට්ටුවෙ පවා එක්තරා නාට්‍යයක ස්වරූපයක් තියෙනව. කෙනෙක් මේක නුවණින් දකිනව නම් කලකිරෙනව. සමථයෙන් කරන්නෙ මේව තාවකාලිකව සන්සිඳවල - ඒකත් අවශ්‍යයි සමාධිය වශයෙන් අර උද්ධච්ච ආදිය නැතිවීම සඳහා-එක්තරා සුවයක් ලබාගන්නව. නමුත් අවිද්‍යාව නැති වෙන්නෙ නැහැ. ඒක නිසා තමයි විදර්ශනාවේදී අර සංස්කාර සංස්කාර හැටියට තේරුම් ගන්න බලන්නෙ අවිද්‍යාව තුරන් කරල. **සංස්කාර හැටියට වැටහෙන්න වැටහෙන්න. අවිද්‍යාව තුරන් වෙනව. අවිද්‍යාව ඉවත් වෙන්න ඉවත්වෙන්න මේවයි සංස්කාර ස්වභාවය නැතිවෙනව.** එකතොට අන්න ඒ සංස්කාර ස්වභාවය ප්‍රඥාවෙන් අනිමිත්ත, අප්පණිහිත, සුඤ්ඤත වශයෙන්

දකල, ඇත්ත වශයෙන්ම සංස්කාර, සංස්කාර නොවන තත්ත්වයකට එනව. මෙතන මහ පුදුම වැඩක් සිද්ධ වෙන්නෙ. අර දහලීම් දහලීම් කියන වචන දෙක තවදුරටත් කල්පනා කරනවනම්, මුළු ලෝකයේම තියෙන්නෙ, සංසාරයෙම තියෙන්නෙ, **දඟ-ලන දඟලන** ස්වභාවයක්. මේ දහලීම් කොතනින් කෙළවර වෙලා දහලීම් කොතනින් පටන් ගන්නවද කියල කියන්න බැරි තත්ත්වයක් තියෙන්නෙ. නමුත් මේ හැම එකක්ම නැතිවෙන්න මේක පිළිබඳව තියෙන තණ්හාව, උපාදානය, අතහැරිය අවස්ථාවෙයි. අන්න ඒ විදියෙ දෙයකට තමයි සංස්කාර හඳුනා ගැනීමෙන් අපේ හිත් යොමු කෙරෙන්නෙ - ඒ සංස්කාර පිළිබඳ ගැඹුරු විග්‍රහයක් යම්කෙනෙක් කළොත්. මෙන්න මේ සංස්කාර යට තිබෙන අවිද්‍යාවට ඇති සම්බන්ධතාව හරියට අර චිත්‍රපටයක, නාට්‍යයක පසුබිමේ කෙරෙන අර ඇදීම් රාශිය වගෙයි. ඒ විදියට අපි කල්පනා කරල බැලුවොත්, මෙන්න මේ සංස්කාරයන්ගේම සකස්වීම් වලින් හැදෙන්න වගේ මේ මුළු මහත් සංසාරයම එක්තරා විදියක අභිසංඛත චේතනාවලින් නිපදවුනු, එහෙම නැත්නම්, ගොඩනගන ලද දෙයක් බවයි ධර්මානුකූලව පෙන්නුම් කරන්න පුළුවන් වන්නෙ.

දැන් ඔන්න අපි ආයිත් සිනමා උපමාවට ළං උනොත් අපට හිතාගන්න පුළුවනි. සාමාන්‍ය ලෝකයා චිත්‍රපටියක් දක්කයි කියල කිව්වට මොකද ඇත්තවශයෙන් පෙනෙන්නෙ අර සිනමා තිරයෙ ඒ බලන අවස්ථාවෙ එක්තරා දර්ශනයක් පමණයි. අපි කලින් දේශනයකදි කිව්ව හැටියට 'අපි චිත්‍රපට බලන්න නාට්‍ය බලන්න යනව' කියල යනව, 'අපි බැලුව' කියල එනව. නමුත් ඇත්ත වශයෙන්ම ඔවුන් චිත්‍රපටියක් දුටුවෙ නැහැ. සම්පූර්ණ නාට්‍යයක් දුටුවේ නැහැ. මොකක්ද සිද්ධ උනේ? කොහොමද චිත්‍රපටියක් දකින්න ලැබුනේ? අර සංස්කාර සන්තතියෙන් විඤ්ඤාණ තිරයෙ නාමරූපයක් මවාගන්නව වගේ, සිනමා තිරයෙ වැටෙන ජවනිකා සමූහය එකතුකරගෙන ඒකෙන් කථාන්තරයක් හදා ගන්නව, ගොඩනගා ගන්නව, අර නරඹන්නා. ඒ කියන්නෙ, දැන් සමහරවිට චිත්‍රපට ශාලාවක, කවුරුත් නරඹන්නෙ නැති අවස්ථාවක චිත්‍රපටි සේයාරූ පටක් තිරයෙ වැටෙන්න සැලැස්වුවොත් මේක චිත්‍රපටියක් වෙනවද? ඒ විදියට ඒ චිත්‍රපටිය පෙන්වන්න පටන් අරගෙන, ඒක මැදහරියෙදි, කෙනෙක් ආවොත් ඒ ශාලාවට, අර චිත්‍රපටියෙ තමන්ට දක්නට නොලැබුණ හරිය කෙසේවත් සළකාගන්න බැහැ. ඒක ගියාගියාමයි. ඒ සංස්කාර ගියා ගියාමයි. එතකොට මේක චිත්‍රපටියක් වෙන්නෙ මේකට අර නරඹන්නන් පාවිච්චිකරන එක්තරා ලාටුවක් නිසා - තණ්හාව නිසා. මේ තණ්හාව පිළිබඳව බුදුපියාණන්වහන්සේ දේශනාකරල තියෙනව ලක්ෂණ තුනක්. 'පොනොභවිකා, නන්දිරාග සහගතා තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී කියල. එතකොට තණ්හාවෙ තියෙනව එක ලක්ෂණයක් පොනොභවිකා. ඒ කියන්නේ ඒක පුළුල් අර්ථයෙන් ගත්තොත් පුනර්භවයක් ඇති කරනව කියල කියනකොට කෙනෙක් කල්පනාකරනව සංසාරයේ එක භවයක් තව භවයක් හා ගැලපීම පමණයි කියල මේකෙන් කෙරෙන්නෙ. නෑ. මේ හැම මොහොතක් පාසාම එකකට එකක් ගලපන්නෙ මේකෙනුයි. දැන් චිත්‍රපටයක් බලන කෙනෙක්, පළමු ජවනිකාව ඊළඟ ජවනිකාවත් එක්ක සම්බන්ධකරලයි දෙවන එක තේරුම් ගන්නෙ. අන්න ඒ විදියට තමයි අර

චිත්‍රපටිය බලල ඇවිල්ල කියන්නෙ, අපි චිත්‍රපටියක් දුටුවා කියල. ඇත්ත වශයෙන් ඒ සමූහයම එකපාරටම ඒ තිරයෙ වැටෙනව නෙවෙයි. නමුත් එකකට එකක් ගලපගන්නව. අන්න 'පොනොභවිකා'. කලින් ජවනිකාව, ඊළඟ ජවනිකාවට සම්බන්ධකරනව. පුනර්භව වශයෙන්, නැවත හටගන්වන කියන අදහස තියෙනව 'පුනබ්භව'. 'නන්දිරාගසහගතා' - ඊළඟට තියෙනව. මේ චිත්‍රපටිය රස විඳින්න ඕනෑ කරන අනික් බෙහෙත නන්දිරාගසහගතා. මේක පිළිබඳව සතුටුවන ස්වභාවයක් සහ ඇලෙන බවක්. තණ්හාව විශේෂයෙන්ම ලාටුවක් වගේ - තණ්හාවට යෙදෙන පර්යාය පදයක් තමයි 'ලේප'. 'විසත්තිකා' කියලත් යොදනව. යමක් අලවන කියන අර්ථය. ඇලෙන සුළු බව, 'මේ 'රාග' කියල කියන්නෙ, මේකෙත් තියෙනව අලවන අර්ථය. එතකොට තණ්හාව මගින්, ආශාව මගින්, මේ ජවනිකා සමූහය අලවනව. ඊළඟට 'තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී' විශේෂයෙන් සතුටුවෙනව ඒ ඒ තැන. ඒ ඒ තැන සතුටුවෙනව කියන්නෙ අර එක් එක් ජවනිකාව එකකට එකක් සම්බන්ධකරනව. මෙයින් තමයි කථාන්තරයක් ගොඩනඟා ගන්නෙ. මෙන්න මේ නිසා තමයි අපි කිව්වෙ. 'එකම සිනමා ශාලාවකවත් මෙතෙක් චිත්‍රපටයක් පෙන්වල නැත. එකම නාට්‍යශාලාවකවත් නාට්‍යයක් පෙන්වල නැත කියල. නමුත් මේ ගිය අය දුටුව එක්තරා ආකාරයකින්. දුටුවෙ කොහොමද? තම තමන්ගේම මේ කෙලෙස් ලාටුවලින් මේවා අලවාගෙන නිපදවා ගත්ත. සංස්කරණය කරගත්ත.

එතකොට මෙන්න මේ විදියටම ලෝකසත්ත්වයා විඤ්ඤාණ තිරයේ සංස්කාර සන්තතියෙන් නාමරූප චිත්‍රපටයක් මවාගන්නව. නාමරූපයක් මවාගන්නව. 'නාමරූප සංස්කාරයන් සම්මර්ශනය කිරීම්, ආදී වශයෙන් විදර්ශනායෝගීන් නිතර පාවිච්චි කරන වචන ඔය විදියටයි තේරුම් ගන්නෙ. මේ නාමරූපය කියන එක මේක සැබෑ දෙයක්ද? මේ ගැන අපි කලිනුත්, පළමුවෙනි දේශනයෙදීමත්, යම්කිසි දෙයක් ප්‍රකාශ කළා. බුදුපියාණන්වහන්සේ සුත්තනිපාතයෙ ද්වයතානුපස්සනා සූත්‍රයෙ එක්තරා ගාථාවක් ප්‍රකාශ කරනව.

අනත්තනි අත්තමානිං - පස්ස ලොකං සදෙවකං
නිවිට්ඨං නාමරූපස්මිං - ඉදං සච්චන්ති මඤ්ඤති' -[9]

'අනත්තනි අත්තමානිං පස්ස ලොකං සදෙවකං' - අනාත්ම වූ දෙයෙහි ආත්මයක් දකින දෙවියන් සහිත ලෝකයා දෙස බලව. 'නිවිට්ඨං නාමරූපස්මිං 'නාමරූපයෙහි බැසගෙන, නාමරූපය තුළට රිංගාගෙන - 'ඉදං සච්චන්ති මඤ්ඤති' 'මේක ඇත්තයයි, මේක සත්‍යයයි හඟියි.'

ඔන්න ඕකයි ඔය ගාථාවෙ අදහස. බුදුපියාණන්වහන්සේ ඇඟිල්ල දික්කරල කියන්න වගේ දෙයක් මෙයින් පෙන්නුම් කෙරෙනව. නාමරූපයෙ ව්‍යාජ ස්වරූපය. අපි කලින් කීව වගේ අර සිනමා තිරයෙ ඇත්ත වශයෙන් වැටෙන්නෙ එක දර්ශනයයි එක අවස්ථාවක. සිනමා තිරවල ඉතාම ශීඝ්‍රයෙන් මේක කෙරෙන නිසා කෙනෙකුට හිතාගන්න අමාරුයි මේක එක දර්ශනයක් කියල. අපි හිතමු. දැන් නාට්‍යයක නම් එක ජවනිකාවක් ඉවරවුනාට පස්සේ අනිත් ජවනිකාව එනකං තිරය පහතට යනව. ආයිත් ඉස්සෙනකං

බලාගෙන ඉන්නවා නරඹන්නන්. නමුත් බලාගෙන ඉන්නෙ අර ලාටුවික ලෑස්ති කරගෙන, ඒ ජවනිකාවත්, අර ජවනිකාවත් එකතුකරල නාට්‍යය හදාගන්න. සිනමා තිරයෙ අන්තිමට කිසිවක් ඉතිරිවෙන්නෙ නැහැ. යම්කිසි ජවනිකාවක් සිනමා තිරයෙ වැටුනනම් කලින් වැටුන ජවනිකාව ගියා ගියාමයි. ඊළඟට එන්න තියෙන ඒව තාම ආවෙත් නැහැ. ඒ වැටෙන දේත් එතන රැඳෙන්නෙ නැහැ. ඉතින් මෙතන තියෙන්නෙ එහෙම පිටින්ම ව්‍යාජ ස්වරූපයක් රැවටිලි ස්වරූපයක්. දැන් අපි කල්පනා කරල බලමු. සමහර වෙලාවට අපිට දකින්න ලැබෙනව ඒදණ්ඩක් උඩින් යන බල්ලෙක්. සමහර විට හිටිගමන් මැද්දි නැවතිලා වතුරට එබිල බලල, සමහරවිට වල්ගෙ වනනව ගොරවනව එහෙම නැත්නම් සැරෙන් සැරේ ආයිත් අර වතුර දිහා බලනව. මොකක්ද මේ කරන්නෙ? වතුරෙ පෙනුන තමාගේ ඡායාව දැකල, බල්ල හිතනව මේ වෙන බල්ලෙක් කියල. සමහරවිට මිත්‍රලීලාවකින් වල්ගෙ වනන්නෙ. සමහර විට ගොරවනව. එහෙම නැත්නම් එබිල බලනව, කුතුහලය නිසා. ඇලීම්, ගැටීම්, මෝහ. එතකොට බල්ල කල්පනා කරන්නෙ **පෙනෙන නිසා** - බල්ලෙක් පෙනෙන නිසා - බලනවයි කියල. නමුත් ඇත්ත වශයෙන්ම සිදුවෙන්නෙ මොකක්ද? **බලන නිසයි** පෙනෙන්නෙ. බල්ලා බලන නිසයි පෙනෙන්නෙ. නොබල හිටියනම් පෙනෙන්නෙ නැහැ. නමුත් බල්ලා කල්පනා කරන්නෙ පෙනෙන නිසා බලනව කියල. මෙන්න මේ විදියෙ දෙයක් මේ නාමරූපය පිළිබඳව, මේ සංස්කාරයන් පිළිබඳව මේ ලෝකයේ මේ අපේ ඉන්ද්‍රිය විඤ්ඤාණය පිළිබඳව සිද්ධවෙනව. පටිච්චසමුප්පාදයේ රහස මෙතනයි තියෙන්නෙ ඒ කියන්නෙ අර චිත්‍රපටිය ගැන නැවතත් කිව්වොත් නරඹන්නෙක් නැති අවස්ථාවක අර සේයාරූපටය යැව්ව නම් චිත්‍රපටියක් කොතැනකවත් සටහන් වන්නෙ නැහැ. සිතක් නැහැනෙ මෙතන. ඒක නිකං වැටුන විතරයි. නමුත් කවුරුවත් හිටියනම් මේක ස්පර්ශ කළානම්, ස්පර්ශායතනවලින් ස්පර්ශ කළානම් - ඇහින් දැකල, කනෙන් අහල සිතෙන් ස්පර්ශ කළා නම් මේ චිත්‍රපටිය, ආශාවෙන් යුක්තව - අන්න චිත්‍රපටියක් එතන ඇති උනා. නාට්‍යයක් ඇතිවුනා. නිශ්පාදකයින් හිතනව ඔවුන්ය කියල මේව හැදුවෙ. අවසාන වශයෙන් බලනකොට අර නරඹන්නන් තමයි නාට්‍යයක් චිත්‍රපටියක් නිපදවන්නෙ. ඒ වගේම මේ ලෝකෙ ඇති දේවලුත් මේ හැම එකක්ම තියෙනව කියල අපි හිතනව. **සක්කාය දිට්ඨිය කියල කියන්නෙ ඕකයි.** බල්ලගෙ තියෙන සක්කාය දිට්ඨිය නිසා තමයි කල්පනා කළේ වතුරෙ බල්ලෙක් ඉන්නව කියල. මා නොබැලුවත් බල්ලෙක් ඉන්නව. ඒ බල්ල පෙනෙන නිසයි මා බලන්නෙ කියල. නමුත් ඇත්ත වශයෙන්ම බල්ල **එබිල බලන නිසයි පේන්නෙ.**

එතකොට ඔන්න ඔතන තියෙනව පටිච්ච සමුප්පාදය. දැන්, පටිච්චසමුප්පාදය කියන පදයෙ, පටිච්ච කියන වචනය ඉතාමත්ම ගැඹුරු වචනයක්. දඹදිව තිබුන දාර්ශනික පරම්පරාවෙ නොයෙකුත් වචන බුදුපියාණන්වහනසේ තමන් වහන්සේගේ ධර්මයට ඇඳගත්ත. ළංකරගත්ත. සමහරවිට අර්ථය වෙනස්කරගෙන ඒව පාවිච්චි කළා. නමුත් 'පටිච්චසමුප්පාද' කියන වචනය නම් වෙන කිසිම දර්ශනයක නැහැ. ඒකේ විශේෂය තියෙන්නෙ මෙන්න මේ 'පටිච්ච' කියන වචනයෙයි. 'පටිච්චසමුප්පාද' කියන වචනයෙ

අර්ථය බුදුපියාණන් වහන්සේම එක්තරා අවස්ථාවකදී විග්‍රහ කරනව. දන් කවුරුත් දන්න කාරණයක් තමයි බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කළා, මේ දුක, මේ සියලුම දුක, පටිච්චසමුප්පන්නයි කියල. ඊ ළඟට දුක කියල කියන්නෙ මොකක්ද? ඒක විග්‍රහ කරනව 'සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා' - සැකෙවින් සැලකුවාම පංච උපාදානස්කන්ධයම දුකක්. එතකොට දුක හෙවත් මේ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධය පටිච්චසමුප්පන්නයි. බුදුපියාණන් වහන්සේ උපවාන කියන භික්ෂූන්වහන්සේට සංයුත් සඟියෙ නිදාන සංයුත්තයෙ සූත්‍රයක ප්‍රකාශ කරනව. පටිච්චසමුප්පන්නං ඛො උපවාන දුක්ඛං වුත්තං මයා කිං පටිච්ච ඵස්සං පටිච්ච[10] උපවාන මවිසින් දුක පටිච්චසමුප්පන්නයයි දේශනාකරන ලදී. කුමක් ප්‍රත්‍යය කරගෙනද? කිං පටිච්ච ඵස්සං පටිච්ච ස්පර්ශය ප්‍රත්‍යය කරගෙනයි. එතකොට මෙයිනුත් පෙනෙන්නෙ අර ස්පර්ශය නිසා තමයි, සළායතනයන්ගෙන් ස්පර්ශකිරීම නිසා තමයි මේ පඤ්චුපාදනස්කන්ධය ඇති වෙන්නෙ. මෙන්න මේ විදියට අපි කල්පනාකරල බැලුවාම, යමක් පටිච්චසමුප්පන්න කියල කියන්නෙ මේ විදියට සළායතනයන්ගෙන් ස්පර්ශකිරීම නිසයි. 'අනිච්ච' කියල කියන්නෙත් ඒකයි. දන් අර චිත්‍රපටියක් හදල තිබුන නොවෙයි. මේ ස්පර්ශ කිරීම නිසා මේක ඇතිඋනා මේ විදියට. ඒවගේම 'සංඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං' මේකෙ සංඛත ස්වභාවය, සකස් කරන ලද ස්වභාවය, එන්නෙත් ඔන්න ඔය ස්පර්ශය නිසයි. මේ විදියට බලනකොට විඤ්ඤාණය 'අභිසංඛතයි' කියල කියන්නෙ, අභිසංඛත විඤ්ඤාණය කියල කියන්නෙ, අන්න අර නාමරූපයෙ බැඳෙන විඤ්ඤාණය. චිත්‍රපටියක් නරඹන අවස්ථාවෙ ඒ තිරයෙ වැටෙන ජවනිකාවත් ඒ බලන පුද්ගලය හඳුනගන්නව තමාගේ රුචිඅරුචිකම් අනුව. ඒව වින්දනය කරනව. ඒවගේ අර නාමරූපය ආත්මත්වයෙන් ගැනීම නිසා, නාමරූපයෙහි විඤ්ඤාණය බැඳෙනව. එබඳු ඒ විඤ්ඤාණයට තමයි, නාමරූපයෙහි පිහිටි විඤ්ඤාණයට තමයි 'අභිසංඛත විඤ්ඤාණය' කියල කියන්නෙ. එතකොට නාමරූපයක් නැති නාමරූපයක් පිළිබිඹු නොවන විඤ්ඤාණයකුත් තියෙන්න පුළුවන්ද? පුළුවනි. ඒකට තමයි 'අනිදස්සන විඤ්ඤාණය' කියන්නෙ. ඔන්න දන් ඊළඟට අපි එන්නෙ ඉතාමත්ම ගැඹුරු ධර්මකොට්ඨාශයකට. ඒ කියන්නෙ, පෙර'පර දෙදිග පඬිවරු නොයෙක් විදියට විග්‍රහකරන්න උත්සාහ කරන ඉතාමත්ම ගැඹුරු ගාථාධර්මයක් දීඝනිකායේ කේවඩ්ඪ සූත්‍රයේ අගට සඳහන් වෙනව-

'විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං - අනන්තං සබ්බතො පභං
එත්ථ ආපොච පඨවි - තෙජො වායො න ගාධති
එත්ථ දීඝඤ්ච රස්සඤ්ච - අණුං ථූලං සුභාසුභං
එත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච - අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන - එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති'[11]

කියල. මේ ගාථාවට නොයෙකුත් විදියෙ අර්ථ අටුවාවෙන් දීල තියෙනව. එක අර්ථයක් නොවෙයි. නිශ්චිත අර්ථයක් නැතිව අර්ථ රාශියක් දීල තියෙනව.

කෙසේ වෙතත් අපි මෙතෙක් කරගෙන ආපු මේ කථාමාර්ගයට මුල්තැන දීම් වශයෙන් අපි බලමු අටුවාවෙ විවරණයට කලින්, මේ විවරණ මාර්ගයෙන්

මේ ගාථාවට අර්ථයක් සොයාගන්න පුළුවන්ද කියල. ඊට කලින් මේ අනිදස්සන විඤ්ඤාණය පිළිබඳ ගාථාවට පසුබිම් වන කාරණා ඒ සූත්‍රයෙන්ම මතුකරගන්න ඕන. බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශකරනව කේවඩ්ඪ නමැති ගෘහපති පුත්‍රයාට මේ 'විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං' ආදී ගාථාව ප්‍රකාශ කරන්නට යෙදුන අවස්ථාව. ඒ කියන්නෙ බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරනව භික්ෂු සංඝයා අතරේ එක්තරා භික්ෂුවකට මීට කලින් අවස්ථාවක ඇතිවුනා යම්කිසි ප්‍රශ්නයක්. මොකක්ද? - 'කත්ථ ඉමෙ චත්තාරො මහාභූතා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති' සෙය්‍යථීදං පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු' - 'මේ සතර මහා භූතයෝ - පඨවි, අපො, තෙජො, වායො කියන සතර මහා භූතයෝ- කොතැනක නම් නිරුඬ වෙත්ද? කියල. මේ ප්‍රශ්නය භික්ෂුවට ඇතිවෙලා බුදුපියාණන්වහන්සේ ළඟට නොවෙයි ගියෙ. ඒ භික්ෂුව කල්පනාකරන්න ඇති කොතැනක හරි වෙනම තැනක මේ සක්වලේ - ඒක නැතිවෙනව කියල. එහෙම හිතාගෙන කළේ මොකක්ද? ඒ භික්ෂුවට අභිඤ්ඤා තිබුන නිසා, සෘද්ධිබල පිහිටකරගෙන දිව්‍යලෝකයෙන්, දිව්‍යලෝකයට, බ්‍රහ්මලෝකයෙන් බ්‍රහ්මලෝකයට ගිහිල්ල දෙවියන්ගෙන් බ්‍රහ්මයින්ගෙන් ඇසුව, කොතැනද මේ මහාභූත ධර්ම නිරුඬ වෙන්නෙ කියල. ඒ දෙවියන්ටවත්, බ්‍රහ්මයින්ටවත් කාටවත් කියාගන්න බැරි උනා. අන්තිමේදි මහා බ්‍රහ්මයාම කිව්ව 'ඇයි බුදුරජාණන්වහන්සේගෙන් අහන්නෙ නැතිව මා ළඟට ආවේ' කියල. එහෙම කිව්ව නිසා අන්තිමට ඒ භික්ෂුව බුදුපියාණන්වහන්සේ ළඟට ඇවිල්ල ඒ ප්‍රශ්නය විමසුව. එතකොට බුදුපියාණන්වහන්සේ ඒ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දීමට කලින් එක්තරා විශේෂ සකස් කිරීමක් කළා ඒ ප්‍රශ්නයෙම - 'මහණ ඔය විදියට නොවෙයි ඔය ප්‍රශ්නය ඇසිය යුත්තෙ, මෙන්න මේ විදියටයි. ඒ කියන්නෙ ඒ ප්‍රශ්නය වැරදියි. කොතැනක සතර මහාභූතයින් නිරුද්ධ වෙනවද කියල අහන ප්‍රශ්නයම වැරදියි. ඒ ප්‍රශ්නය නැගිය යුතු එක්තරා ආකාරයක් තියෙනව. ඒක බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නෙ මෙන්න මේ විදියටයි.

'කත්ථ ආපොච පඨවී තෙජො වායො න ගාධති
කත්ථ දීඝඤ්ච රස්සඤ්ච අණුං ථූලං සුභාසුභං
කත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති'

'කත්ථ ආපොච පඨවී තෙජො වායො න ගාධති' එතන විශේෂ වචනයක් සඳහන් වෙනව. 'න ගාධති' කියන්නෙ මේ සතරමහා භූතයින් පිහිටන්නෙ නැත්තෙ කොතනද? නිරුද්ධ වීමක් ගැන නොවෙයි එතන බුදුපියාණන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන්නෙ. ලෝකයේ යම්කිසි තැනක සක්වලේ යම්කිසි තැනක, සතර මහාභූතයන් නිරුද්ධ වෙනව කියන එක නොවෙයි. කොතැනක නම් මේ සතර මහා භූතයින් ප්‍රතිෂ්ඨාවක් නොලබත්ද? මේ විදියටයි අහන්න ඕන. ඊළඟට 'කත්ථ දීඝඤ්ච රස්සඤ්ච' - එපමණක් නොවෙයි. 'දීඝං රස්සං' කියන්නෙ 'දිග කොට' 'අණුං ථූලං' - කුඩා මහත්, 'සුභාසුභං' - සුභ, අසුභ. මේ දිග-කොට කුඩා-මහත්, සුභ-අසුභ ආදී දේවල් මේව කොතනද නැති වෙන්නෙ? ඊළඟට - 'කත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති' - ඒ වගේම නාමයත් රූපයත් කොතැනක උපරෝධනය

වෙයිද? උපරෝධනය වෙනව කියල කියන්නෙ වළක්වනු ලැබේද? කියන එකයි. බුදුපියාණන්වහන්සේම ඒ ප්‍රශ්නය නැගිය යුතු ආකාරය පෙන්නල ඊළඟට තමයි අර කලින් අපි ප්‍රකාශ කළ ගාථාවෙන් බුදුපියාණන්වහන්සේ පිළිතුරු දුන්නෙ.

'විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං' - අර කියාපු තත්ත්වය ඇතිවෙන්නෙ - විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං අනන්තං සබ්බතොපභං' - ඒ ගාථාවෙ අර්ථය අපි ඊළඟට බලමු. ඒකෙ මුල් පදේ අර්ථය අපි එකපාරටම කියන්නෙ නැහැ. මොකද, එක එක පදයකම තියෙනව මහා ගැඹුරු අර්ථ රාශියක්. ඒ නිසා ඒ පදය එහෙමම අරගෙන - 'අනිදස්සන වූ අනන්ත වූ සබ්බතොපභ වූ විඤ්ඤාණයෙහි' එත්ථ - මෙන්න මෙතනයි - පඨවි ආපො තෙජෝ වායො කියන ඒව ප්‍රතිෂ්ඨාවක් නොලබන්නෙ - එත්ථ දීඝංච රස්සංච අණුං ථූලං සුභාසුභං' ඒ වගේම මෙන්න මෙතන දිග-කොට, කුඩා - මහත්, සුභ-අසුභ, ඒ වගේම නාමයත් රූපයත් මෙතනයි උපරෝධනය වන්නේ. වළක්වනු ලබන්නේ. 'විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථේතං උපරුජ්ඣති' - විඤ්ඤාණයාගේ නිරෝධයෙන් මෙය වළක්වා ලනු ලබනව.

අධෝලිපි

1. සං.නි. III 260 පිට (බු.ජ.15)
2. සං.නි. III 244 පිට (බු.ජ.15)
3. සං.නි. III 150 පිට (බු.ජ.15)
4. අං.නි. III 306 පිට (බු.ජ.19)
5. සං.නි. II 6 පිට (බු.ජ.14)
6. ම.නි. I 708 පිට (බු.ජ.10)
7. ම.නි. III 34 පිට (බු.ජ.12)
8. අං.නි. III 464 පිට (බු.ජ.18)
9. සු.නි. III 236 පිට (බු.ජ.25)
10. සං.නි. II 64 පිට (බු.ජ.14)
11. දී.නි. I 538 පිට (බු.ජ.7)